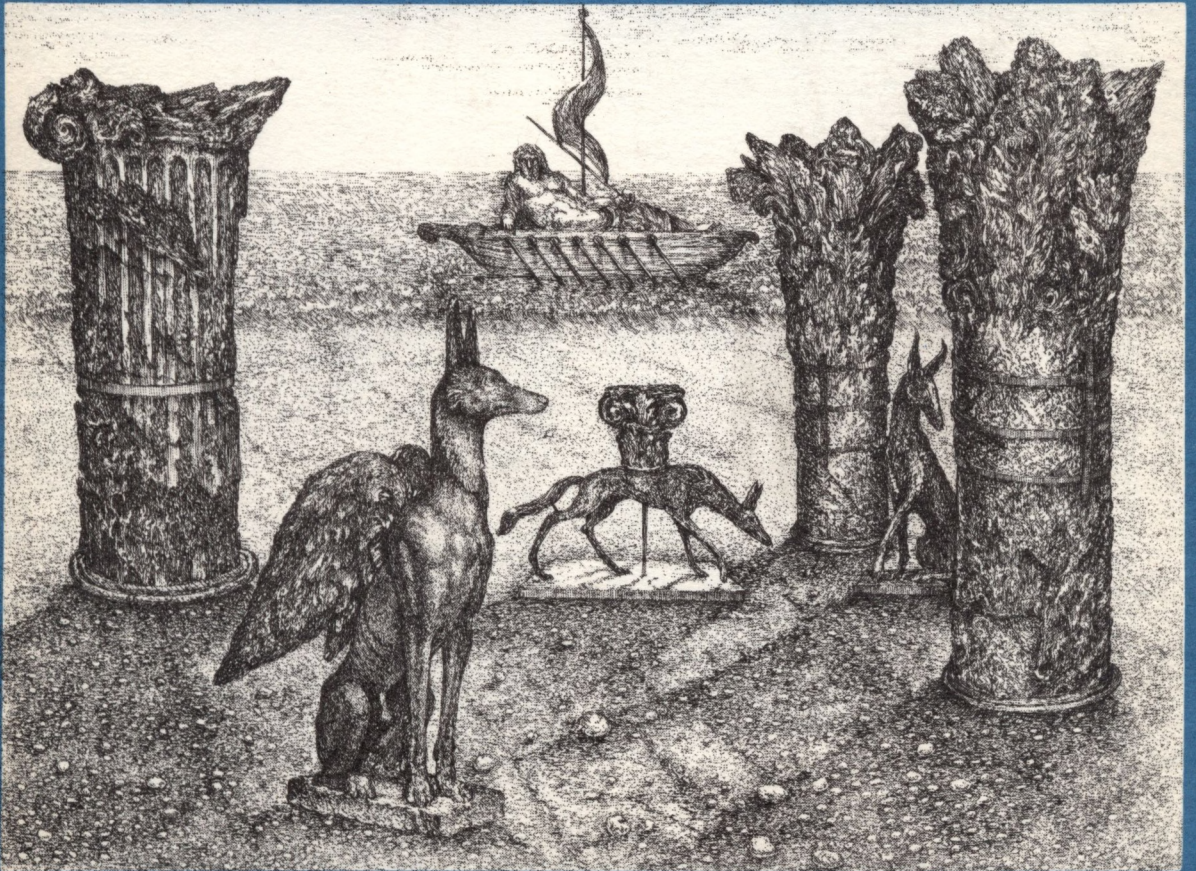

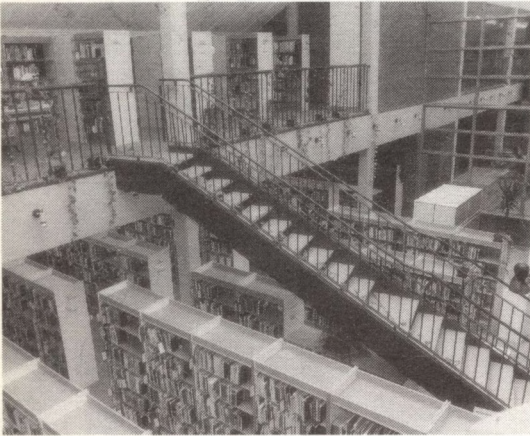
P 400

'91|3

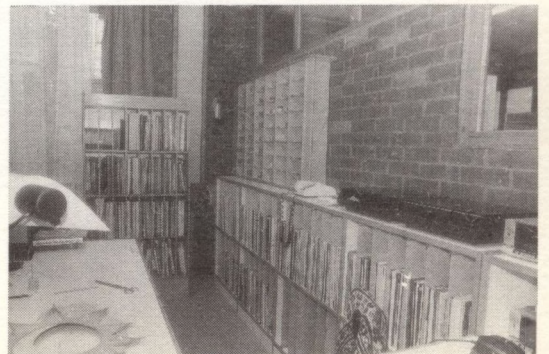
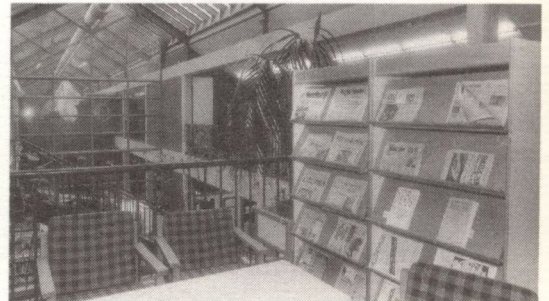
KÖNYVTÁRSZÁM
OSZK

Könyvtáros

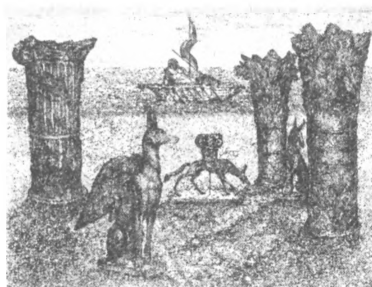

**Képek a Balassagyarmati
Városi Könyvtárról
Híradásunkat lásd a 155. oldalon
(Révész András felvételei)**

41. évfolyam, 3. szám
1991. március

Könyvtáros

TARTALOM

Bereczky László	Tavasza várva	123
Pintér László	Évforduló, kétségekkel	125
Pintér László	Javaslat a Pécsi Városi Könyvtár jövője ügyében	129
Dr. Tóth Gyula	A szombathelyi könyvtárosképzés új fejleményei, tervei	131
	Kérdezz-felelek	136
Peszlegné Pogány Éva- Peszleg József	Számítógép az iskolai könyvtárban. Egy iskolai könyvtári információs rendszer leírása (<i>Iskola és könyvtár</i>)	137

KÖNYVTÁRI ÉLET

Vraukóné Lukács Ilona	Ahol megállt az idő	143
Pallósiné Toldi Márta	Mi lesz veled „megyei könyvtár”?	146
Mónus Imre	Főhajtás egy hajdani könyvtáralapító előtt	149
Kelecsényi Gábor	„Személyi számítógépes” tájékoztatás	151
	A szerkesztő postájából	154

HOLMI

155

LÁTÓKÖR

Sósné Karácsonyi Mária	Húsz éves a zenei szekció	158
Kovács Lászlóné	Figyelmébe ajánljuk	160
Somkuti Gabriella	Csapodiné Gárdonyi Klára köszöntése (<i>Perszonália</i>)	163
Peter Berry	Tanulmányúton magyar könyvtárakban 1990. február 3–17.	164
	A „Művelődés”-ről és a romániai magyar könyvtárakról	
AraTóni (<i>Napló</i>)		168
Gereben Ferenc	Engedjétek hozzám a verseket	170
Vargha Balázs	Kunszentmiklóstól Debrecenig és tovább... (V.)	171
Ecsery Elemér	Balla Margit (<i>A Könyvtáros galériája</i>)	174
Pogány György	Magyar ki kicsoda 1990 (<i>Könyvekről</i>)	175
	Lapozgató	179, 182

BIBLIOGRÁFIÁK

Bényei Miklós	Két bihari bibliográfia	180
	A Magyar Nemzet repertórium (P. Gy.)	181

SZAKMAI FOLYÓIRATOK – HÁLÓZATI HÍRADÓK

183

Lapunk e számában Balla Margit műveiből válogattunk

121

Из содержания

Пинтер Ласло: В 30-ую годовщину со дня основания Городской библиотеки г. Печ о перспективах будущего (129);
Тот Дьюла: Новые следствия и планы библиотечного образования в г. Сомбатгей (131);
Песлегнэ Погань Ева–Песлег Йозеф: ЭВМ в школьных библиотеках (137);
Берри, Петер: На научной командировке в венгерских библиотеках, 3–17 февраля 1990 г. Часть 1. (164).

From the contents

László Pintér: On the 30th anniversary of the Pécs City Library – about the outlooks of the future (129);
Gyula Tóth: New developments and plans in librarians' training at Szombathely (131);
Éva Pogány, Mrs. Peszleg–József Peszleg: Computer in school libraries (137);
Peter Berry: Study tour in Hungarian libraries, 3–17. February, 1990. Pt. 1. (164).

Aus dem Inhalt

László Pintér: Über die Aussichten der Zukunft anlässlich des dreißigsten Jahrestages der Stadtbibliothek in Pécs (129);
Gyula Tóth: Neue Entwicklungen und Pläne der Bibliothekarenbildung in Szombathely (131);
Frau Peszleg Éva Pogány–József Peszleg: Computer in den Schulbibliotheken (137);
Peter Berry: Eine Studienreise in ungarischen Bibliotheken, 3–17. Februar 1990. 1. (164).

Cikkeink szerzői

Bényei Miklós, a Debreceni Megyei Könyvtár főmunkatársa; *Bereczky László*, a Könyvtáros főszerkesztője; *Peter Berry*, a Linköpingi Egyetemi Könyvtár főmunkatársa; *Ecsery Elemér* művészettörténész; *Gereben Ferenc*, az OSZK KMK munkatársa; *Kelecsényi Gábor*, az OSZK KMK ny. osztályvezetője; *Kovács Lászlóné*, az OSZK KMK osztályvezetője; *Mónus Imre*, a Győr–Sopron Megyei Könyvtár ny. igazgatóhelyettese; *Peszleg József* villamosmérnök, a BHG Fejlesztési Intézet munkatársa; *Peszlegné Pogány Éva*, a Ruhaipari Szakközépiskola könyvtáros-tanára; *Pintér László*, a Pécsi Városi Könyvtár főmunkatársa; *Pogány György*, az MTA Zenetudományi Intézet könyvtárának munkatársa; *Somkuti Gabriella*, az OSZK ny. osztályvezetője; *Sósné Karácsonyi Mária*, a Somogyi Könyvtár munkatársa; *dr. Tóth Gyula*, a Szombathelyi Tanárképző Főiskola tanszékvezető docense; *Vargha Balázs* író; *Vraukóné Lukács Ilona*, a Bessenyei György Tanárképző Főiskola tanársegéde.

TANÁCSADÓ TESTÜLET

Futala Tibor, Horváth Tibor, Huszár Ernőné, Kiss Jenő, Marót Miklós, Maróti Istvánné, Nagy Attila, Nagy Ferenc, Pogány György, Surján Miklós és Takács Miklós

A szerkesztőség címe: 1145 Budapest, Róna (Lumumba) u. 207.

Telefon: 251-6700; 251-6660; 251-6460/14. és 15. mellék

Kiadja az **Arany János Lap- és Könyvkiadó Kft.**

1055 Budapest, Szalay u. 10–14. Tel.: 112-7870

Felelős kiadó: **Szabó B. István** ügyvezető

Szedte a Fényszedő Központ Kft. (910423/20)

Petőfi Nyomda RT. – 91/120067 Kecskemét, 1991

Felelős vezető: **Birkás Béla** elnök-vezérigazgató

Lapunk megjelenéséhez támogatást kaptunk a Művelődési Minisztérium Osvát Ernő Alapítványától és a Magyar Hitelbank Kurátor Alapítványtól.

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely hírlapkézbesítő postahivatalnál, a Posta hírlapüzletében és a Hírlapelőfizetési és Lapellátási Irodánál (HELIR) Budapest XIII., Lehel u. 10/a. –1900–, közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a Postabank Rt. 219-98636, 021-02799 pénzforgalmi jelzőszámra. Előfizetési díj 1 évre 624, ¼ évre 312, ¼ évre 156 forint. Egy szám ára 52 forint. Külföldön terjeszti a Kultúra Külkereskedelmi Vállalat. H-1389 Budapest, Postafiók 149.

KÖNYVTÁROS

FŐSZERKESZTŐ:
BERECZKY LÁSZLÓ

Tavasza várvá

Január utolsó napján vagyunk, és hideg van, de reménykedünk, hogy jön a tavasz. Természetesen nem csak az időjárás tavaszra gondolunk, hanem arra is, kiderül felettünk az ég. Mondanom se kell, hogy ezt az utóbbi „képletes” tavaszt várjuk nagyobb aggodalommal, hiszen a meteorológiai kikelet csak-csak eljön – az egyik frissen letört fa ágából már napok óta csöpög a nedv, megindult a keringés. A nagybetűs Tavasznak még nincsenek ilyen bizonyos hírhozóit, de reménykedésünknek azért már vannak jóra magyarázható jelei.

Persze vannak rossz jelek is. Jobb, ha ezek kel kezdjük. Ilyennek minősítem azt, hogy az idén újra attól függ lapunk léte vagy nemléte, milyen eredménnyel zárul az a pályázat, amelyet a művelődési és közoktatási miniszter írt ki a kulturális, irodalmi és művészeti folyóiratok 1991. évi megjelentetésének elősegítésére.

Amennyiben a felkért társadalmi kuratórium úgy itéli meg, hogy a *Könyvtárosra* szüksége van a magyar kultúrának, akkor lesz lap, ha másként dönt, negyven esztendő fennállásunk után megszűnünk. Reméljük, az utóbbira nem kerül sor. Ebbéli reményünket nem csak a döntőbizottság bölcs döntésére alapozzuk, hanem az olyan megható és megtisztelő bizalmmegnyilvánulásokra, amilyen a nyíregyházi főiskolások levele, amelyet fakszimilében közlünk. Ez jó jel!

Rossz jel viszont, hogy szerénységem bevezető sorait nem kíséri az olvasók osztatlan elismerése. Ez tulajdonképpen nem lenne baj, hiszen nem lehet egyszerre az Istennek és a Mammonnak szolgálni. A baj az, hogy olyan emberekben is visszatetszést keltenek ezeknek a megállapításai, megfogalmazásai, akiket kedvelek (szeretek), s akiknek a véleményére sokat

adok. Tán bennem van a hiba? Könnyen lehetséges. Mentségemre szóljon, hogy alkatomnál (lelki!) fogva, roppant irritál, ha azt tapasztalom, hogy némely emberek könnyed kézlegyintéssel túlteszik magukat saját múltjuk sötét cselekedetein, játsszák az ártatlant, és folytatják ott, ahol abbahagyták. Mintha mi sem történt volna... Sajnos erről van szó. A kultúra területén szinte semmi sem történt idáig. Mindenki ül az ő „jól megszolgált” székeben, s úgy tesz, mintha ez lenne a legtermészetesebb. Nehogy újabb félreértés essen, nem kívánok semmiféle „nagyakarítást” (a szerencsétlen jelszó és plakát rengeteget ártott az MDF-nek), de valamiféle kollektív vagy személyes elnézésekérésre tán szükség lenne. Rendben van, borítsunk fátlyat a múltra, de azért meg kéne ennek adni a módját. Több tanácsot ebben az ügyben nem kívánok adni, csupán még annyit, hogy a lap hasábjai nyitva állnak mindenki előtt, aki tisztázni akarja a tisztázandókat. Persze nem valamiféle nyilvános gyónásra akarok buzdítani, csupán a lehetőséget villantom fel. Hátha él vele valaki, aki ettől tényleg Valaki lesz.

Mindez arról jutott eszembe, hogy levelet kaptam *Nagy Attilától*, amelyet szóról szóra ide iktatok.

Kedves Berezky László!

Amint azt már korábban telefonon is jeleztem, a Könyvtáros neveddel jegyzett beköszöntő szövegeiben (1990/8. és 12. sz.) közzétett, személyre szóló utalásokban és minősítésekben megnyilvánuló módszer és stílus tőlem idegen, ízlésemmel nem egyező. Az általam megtisztelőnek tartott virtuális tanácsadó testületi tagság a felelősség megosztását jelenti. Ezért két megoldás kínálkozik számomra: a) rövid időn belül (február végéig) összehívjátok a tanácsadó testületet, ahol kifejthetem véleményemet a fentiekről, valamint a lap és a szakma legégetőbb gondjairól; b) a további nézeteltérések megelőzése érdekében távozom – tehát nevem törlését kérem a lap tanácsadói testületéből.

A személyre szóló minősítéseket a jövőben is kerülve, de a tárgyyszerű szakmai vitákban változatlanul írásra és megszólalásra készen üdvözöl:

1991. I. 26.

Nagy Attila

Amint a szövegből kiderül, *Nagy Attila* a *Könyvtáros* tanácsadó testületének tagjaként írta meg levelét. Nem is elsőként a tizenegy

közül (lásd előző számunkat), de lehet, mások is tollat ragadnak, bár *Nagy Attila* – most jöttem rá – az egyetlen KMK-s tagja a testületnek.

Nos! *Nagy Attila* „ultimátumának” a) pontjával értek egyet, azaz még február folyamán össze kívánom hívni a lap tanácsadó testületét, hogy azon a levélíró és a többi tag is kifejtse véleményét az inkriminált beköszöntőkről, valamint „a lap és a szakma legégetőbb gondjairól”. Eredetileg ezt a megbeszélést akkor szerettem volna megtartani, mikor már eldőlt a sorsunk, leszünk-e egyáltalán. *Nagy Attila* levele előbbre hozta ennek a tanácskozásnak az időpontját, tán jobb is így. Legközelebbi számunkban beszámolok mind a pályázat eredményéről (erre a számra még biztosan lesz pénzünk), mind pedig a tanácsadó testület megbeszéléséről.

Addig is bizzunk, hogy eljő a tavasz.

Berezky László

A cikkek és ismertetések szerzőik véleményét tükrözik, és nem képviselik szükségszerűen a szerkesztőség álláspontját. Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza

Évforduló, kétségekkel

Mintha most volna, pedig hol van már? A *Könyvtáros* 1986. évi 8. számában jelent meg a Pécsi Városi Könyvtár (PVK) működésének 25. évfordulójára összeállított írásom. Az öt év elszállt, itt állunk az újabb évforduló előtt: 30 éve tartjuk magunkat a „kultúra frontján”... Nem akartam újabb összefoglalót készíteni, csak egy kishírt, de aztán – az öt év dokumentumai között kutakodva – csak-csak összeállt bennem egy gondolatsor. Talán a *Könyvtáros* olvasóinak sem lesz haszontalan, ha közreadom: mi történt, mi van, mit várunk?

Általános tünetek

Az említett cikk végén, nem kis önbizalommal azt írtam: „...jöhet a következő 25 év”. Most ebből eltelt öt, s máris végveszélyben látom könyvtárunkat. A büszkén várt 25 évet – úgy látszik – elfújja a rendszerváltás szele... Úgy jártunk ezzel a rendszerváltással (váltózással), mint a beteg a radikális hatású gyógyszerrel: az alapbetegség – az egypártrendszer, a „létező szocializmus”, a lágy diktatúra – eltűnt, de az új rendszerben, a jelző nélküli demokráciában való járatlanságunk olyan mellékhatásokat vált ki (politikai, gazdasági, erkölcsi káosz), melyeknek tüneteivel – munkanélküliség, egzisztenciavesztés, gyárak és intézmények megszűnése, sztrájkok, blokádnak, nyomorgó és elégedetlen tömegek – nem tudunk mit kezdeni. A tünetek, természetesen, a társadalmi felépítmény minden szelében fellelhetők. Sajnos, a kultúra területén is. Sőt itt jelentkeznek igazán heveny formában. Mert sokkal egyszerűbb bezárni egy könyvtárat, művelődési otthont, múzeumot, mint Csepel, Diósgyőr, Ózd akár egyetlen részlegét. (Legalábbis a döntéshozók ezt így gondolhatják...) A költségvetés már régóta maradványelvű, te-

hát összehasonlításos alapon megy az elosztás. Mi fontosabb: a termelő vagy a nem termelő szféra, a gyár vagy a kultúra, sőt az egészségügy vagy a kultúra? S aztán mindig a kultúra marad hátrább. Aztán a maradékot még ott is porciózzák: oktatás vagy közművelés, sőt még a közművelésen belül is lehet osztozkodni: könyvtár vagy levéltár, színház vagy népművelés stb. Ez a dichotomikus rendszer aztán odajuttatott minket, ahol most vagyunk: a maradvány maradványának a maradványán vitatkozgatunk itt, a sor végén. Mit tartsunk meg: a hírlapelőfizetést vagy a könyvvásárlási keretet, sőt: a bért vagy a fűtésdíjat fizessük-e ki inkább a maradék fillérekből?

Az elmúlt öt év legalább arra jó volt, hogy világossá tette a helyzetet. Az 1986-os cikk kéziratát akkori igazgatónőnk még látni akarta – természetesen (?) – a megjelenés előtt, s ki akart húzatni belőle minden kételkedő szót, kritikusan mondatot. Most már nem akarja senki előre elolvasni, mit írtam, nem akar kihúzni senki semmit – de már nem is fontos, hogy mit írok, úgysem segít senki(n). Ha akkor, 1985–1986-ban, vagy előbb nem kell „húzni”, akkor talán felfigyel valaki... Most már kit zavar, hogy mit kiabálok? Habár a halálsíkoly, talán, még napjaink kakofóniájából is kihallatszik... Mert a 30. évfordulót – lehet – valami új dolog 1. éve követi. De az a történet már nem a városi könyvtaré lesz... Addig azonban nézzük, melyek a Pécsi Városi Könyvtár tünete.

A PVK-ban szigorú, mondhatni rigorózus szabályok között folydogált életünk 1986 és 1989 között, *Bertók László* igazgatóságának megszűnte után. Tervek és jelentések határideinek pontjai közt csendben, itt-ott értelmes munkával telt időnk. (Az „itt-ott” a központtól távol eső könyvtárakat jelenti, e könyvtárak kölcsonzási idejét. Odáig, szerencsére, nem nagyon hatott el a kedvetlen bürokrácia.) Egy

„előnye” volt ennek az időszaknak: sok jelentést, tervet kellett készíteni. Ezek most ott halmozódnak előttem, mintegy emlékeztetőül, napló helyett...

Nézem például a tárgyalt időszakból való egyik jelentést. A dátum 1986. január 13., s a jelentés azért készült, mert az 1984-ben vásárolt 12 725 kötetrel szemben 1985-ben csak 8863 kötet könyvet vásároltunk, s arra igyekeztünk rámutatni, hogy ez egy folyamat kezdete lehet, ha nem ráncigáljuk erőteljesebben fönntartónk kabátját, jelezve: több pénz kell! 1986 és 1988 között egy kicsit még lehetett javítani: a három év átlaga 10 600 kötetre „tornáztatott” föl (1975 és 1985 között 12 500 volt az átlag!). Azt azonban már 1986-ban is megjegyeztem: „...évente ennél (8–9000 kötet) többet venni nem nagyon lehet, ha nem lesz új könyvtárunk, vagy új raktárunk, mert a jelenlegi könyvtárakban és raktárakban nem fér el több könyv, a rendszeres selejtezés ellenére sem.”

Javaslatok anno 1986 és 1990

Javasolataimat a helyzet rendezésére a következőkben foglaltam össze: „A könyvtári ellátás eddigi minőségi és mennyiségi mutatóinak fenntartása csak akkor képzelhető el, ha lesz a hálózatban 1. állandóan működő nagy alapterületű raktár (a meglevőkön kívül), 2. annak főfoglalkozású raktárosa, 3. saját fenntartású gépkocsi, továbbá ha 4. meglévő könyvtárainkat alapterületben, polcfolyóméterben lényegesen növelhetnénk, s leginkább persze akkor, ha 5. új könyvtárak nyílnának..., továbbá 6. legalább a folyóiratokat mikrofilmre tudnánk vinni.”

Nem kívánhattunk technikai eszközöket (fénymásoló, számítógép, video), mert hiszen csak az akkori szint megtartását lehetett célszerű kitűzni. Ez a „szinttartás” nevű istenvere a maradványelvűség egyik szörnyzüléménye: valamit szinten tartani ugyanis annyi, mint visszamaradni a fejlődőben lévőtől. Az öt év története így lett a visszamaradás, az egyre csököttebbé válás története. Mert – mondanom sem kell talán – a szinttartáshoz szükséges dolgokat sem nagyon kaptuk meg.

„Fejlődésünket” illusztrálandó álljon itt egy új jelentés, melynek dátuma 1990. február 4. „Jelenlegi szint (1989. és 1990. I. hó): 1. Egy beiratkozott olvasóra egész év átlagában nem jut egy új könyv, nincs mivel igényt kelteni.

(Feladatunk ugyanekkor az »írás szerint« Pécs város lakosságának színvonalas tudományos és szórakoztató irodalommal történő ellátása, az oktatás, önművelés és a szabadidő kulturált eltöltésének segítése volna.) 2. 1989-ben leltárba vettünk 7756 db könyvet. (Az 1975–1980. évek átlaga 12 500 kötet!) A könyvellátás a hálózatban az elmúlt 13 év átlagának felére csökken 1990-ben, ha az árakat nem tudjuk követni. 3. Egy kölcsönzőhelyünk egy KELLO-jegyzéken átlagosan 20–22 könyvet kap. Ez az „ellátmány” két hétre szól. Egy gyermekkönyvtárunkban ennyi idő alatt (10 nap) legkevesebb 500 diák fordul meg... Ez a viszonyítás a következőket jelenti: egy könyvtár egy műből csak egy példányt vásárolhat. A gyerekkönyvtárakban egy napon legalább 20–30 gyerek keresi ugyanazt (a könyvesboltban már rég nem kapható) könyvet. Az első szerencsés elviszi az egyetlen példányt, a következő 2–3 hét múlva kaphatja meg. Az ötödik cserénél – ha addig el nem tűnik vagy aktualitását nem veszti – szétesik az az egy példány is. 4. Az árak emelkedésének üteme elképesztő (1987-ben egy KÉV-jegyzéken a könyvtárak összege 13 000, 1988-ban 16 000, 1989-ben 20, illetve 27 000, 1990 januárjában 32 000 forint volt). 1990 januárjában csak a KELLO-nál 99 000 forintot költöttünk. 1989-ben egész évben KELLO és szabadvásárlásra összesen 605 000 forintot fordítottunk. Ezekhez a számokhoz – azt hiszem – nem kell kommentár... 5. Bibliobusz. Egy kölcsönzőhelyre (megállóra) egy új könyv jut két hétre. A busz lassan szétesik... Itt sincs kommentár. 6. Gyárvárosi könyvtárunkba néha, 2–3 jegyzékenként, veszünk csak könyvet. Ebben a könyvtárunkban nincs víz, WC sem. Kultúra, óh! 7. Folyóiratok, napilapok esetében a helyzet a könyvekéhez hasonló. 1985-ben 783 folyóirat (példányszám) járt a PVK könyvtáraiba, 243 000 forintos előfizetési árral, 1991-re 409-et rendeltünk 398 130 forintért. Legnagyobb, legjobban ellátott könyvtárunk (Várkonyi Nándor Fiókkönyvtár, éppen 10 éves) 1989-ben 240 folyóiratot (kb. ugyanennyi cím) kapott, 1991-re 151-et rendelhetett. A *Dunántúli Napló* előfizetési díja az 1989. évi és az 1991-es előfizetési díj között 335%-os emelkedést „produkált”, az *Élet és Tudomány* ára 215%-os, a *Könyvtárosé* 400%-os, a *Gulliveré* 500%-os, a *Hétmérföldesé* 900%-os áremelkedést mutat. (Négy gyerekkönyvtárunk van!) A legnagyobb gyerekkönyvtárunkba 1989-ben 27-féle folyóirat járt, 4860 forintos előfizetési árral, 1991-re 19-félét

rendeltünk 10 240 forintért. Mit lehet mondani erre még? [Az adatokat ennél a pontnál az 1990. XI. 22-iki állapotnak megfelelően közlöm. P. L.] 8. Hangzó dokumentumok (hanglemez, hangkazetta, hangoskönyv) esetében sem rózsásabb a kép. A legnagyobb fonotékánk a város más fonotékáitól technikailag is elmaradt. Tavaly 196 db hangzó dokumentumot vásároltunk ide. Négy gyerekkönyvtárunkba összesen 28 db hangzó dokumentumot vettünk. 9. Video, dia. 1989-ben 4 (négy) műsoros kazettát vettünk 15 könyvtárunk 1 (egy) videokészülékéhez. És 5 (öt) db üreset. 1990-ben ezt valószínűleg »alulmúljuk«...

A jelentés, természetesen, pénzkéréssel fejeződik be, s végül a következőket tartalmazza: „3.4. A beszerzési keretet nem elég egyszer emelni, azt az árak emelésével azonos ütemben növelni kell, akkor is, ha csak a jelenlegi szintet akarnánk tartani. 3.5. A hangzó és videotechnikai eszközeinket állandóan fel kellene újítani, mert erős a kopás, gyors a technikai avulás ideje is. Hiába vennénk dokumentumokat, ha lejátszani nem tudjuk... 3.6 1990-ben már megszüntettük Bartók Béla Könyvtárunkat. Ha nem kapunk több pénzt, csak újabb könyvtárak bezárásával tudunk fennmaradási lehetőséget biztosítani az egyre csökkenő számú maradéknak. 3.7. Hogy a fenntartásunkhoz szükséges pénzt megkapjuk, a tanácsnak egy lényeges (országosan követendő) lépésre kellene elhatározni magát: a könyvtárat az alapellátó intézmények közé kell sorolni, csakúgy, mint az oktatást és az egészségügyet.”

A köz(nép)művelés (tév)útjai

Ma már tudjuk, hogy az új törvények *sem* írják elő az alapellátóvá minősítést. A februári kérés tehát kérés marad továbbra is. A helyzet csak annyival rosszabb, hogy most már azt sem tudjuk, kinek címezzük ezt a kérést? És miért? Miért is kérjünk, hiszen lehet, hogy hamarosan újra összevonnak minket a megyei könyvtárral, s akkor úgymint mindent újra kell gondolni, gombolni. Itt állunk hát 30 évvel a hátunk mögött. Ez biztos, ezen felül – semmi. Ezért is kétkedő a cím, szomorú a bevezető. Ezt az írást tényleg segítségkérésnek szánom, haláliskolynak, ha úgy tetszik. Szeretném újra, még egyszer kimondani: ha összevonnak a megyei könyvtárral minket, ha nem, most már nem lehet toldozgatni, foldozgatni, „tűzoltó” megoldásokat alkalmazni. Radikális változtatások-

ra van szükség. Mi kell ehhez? 1. Döntési helyzetben levő fenntartó(k). 2. Jó szaktanácsadók a fenntartó(k) mellett. 3. Jó és határozott döntés. 4. Pénz, pénz, pénz.

Persze ez így túl általános. Kicsit részletezve tehát: 1. A (remélem) elmúlt rendszerben a *döntési helyzetben lévőknek* egyetlen gondjuk volt: mindenhová eljuttatni a szájuk íze szerint való – ún. szocialista – kultúrát. Ezt csak úgy tehették meg, hogy kiépítették egy mindent behálózó, az egész társadalmat „lefedő” rendszerszörnyet, melynek alappillérei köz- (régbben nép-) művelésben a múzeum, levéltár, könyvtár, színház, mozi és a „népművelési alappontok” (kultúrotthon, művelődési ház, tánc-, ének-, zenekarok) voltak. Ennek a hálózatnak fenntartása óriási pénzeket nyelt el, és rossz szervezetsége miatt az „árvák könnyét” is elvitte, mégis minden pontjáról kiabáltak: „Pénzt, még pénzt!” Pazarlás és pénzszűke együtt jelentkeztek. A döntési helyzetben lévők jól tudták: a tények (elmaradottság, szegénység, eladósodás) elfödéséhez népbuittásra van szükség, „egységesen zagyva” kultúrára. Adták tehát a pénzt intézményeiknek, azok meg hálásan ontották a politikai pornográfiát (brosúra, szocreál, szocialista kultúra A-tól Z-ig), és, természetesen, visszatartották az értékeket (a három T!). Most az eddigi döntnökök megbuktak (vagy csak visszavonultak?), újak meg még nincsenek. Vagy ha vannak is, csak zavarban (és pácban) vannak. Az eddig fenntartott rendszer (a kultúra területén) recseg, ropog, egynémely pontján már összedől, s a még funkcionálókat a tehetetlenségi erő – meg a tavalyi költségvetés maradványai – mozgatják már csak. Leginkább pedig: mindenki vár és vár. Hogy jöjjön már valaki, aki azt mondja: „Hé, fiúk, lányok, ide gyertek, ezután én döntök – és felelek! – mindenért, nálam van a kincstárkulcs!” Persze, akkor mindenki megrohanná, s azt kiabálná: „Csak én érek valamit, csak nekem adj, csak nekem!” Mit tehetne hát a „döntnök”? Meg kellene keresnie az igazit, a szakértőt, aki megmondaná neki, *mit érdemes támogatni*. Igen ám, de *hol vannak?*

2. *Szakértők, szakmai tanácsadók*. Egyrészt kevés van, mert gondoskodtak róla, hogy minél kevesebb legyen („Minek annyi okoskodó?”), másrészt sok, mert most minden intézmény alatt mozog a föld, mindenki szakembernek kiáltja ki tehát magát. (El is hiszi magáról, hiszen „papírja” van róla, hogy szakember.) Itt látom én a legnagyobb szörnyűségeket: szegény főntartó kinek higgyen? Valószínű,

hogy a nagyobb hangúnak hisz. A közművelődés rendszerében a népművelők a legnagyobb hangúak. A könyvtárosok (talán) a leghalkabbak. (Mert hogy is nézne ki egy kiabáló könyvtáros?) Vajon jó döntés születhetik-e így? Vajon nem pontosan a népművelés volt-e a szocialista kultúra terjesztésének legfőbb, a „szocializmusban” megálmodott terepe? Nem akarok itt vitát nyitni, de már többször is eszembe jutott ez a kérdés! Tovább! Kit fog először megkérdezni az új főntartó? Ugye, ugye, hogy az intézményigazgatót! És vajon hány új intézményigazgató van? Nem azért mondom, a régi is lehet jó! De mégis: ki is nevezte ki azokat a régi igazgatókat? És miért... No, inkább hagyjuk ezt is...

3. *Jó és határozott döntés.* Az előző két pontban vázoltak után – fogalmazzunk így – van esély erre is. De mekkora?

4. Ezek után most már tényleg csak három dolog kell. (Mint a háborúhoz.) A kérdés: honnan?

Vissza a városi könyvtárhoz

E látszólagos kitérő után visszatérnék a PVK-hoz. Azért mondom, hogy a kitérő látszólagos volt, mert hiszen Pécssett is ugyanaz a négy kérdés adódik, amelyeket előbb részleteztem. Legfőljebb megtoldva azzal: lesz-e legalább három év az újat kipróbálni? Nézzük Pécsset, az évfordulós városi könyvtárat.

1. Döntéshozó – egy – már van: az önkormányzatnak van közművelődési bizottsága, annak vezetője. Nem tudni: ő lesz-e a megyei könyvtár „tulajdonosa” is, vagy sem? Ha igen, összevonnak minket – MK–PVK –, ha nem, maradunk önállóak. Az első pont tehát: „út az ismeretlenbe”.

2. A szakértők egy kísérlete – úgy tűnik – már kimúlt. Ez volt a szabadművelődési tanács. Ha működik is, azt nagyon ügyesen állcazza, mert – általában a közemberek – nem tudnak róla.

Egy másik kísérlet – talán – még folyik. A szakszervezeti könyvtár szervezett egy megbeszélést, melynek témája az SZMT könyvtár jövője volt. S mivel a közművelődési hálózat része, természetesen a megyei és városi könyvtárat is érintették a kérdések. A megbeszélésből nem született egy emlékeztetőn kívül semmi. Az emlékeztető szerint vannak elképzelések, ezek mindegyike eltérő kicsit: a saját érdek ilyen-olyan szintű megfogalmazása. Én

úgy érzem, nem lettem okosabb, csak bizonytalanabb. Eddig csak a megyei könyvtárral való összevonástól „fáztam”, most már az SZMT könyvtár is beúszott a képbe. Mert szép, szép, hogy ne hagyjuk veszni, de mit tegyünk vele? Mi az, ami fontos, hogy megmaradjon belőle, mi nem? Mert hogy minden nem kell, az biztos. Hiszen ha a szakszervezet volt a transzmissziós szíj a párt és a nép között, akkor mi volt a szakszervezeti könyvtár? A transzmisszió olajozója? És ha már a szakszervezet nem transzmisszió, a szakszervezeti könyvtár már nem olajozó?

Egy biztos: a 30 éves önállóság után most valamilyen új integrációnak kell következnie. De milyen legyen (lesz) az? Kérdés kérdés hátán. És válasz nincs. Egyelőre... Az biztos, hogy – mint a politikában – itt is csak tárgyalásos úton jöhet létre megoldás mindenféle kérdésben. S a 31. év feladata a városi könyvtár előtt az integráció megoldása: milyen feltételekkel és milyen mértékben olvadjon be, beolvadjon-e egy újfajta „közösbe”? Megtarthatja-e sajátos, mással nem helyettesíthető arculatát? Maradhat-e a város gyermekkönyvtári ellátásának fő gondozója? Maradhat-e „kis” könyvtáraival (mindegyik legalább 20 ezer kötetes) a public library-szerű hálózat kiindulópontja? Az biztos, hogyha a megyei könyvtárral történő összevonásból útközés, újabb pénzelvonás (a kis hal és a nagy hal esete) lesz, ha az SZMT Könyvtár megmentése a mi költségvetésünk rovására történik, akkor a városi könyvtárnak löttek. (Hogy finoman fogalmazzak). Ahhoz hogy ne összeomlás legyen összevonás helyett, több dolog szükséges, mint pl.: 1. a három érintett könyvtár könyvtárosai további alapos és széles körű megbeszélései; 2. a megbeszélések nyomán *közösen* álljanak az új döntéshozók elé, mindhárom félnek megfelelő tervekkel (nem a megbeszélések előtt, „fülbesúgásos” módszerrel, mert akkor semmi remény nincs a javulásra!).

A közművelődési bizottság (vagy vezetői) előtt mérettesenek meg a közművelődés könyvtáron kívüli területei is: bizonyítson múzeum, levéltár, színház, Nyári Színház, Ifjúsági Ház stb., hogy mely mértékben van – szerintük – saját magukra szükség. Ez a folyamat azonban legyen nyílt: tudhassuk mikor, milyen érvanyaggal jelent meg a másik intézmény. A döntés ezek után szintén nyilvános legyen: ez és ez az intézmény kell, vagy ennek az intézménynek erre és erre a feladatra ennyi pénzt adunk. Ez a fajta döntési eljárás

demokratikus, s a fejlett demokráciákban már ismerős. Vagyis a pénzt nem általában, hanem célfeladatokra adják, s a felhasználást a fenntartó, pénzadó jogán szigorúan ellenőrzik.

Ha ez így lesz, nem kell nagyon aggódnia a könyvtárnak, hiszen fontosságát az olvasók, látogatók száma fényesen bizonyítja. S persze nem csak az: mindent megtettünk eddig is szükségességünk bizonyítására, még a lehetetlent is megpróbáltuk, hogy állásainkat tartani tudjuk. Sokszor olyan munkát is vállaltuk, amelyhez édeskeves közünk volna könyvtárosként, de pénzt hoz és nevet szerez: stresszcsökkentő tanfolyam, vetélkedők, kiállítások, iskolai tanórak szervezése és tartása, termék és szobák bérbeadása, „sikerkönyvtár” kialakítá-

sa, fénymásolás, könyvkötés stb. Most már ott tartunk: csak horror, szex, pornó nincsen, a könyvtárosaink még magukat nem bocsátják áruba... De: ettől még nem leszünk könyvtár! Csak egyre szűkülő pénzforszáink helyett igyekszünk valami „pótlást” szerezni... Persze, vajmi kevés sikerrel, hiszen ezek nem pótolhatják az állami mecenatúrát. Jóformán csak figyelemfelkeltők: még élünk, még itt vagyunk! Ezt a 30. évfordulóról szóló írást nem is tudom más gondolattal befejezni, mint azal: Segítség! Segítség minisztérium, KMK, MKE, Könyvtáros, KDDSZ, önkormányzat, segítsen mindenki, mert mi nem tudunk magunkon segíteni...

Segítség! Még élünk..., még itt vagyunk...!

Pintér László

Javaslat a Pécsi Városi Könyvtár jövője ügyében

Csordás Gáborral történt beszélgetésem után, az ő kérésére írom s ajánlom a következőket az önkormányzat kulturális bizottságának figyelmébe, akkor, amikor az a város könyvtárainak sorsáról dönt majd. A biztatáson kívül az is bátorít a javaslat megírására, hogy 15 éve dolgozom a Pécsi Városi Könyvtárban osztályvezetőként, 3 évet az SZMT Könyvtárban is dolgoztam, így általában jól ismerem Pécs könyvtárügyét, s arról már cikket is írtam szaklapokban.

1. A városi könyvtár helyzetét legalább három oldalról kell vizsgálni: 1.1 „Közművelődési” könyvtárak, 1.2 a város könyvtárai, 1.3 a városi könyvtár.

2. A „közművelődési” könyvtárak: 2.1 Alapellátást biztosítanak, ugyanúgy, mint az iskolák és a kórházak. A kultúra alapintézményei, mint a múzeum, levéltár. 2.2 Nem önellátók, soha nem is lesznek azok, tehát 2.3 eltartásuk állami – önkormányzati feladat. (Más mecénásai lehetnek, de az alap más, mint állami-önkormányzati mecenatúra, nem lehet.) 2.4 Az ún. „szocialista” rendszerben kiépült hálózat látszattervékenységét (a forgalmi adatok állandó növelése, 500–1000 kötetes „könyvtárak” alapítása, népművelő előadások növekvő

száma stb.) meg kell szüntetni. 2.5 Az angol „public library”-nek megfelelő könyvtárak hálózatává kell válniuk, azok mintájára. A név ezért is inkább legyen „közkönyvtár” vagy „nyilvános könyvtár”.

3. A város könyvtárai. 3.1 Tiszta profilokat! Ne keveredjenek feladatok és fenntartók, ezért jól elkülönítve – és ezt az elkülönítést csak a fenntartó felől lehet közelíteni – fejlődjenek tovább a könyvtárak: 3.11 iskolai könyvtárak (általános, középiskolai, főiskolai – egyetemi), 3.12 szakkönyvtárak (gyárban, üzemben, intézményben, a működtető fenntartásában), 3.13 köz- vagy nyilvános könyvtár (public library), 3.14 önképzőköri, egyesületi könyvtár (az önképzőkör, egyesület stb. fenntartásában, a megszűnő szakszervezeti letétekből lehetne alapozni. Az SZMT könyvtárak 1947–1950-ben úgyszint ezekből indultak!), 3.15 regionális könyvtár („decentrum”). 3.2 Minden pécsi könyvtár besorolható a fenti kategóriák valamelyikébe. 3.3 A városi önkormányzathoz kell tartoznia ezek közül a következőknek: 3.31 Iskolai könyvtárak (általános művelődési központok könyvtárai is), az iskolák költségvetésébe beépítve kapják meg fenntartásuk költségeit (a főiskolai-egyetemi könyvtárak termé-

szetesen nem ide tartoznak). 3.32 Köz- vagy nyilvános könyvtárak = a Pécsi Városi Könyvtár hálózata. Amennyi pénzt szán erre az önkormányzat – annyira lesz ütőképes a hálózat. 3.4 Nem kell a városhoz tartozni a regionális könyvtárnak. Erre a szerepre, nagysága alapján, megfelelne a megyei könyvtár. Pontos helyzete a még valamikor később megjelenő törvényektől is függ, ám nagyon szerencsétlen lenne a városhoz kapcsolni, fenntartása minden pénzt elszívna más fontos kulturális tevékenységektől. Ugyanúgy területi feladatokat kell ellátnia, mint a múzeumnak, levéltárnak. Ezt a város nem finanszírozhatja. Ráadásul az 1960 előtti gondok is újra kezdődnének: ha a város fizeti, miért területi, ha központi forrásból is kap, miért önkormányzati? Ilyen zavarok miatt is kellett 1960-ban a megyei és a városi könyvtárnak szétválni! Miért kell az egyszer már rosszul működöttet újra felfedezni? 3.5 Fenntartásokkal kell foglalkozni az önkormányzatnak az SZMT Könyvtárral, mert ez az ún. „szocialista rendszer” kitalációja, melynek a „szocialista kultúrát” kellett volna terjesztenie a munkahelyeken. Mostanra azonban: 3.51 A „szoc. kult.” a helyére került, elérése nem óhajtott végcél, tehát a létrehozó ok megszűnt. 3.52 Megszűnik a főntartó (SZMT), nincs finanszírozó. 3.53 Megszűnnek, átalakulnak a munkahelyek, sorra megszűnnek ezek könyvtárai is. (2–3000 kötetes már nagyobbak számított!) 3.6 Kétségtelen: az SZMT Könyvtár állományának egy része értékes, dolgozóért kár volna, de 3.7 „megmentése” mégsem a város feladata, mert honnan szerezne az önkormányzat a fenntartásához pénzt, hiszen az eddigi költségvetésből a városi könyvtárnak is nehéz volt „megélni”. 3.8 Az SZMT Könyvtár módszertani, megyei oktatási feladatokat végzett eddig is, jól kapcsolódhatna a regionális munkával foglalkozó megyei könyvtárhoz. 3.9 Az SZMT Könyvtár központja a városi könyvtár legnagyobb könyvtárára „települt”, alig egy buszmegállónyi távolságra attól. Vagyis amíg Meszesen, Uránvárosban, Kertvárosban nincs „tisztá profilú” közkönyvtár, addig e kis körzeten belül kettő is lenne. 3.10 Az SZMT Könyvtár csak akkor kapcsolódhat a városihoz, ha 3.10.1 a fenntartásához szükséges pénz folyamatosan biztosítható lesz (a városi könyvtár költségvetésén felül), 3.10.2 rövid időn belül a város egy másik, ellátatlan pontjára települ, 3.10.3 területi, regionális, üzemi, gyári feladatokat nem lát el, valódi közkönyvtár lesz. 3.10.4 fölös

könyveiből megalapozza az egyesületi, önképzőkori, munkás- stb. könyvtárak állományát, vagyis visszaállítja a régi önművelő rendszert, amelyet oly károsan fölszámolt. 3.11 Amennyiben a fenti négy feltétel nem valósul meg és az összevonás mégis megtörténik, abból utközés lesz, ahol a találkozó felek csak veszíthetnek. 3.12 Végül, de elsősorban: Ezek a hálózatok csak a fenntartó és a funkció szerint különbülnének el ilyen mereven. Igaz, az eddigi ideológiai zártság megszűnne – a hálózatok az ideológia egységét szimbolizálták –, helyét azonban átvinné egy sokkal jobb és erősebb kapocs: a technikáé. A jövő nem az ideológiai kapcsolódásé, hanem a technikaié: telefon, telefax, számítógép. Végre a könyvtár könyvtár lenne; nem mindenütt ugyanazt a maszlagot tukmálná, hanem *mindenhol hozzáférhetővé tenne bármilyen keresett dokumentumot, az olvasó, kereső szabad választása szerint.*

4. Pécsi Városi Könyvtár. 4.1 Fentiekből látszik, hogy a fennmaradás alapja a továbbélő önállóság, a leirtak szellemében. 4.2 A hálózaton belüli vizsgálódás alapján maga a könyvtár tehetne néhány gazdasági szükségintézkedést. (Nyugdíjasok helyére új dolgozókat nem veszünk föl, két legkorszerűtlenebb könyvtárunk bezárása, osztályok munkájának egyszerűbbé

tetele, munkakörök összevonása), ám meg kell mondani, hogy mindez nem sokat segítene, mert a 4.3 városi könyvtár katasztrofálisan elmaradt attól a szinttől, amelyet egy 1975-ös nagy, értékelő jelentés és terv csillantott föl előtte. (Dokumentációk a könyvtárban található!) Vagyis: a hálózat három könyvtárában van csak telefon, nincs semmilyen szállítóeszközünk, technikai felszereltségünk kőkorszaki, raktárainkban a földön vannak a könyvek (nincs máshol hely, a polcok teljesen megteltek!), dokumentumbeszerzésünk annyira ellehetetlenült, hogy hamarosan alapvető műveket sem tudunk már megvenni, s akkor még a dolgozók fizetéséről nem is beszéltünk, mert a könyvtáros nagyon szerény fajta... Aztán évi 100–200%-kal emelkedő dokumentumárak, bérleti díjak, fűtés, villany, víz, gáz... 4.4 A városi könyvtárról sokat írni, az elmaradottság esetelésén kívül, nem lehet, tehát ha az eddigi költségvetés csökkenne vagy a tavalyi

szinten maradna, vagy összevonnának minket más szegény egységgel, akkor biztosan összeomlana a hálózat (szegény + szegény = szegény a négyzetben, ez a könyvtári matematika!). Pénz, pénz és pénz kell, mert kultúra is kell! Az pedig nem megy pénz nélkül. Még egy utolsó kérdés: ha könyvtárakat kell bezárni, mit csinál a város a munkanélküli könyvtárosokkal?

5. Fenti indokaim alapján úgy érzem, joggal kértem meghallgatást. Ha a nagy német költő halálos ágyán azt mondta: „Fényt, több fényt!” akkor mi, halódásunk pillanatában – még egyszer és újra – ezt kiáltjuk: „Pénzt, több pénzt!” És szerintünk a halálba nem kell útitárs: ne kapcsoljanak minket senkihez, hozzánk se senkit. A végső tusában még egymást rúgnánk halálra!

Köszönöm a figyelmet.

Pintér László

A szombathelyi könyvtárosképzés új fejleményei, tervei

1989-ben két írás is megjelent ebben a témakörben. Mivel még az utóbbi is augusztusi állapotokat tükrözött, az eltelt másfél év igényli, hogy újabb tájékoztatást adjunk; annál is inkább, mivel van miről beszámolni. Ma már az oktatás egyetlen fokozata sem viseli el a megmerevedést, különösen nem a felsőoktatás. Tavalyelőtt azzal zártuk az egyik írást (*Könyvtáros, 1989/4. sz.*): „Ahhoz azonban, hogy a képzés megtegye a magáét, szerintem egyszerre kell önmagának is innovatívnak lennie, meg az is elengedhetetlen, hogy benne éljen a hazai és külföldi mozgásirányokban, innovációs törekvésekben.” Aligha kell hangsúlyozni, hogy az azóta még gyorsabban változó világunkban ez a megállapítás még inkább érvényes. Az ország és a könyvtárak mai és várhatóan hosszabb ideig tartó nehéz gazdasági körülményei közepette pedig talán még jobban megnövekszik a személyi tényező, a könyvtáros felkészültségének szerepe. Ennyi indoklás után, lássuk a másfél év fontosabb történéseit!

1989-ben vált először lehetővé, hogy az or-

szágosan érvényes tantervet „intézményesítsük”. Ennek főbb újításait a *Könyvtáros 1989. évi 12. számában* jeleztük. Tantervünket és a részletes programot tájékoztatásul megküldtük a magyar könyvtárügy gerincét adó, prominens (országos feladatkörű szak-, felsőoktatási és megyei) könyvtáraknak – tájékoztatásul. Ez már önmagában újdonság, általa jelezni kívántuk, hogy igényt tartunk a kapcsolatokra, észrevételeikre, információikra. Három szemster aligha elegendő a tapasztalatok összegzésére, annyi azonban látszik, hogy bevált a proszeminárium bevezetése, hiszen hallgatóink – önhibájukon kívül, a közoktatás mulasztásai következtében – nem eléggé felkészültek a felsőoktatásra, az önálló tanulás, könyvtárhaszárlat stb. terén hiányzó ismereteket és jártasságokat a főiskolán kell pótolni.

Örömmel számolhatunk be arról, hogy 1990 szeptemberében sikerült megindítani a könyvtár-angol szakpárt 12 fővel, a könyvtár-egyéb szakpárt 11 fővel (pontosabban természetismeret-angol, vagyis jelenleg könyvtár-biológia,

könyvtár–fizika, könyvtár–matematika szakpárokat, s van egy könyvtár–technika előfelvettünk is). Ez utóbbi szakpárok érdekében 1989 őszén nagy csatákat kellett vívni az MM illetékeseivel, hogy megváltoztassuk a felvételi előírásokat, s a jelentkező választhassa meg a könyvtár szak felvételi tantárgyát, azok közül, amelyekből érettségizett. A főiskola vezetésének hathatós támogatásával végül is siker koronázta erőfeszítéseinket. Noha némi szervezési gondot okozott a felvételi vizsgán, szerintünk azonban sikeres „húzás” volt, s nemcsak a kritikus természettudományos szakpárok esetén választottak a magyar helyett mást a felvételizők, hanem más esetben is. Itt kell megjegyeznünk, hogy a demokratizmus jegyében bevezetett átirányítási rendszer (vagyis az, hogy az azonos szaktárgyakból tett felvételi esetén, ponthatáron belül, mindenkit fel kell venni, bármi volt az illető korábbi pályorientációja) bennünket nem éppen kedvezően érint: felvettjeink közel fele nem csak máshová jelentkezett, de nem is készült könyvtár szakra. Nehézségek esetén védekezési érvül szolgál: konfliktus esetén elhagyják a szakot – miközben esetleg olyanok helyett kerültek be, akik eredetileg is szakpárjainkra készültek.

Két év óta nem indítottunk kétszakos, négyéves alapképzés keretében levelező tagozatot, a korábbi évek egyre rosszabbodó kínálata és tapasztalatai alapján. (Ez egyfajta úrt eredményezett, a témára később visszatérünk!) 1990 őszén azonban nem tudtuk megindítani kiegészítő, másoddiplomás képzésünket sem: a már diplomával rendelkezők igen kis számban jelentkeztek (a keretszámnál kevesebben!). A 7 megfelelttel évfolyam nem volt indítható, ők előfelvettnek számítanak. Az érdektelenség oka nem világos. Nem tudjuk: nincsenek-e a könyvtárakban másutt diplomát szerettek, vagy talán szaktudásuk hiánya nem okoz gondot, vagy az érintettek és a munkáltatók egyaránt megelégszenek valamely (alacsonyabb szintű!) tanfolyammal? Különösen szembeűnő az iskolai könyvtárosok elmaradása, hiszen tudott dolog, hogy sokan tevékenykednek ilyen munkakörben könyvtárosi szakképzetség nélkül. Igaz, a Pro Renovanda Cultura Hungariae-alapítvány iskolai könyvtárosok számára kiírt – egyébként igen öröndetes! – pályázata is megelégszik az alapfokú tanfolyami végzettséggel! Csodálkozhatunk-e ezután, ha a tantestületen belül olyan a könyvtárosok megítélése, amilyen? (Vö. *Művelődési Közöny*, 1990. 16. sz. 1277. l.) A két és fél éves

időtartamra növekedett és ugyancsak több ponton módosított kiegészítő tantervünket (amely pl. a már dolgozónak nagyobb szabadságot biztosít, hogy könyvtártípushoz és munkakörhöz közvetlenebbül kapcsolódó tanulmányokat folytasson – az alaptárgyak mellett) egyelőre nem volt módunk bevezetni.

Három éven át élt, anyagilag, szervezeten és tartalmilag is jól előkészített iskolai könyvtáros továbbképzésünk szintén nem folytatódhatott 1990/91-ben – jelentkezők híján. (Úgy tudjuk csak két érdeklődő volt!) Úgy látszik, hogy, mivel a minisztérium nem garantálja a fizetésemelést, az igazgatók saját hatáskörben nem méltatják a tudástöbbletet – az egyenlődsdi szemlélet kényelmessége miatt – honorálásra érdemesnek. S minthogy ez a tényező eszerint kiesett, a mai viszonyok között az egyéni buzgalom nem motívál eléggé. (Elvileg természetesen – ha a minisztérium meghirdeti és a lebonyolítási költségeket biztosítja – az iskolai könyvtárosok intenzív, 120 órás továbbképzése bármikor újraindítható!)

Tantervi kérdések

Az 1989 őszén bevezetett és hazai viszonyok között korszerűnek tartott tantervünkről – az időközben érzékelt gyors változások és igények alapján – szinte hónapokon belül megállapíthattuk, hogy aligha ülhetünk babérjainkon. Gondolkodni kell továbbfejlesztésén. A lasan, sajnos, frázissá váló szölamnak azért van kemény valóságmaga, hogy ti. ezen témában is tudatosabban és határozottabban kell lépegetnünk (Nyugat-) Európa felé. *Szepesváry Tamás* „Az európai információs szakemberképzés és Magyarország. Felzárkózás vagy távolodás” (= *Könyvtári Figyelő*, 1989. 5–6. sz.) című írásában beszámolt az 1989 októberében Hannoverben tartott európai képzési kongresszusról, s egyik konklúzióként okkal állapítja meg, hogy a hazai képzés feltételei – épület, számítógép, műszer, nyomda, AV-eszközök stb. – versenyképtelenek, s ezeket csak elmélettel ellensúlyozni nem lehet. Ez igaz, bár a könyvtárügy összefogása még ezen is enyhíthetne. Valójában azonban úgy fest a dolog, hogy a szellemi-elméleti változtatások talán a feltételeket is segítenek megváltoztatni. Legálabbis a fordítottjára aligha várhatunk! Inkább zárómondatát tarthatjuk megszívlelendőnek: „Talán az európai viták termékenyítőleg hatnak jövőbeli fejlődésünkre.”

Legújabbban a főiskolai képzés korábbi me-rev kereteit módosítani kívánó új törekvések jelentek meg. Egyfelől a megkövesedett két-szakosságot kezdték ki, főleg a modern nyugati nyelv szakosok, s a sürgető nyelvtanár igény kielégítésére dolgozták ki a 3+2 éves nyelv-szakos képzést. Másfelől legitimitást nyernek olyan elképzelések, mint az ének-egyházi zene vagy ének-népzene, néptánc, vagy a testnevelés-rekreációs szakemberképzés stb. Ezek adták az ötletet számunkra is, hogy feszítő gond-jaink a hagyományos keretek oldásával próbáljunk változtatni. Előbb ugyan azt hittük, hogy viszonylag gyorsan tudunk változtatni, s ezért gyors választ kértünk több mint húsz (főleg, de nem csak) dunántúli nagyobb könyvtártól: mit szólnának az egyszakos kép-zéshez? A válaszok természetesen megoszlot-tak. Nagyjából azonos szavazatot kapott az egyszakos és a kétszakos képzés. Ezért kiin-duló pontnak tekintjük, hogy vannak olyan munkakörök és könyvtár típusok (pl. szaktájé-koztatók, ill. iskolai könyvtárak stb.), melyek-ben nélkülözhetetlen a másik szaktudomány-

ban (esetleg művészetben, nyelvben) való jár-tasság vagy a pedagógus diploma. Ugyanakkor aligha tagadható, hogy számos könyvtárban és munkakörre szívesen várnak jól felkészült szakembereket, másik szak nélkül. (Különben is: miért csak a más diplomás szerezhethet könyvtá-rosi oklevelet munka mellett, miért nem for-dítható ez meg, s a könyvtárosi diplomával rendelkező miért ne iratkozhatna be munka mellett más szakra, arra, amire munkájához – immár nagyobb biztonsággal – szüksége van feladatai jobb ellátásához?) Tartalmilag mar-kánsan körvonalazódott, hogy az eddigi képzé-si tanterveket három vonatkozásban kell radi-kálisan megerősíteni: a nyelvismeret, a (könyvtári) számítógépes, és végül a (könyvtá-ri) menedzser-marketing ismeretek tekinteté-ben. Valószínűnek látszott, hogy ez a hagyomá-nyos keretek között aligha építhető be a tananyagba, illetve a követelmények közé. Ezért fordult figyelmünk ismételten a nyugat-európai szakfőiskolai képzés felé.

Újra elővettük és intenzívebben tanulmá-nyozni kezdtük a külföldi törekvéseket. (Nem-csak Szepesváry hivatkozott írását, hanem a *Libri* 1990. 2. – tematikus – számát és más dokumentumokat ugyancsak jól tudtuk hasz-nosítani.) Időközben sikerült felújítani koráb-ban már volt, s jórészt szegénységünk miatt elhalványult kapcsolatainkat a dán Királyi Könyvtárosképző Iskolával. Főiskolánk Tu-dományos Tanácsának anyagi támogatása ré-vén külföldi vendégek meghívására nyílt lehe-tőségünk. Így került sor – személyes kapcsola-tokra is támaszkodva – prof. dr. *Peter Vodosek*, a stuttgarti Fachhochschule für Bibliotheks-wesen rektora, illetve dr. *Andreas Bode*, a müncheni Internationale Jugendbibliothek igazgatójának meghívására. (Mostani témánk szempontjából érthetően, Vodosek professzor látogatása volt a gyümölcsözőbb.)

A szűkebb és tágabb körű konzultációk mel-lett, Vodosek rektor úr két előadást tartott Szombathelyen a hallgatók és a megye könyv-tárosai számára „A német könyvtárügy törté-neti gyökerei, jelenlegi helyzete, távlatai” cím-mel; a tanszék oktatói számára pedig a német-orosz, s azon belül részletesen az 1942-ben alapított, 1971-ben szakfőiskolai rangra emelt stuttgarti képzésről. (Az előbbi előadását az OSZK-ban, az MKE és az ELTE tanszékének szervezésében, megismételte.) Erős nagyon a csábítás, hogy mindkét előadásból fontosnak minősíthető gondolatokat idézzünk. Mostani témánk szempontjából itt csak arról kell és

lehet szólnunk, hogy noha méretekben összehasonlíthatatlanul nagyobb nálunk a stuttgarti főiskola (600 hallgató, mintegy 30 főoglalkozású és 25–30 vendégoktató, további 15 munkatárs a számítógépközpontban, AV-központban), egészen mások a lehetőségeik (mint önálló szakfőiskola 2 épületben 3000 négyzetméteren működik, önálló 50 000 kötetes, 300 szakfolyóíratra előfizető könyvtárral felszerelt intézmény, az államtól 4,2 millió DM támogatást kap, de tervezik innovációs és technológiai tanácsadó intézet felállítását is), mégis van lehetőség az együttműködésre. Annál is inkább, mivel ezt a (tartományi) kormány erősen támogatja, s már jól bevált együttműködés alakult ki a koppenhágaiakkal, 3 éve jött létre a borasival (Svédország), újabban Newcastle-lal és Lyonnal léptek kapcsolatba. Ezen felül hagyományosan képviselik Németországot az IFLA-ban, 20 éve a zenei könyvtáros szekcióban.

Nem kétséges, hogy elsősorban és döntő mértékben számunkra lesz gyümölcsöző ez a kapcsolat, s reményeink szerint illeszkedik Baden-Württemberg és Magyarország bővülő kapcsolataihoz is. A megállapodás alapjait a személyes találkozáskor raktuk le, majd levelezés keretében 1990. novemberben írtuk alá „A stuttgarti Könyvtárosképző Szakfőiskola és a Szombathelyi Tanárképző Főiskola Könyvtári Tanszékének együttműködési szándéknyilatkozata” c. dokumentumot. Egyelőre ez a kapcsolat számunkra igen fontos információkat, kiadványokat, segédleteket jelent. Várhatóan az oktatók között is kialakulnak (eleinte írásos) kontaktusok. Remélhetőleg azonban – az anyagi feltételek megteremtése után! – a jövőben oktatói és hallgatói találkozásokra, tanulmányutakra, esetleg gyakorlatcserére is sor kerülhet.

Most tervezik Stuttgartban a képzésnek háromról négy évesre bővítését, összhangban az egységesülő nyugat-európai könyvtárosképzési törekvésekkel, s a Németországban is mindinkább ilyen időtartamú szakfőiskolai keretekkel. Ehhez is kapcsolódva küldtük ki új képzési elképzeléseinket Stuttgartba és Koppenhágába véleményezésre, jól tudva, hogy egyelőre csak szellemében közelíthetünk az ottani törekvésekhez. Ezért biztatóak számunkra dr. Vodosek gyors reakciója és észrevételei. Valószínűleg nem haszontalan idézni leveléből: „Mindenekelőtt jónak tartom, hogy Önök a tanárképzésen kívül egy »joint degree« program megvalósítására törekcszenek. Ez megy ak-

kor is, ha nem teljes mértékben fedi (de ez egyáltalán nem is szükséges!) a mi nyilvános könyvtári, vagy dokumentációs szakirányunk tervezett szakkomponenseit. Az idegen nyelveknek Önöknél, kétségtelenül helyesen, széles keretet biztosítanak, mert a magyar Európában a kevésbé ismert nyelvek közé tartozik. Mi e tekintetben valamivel könnyebb helyzetben vagyunk, de rövidesen nekünk is többet kell tennünk. A közeljövőben vagy saját nyelvtanáraink lesznek, vagy más stuttgarti főiskolákkal kell együttműködnünk.

Jó megoldásnak tekintem, hogy a javasolt program arányosan bekapcsolta az olyan társszakterületeket, mint a kiadói tevékenység, könyvkereskedelem és a levéltári munka. Egy kis országban... a tanulmányok időszakában a túl magas specializálódásért – legalábbis az alapozó fázisban – biztosan nem lehet felelősséget vállalni, mert a végzetek foglalkoztatási lehetőségei nagyon beszűkülnének.

Csupán egyetlen ponton fejezem ki kritikámat: a mi tapasztalataink alapján túl magas az egyes szemeszterekben a heti óraszám. Ha ezt

nevelési szempontból nézzük, s a tanulmányokat a hallgatók egyéni aktivitására (problémamegoldó projekt munka stb.) akarjuk a jövőben építeni, úgy a heti 27–29 óra tarthatatlan. Nálunk a heti 23 óra a legmagasabb. Mindent egybevetve, Önök az elképzeléseiket úgy fogalmazták meg, hogy semmiféle nehézség nem támadhat az együttműködés terén bármelyik, könyvtárilag fejlett ország vonatkozásában...”

Információs szakemberek képzése

Ennyi kitérő után térjünk vissza fő mondanivalóinkhoz, a tervezett 4 éves könyvtáros-információs szakemberképzéshez! Előre kell bocsátani és nyomatékkal hangsúlyozni, hogy az új képzési formát nem az eddigié helyett, hanem azok fenntartásával, azok mellett tervezzük bevezetni. Továbbra is hirdetni szeretnénk a magyarral, történelemmel és természettudományos szakpárral folyó szakképzést (24–36 fővel), s ezzel párhuzamosan történne 12–24 fővel a könyvtáros-információs szakemberek kiképzése. Az a célunk, hogy egyfelől a számítógépes, könyvtártechnikai, továbbá könyvtárgazdaságtani és korszerű vezetési/menedzsment stúdiumokkal, valamint radikálisan megemelt óraszámú és követelményű nyelvoktatással olyan szakembereket képezzünk, akik könyvtárakban, szakirodalmi információs intézményekben elhelyezkedve, alkalmasak lesznek a hagyományos mellett a számítógépes információs szolgáltatások szervezésére, kezelésére és fogadására, sőt különböző gazdálkodó, termelő, kereskedő vállalkozások valamint társadalmi és magánszervezetek információs igényeit kielégítő tevékenység megszervezésére és működtetésére. Azt reméljük, hogy az ilyen tartalmú képzésnek lehet levelező változata, megfelelő céltanfolyamok formájában, amelyekre kizárólag könyvtárak és szakirodalmi tájékoztatást, szolgáltatásokat végző intézmények (kicsit tágan értelmezve a könyves szakmát) iskolázhatnak be főfoglalkozású munkatársakat, vállalva a kemény munka melletti tanulást (mi pedig kikerülhetnénk a más területekről érkezettek szakmai közömbösségét és színvonalcsökkentő hatását!).

A tanterv még nem tekinthető véglegesnek, ezért részletekről szólni merészség, de valószínűleg fölösleges is lenne. Most még csak a fő törekvéseket lehet körvonalazni. Először is nyilvánvalóan az alaptárgyakat közösen tanulnák – már csak oktatásgazdaságtani szempont-

ból is – a kétszakosokkal. Ahogy jeleztük – és a Technika Tanszékkel összefogva – erősen növeljük az információs, számítógépes, könyvtártechnikai ismereteket. Az általánosan alapozó tárgyakat az oktatás elejére sűrítjük, és a könyvtárosképzés (s nem a pedagógusképzés, mint eddig!) igényeihez csatlakoztatjuk. Azzal számolunk, hogy a hallgató államvizsgálója megkezdése előtt két középfokú nyelvvizsgával rendelkezik (ezt bármikor teljesítheti, akár főiskolai tanulmányai során, akár az előtt!). Közülük az egyiknek angolnak, németnek vagy orosznak kell lennie, a második bármely élő nyelv lehet. (A nyelvi képzésben az Idegennyelvi Lektorátusra támaszkodunk, mert nem az a cél, hogy nyelvtanárokat, hanem nyelveket tudókat képezzünk. Úgy látjuk, hogy ez a praktikusabb út, ezért is mondunk le a nyelvvizsgálóval való párosításról!) A szétszabdalt gyakorlatok helyett igyekszünk visszaállítani a gyakorló félévet (várhatóan a VI. félév lenne ez). Végül az eddigiéket jóval meghaladó arányú lenne a hallgató által választható speciális stúdiumok köre és tartalma. Négy blokkban: általános tárgyakhoz vagy valamely szaktudományhoz, a könyvtári munkafolyamatokhoz, a könyvtártípusokhoz, végül az UNESCO javaslatainak megfelelően a könyves szakmához vagy más közgyűjteményi tevékenységhez kapcsolódóan, egyenként négy-négy félévben és heti 2 órában. (A jelenlegi képzési forma két félévi, összesen 8 órája helyett 32 óra lenne erre fordítandó.)

Igyekeztünk a heti óraszámot csökkenteni. Sikerült a heti 30 óra alá kerülni, de – amint Vodosek kritikája is jelzi – ezen a területen még vannak tennivalóink. (Persze annak, hogy az általa jelzett óraszámhoz eljussunk, feltételei is vannak: a mi fiataljaink egyéni munkára való felkészítettsége; érdekeltsége a minőségi munkában, s nem kevésbé szükséges megfelelő szakirodalmi bázis, valamint oktatási segédletek, no meg oktatási módszereink változtatása.)

*

Az eddig leirtakból már kitűnhetett, hogy szándékaink szerint egyszerre szeretnénk a könyvtári társadalom igényeire reagálni, másrészt elég merészen újabb lépéseket tenni annak érdekében, hogy képzésünk európaibbá (idővel azzal ekvivalenssé) váljék. Azt reméljük továbbá, hogy ez a képzési forma több vonatkozásban inspirálóan hat vissza a többi-

re, alapjául szolgál a korábban végzetek ismeretfelújító és szakosító továbbképző céltanfolyamainak.

Feltehető persze a kérdés: adottak-e a feltételek? A válasz egyértelműen az, hogy (egyelőre) nem, illetve csak részben. Hisszük azonban, hogy megteremthető. Személyi vonatko-

zásban fokozottabban szeretnénk bevonni külső óraadókat (egy-egy szakterület specialistáját), a technikai és pénzügyi feltételek megteremtése érdekében pályáznunk kell. Nem utolsósorban: számítunk a könyvtárak további támogatására, közreműködésére is.

Dr. Tóth Gyula

Kérdezz – felelek

Többen kérték, hogy ismertessük a beteg gyermekét vagy a közeli hozzátartozóját otthon ápoló, továbbá a magánérőből építkező dolgozó fizetés nélküli szabadságára vonatkozó hatályos rendelkezéseket. Az említett előírásokat tartalmazó 87/1987. (XII. 30.) MT rendelet ugyanis a Művelődési Közlönyben nem jelent meg.

Válasz:

A Munka Törvénykönyvének végrehajtásáról szóló 48/1979. (XII. 1.) MT rendelet (rövidítve: Mt. V.) módosítását tartalmazó 87/1987. (XII. 30.) MT rendelet a *Magyar Közlöny* 1987. évi 66. számában jelent meg. A rendelet elsősorban az Mt. V. 54. paragrafusának (3) bekezdését módosította. A módosított rendelkezés szerint a dolgozó nő kérelmére a munkáltató a szülési szabadság letelte után, a gyermek gondozása céljából, harmadik – tartósan beteg vagy súlyosan fogyatékos gyermek esetében annak tizedik – életéve betöltéséig, a gyermek betegsége tartamára pedig az otthoni ápolás érdekében a gyermek tízéves koráig fizetés nélküli szabadságot *köteles* biztosítani. A fizetés nélküli szabadság a gyermeket egyedül nevelő, illetve táppénzre, gyermekgondozási díjra vagy segélyre jogosult apát is megilleti.

A módosító rendelet az Mt. V-t 56/A. és 56/B. paragrafussal egészítette ki. Ezek értelmében a dolgozónak – kérelmére – a tartós (előreláthatólag harminc napot meghaladó) ápolásra vagy gondozásra szoruló közeli hozzátartozója otthoni ápolása, gondozása céljából a munkáltató fizetés nélküli szabadságot *köteles* engedélyezni az ápolás, gondozás idejére, de *legfeljebb* két évre, ha a dolgozó az ápolást, gondozást személyesen végzi. A tartós otthoni

ápolás, gondozás indokoltságát az arra szoruló személy lakhelye szerint illetékes körzeti orvos igazolja. Az említett fizetés nélküli szabadságra jogosultság szempontjából közeli hozzátartozó: a házastárs, az egyeneságbeli rokon, a házastárs egyeneságbeli rokona, az örökbe fogadott, a mostoha- és a nevelőszülő, a testvér, valamint az élettárs. A dolgozónak – kérelmére – *legfeljebb* egy évig terjedő, fizetés nélküli szabadságot *kell* engedélyezni, ha az magánérőből, a saját részére lakást épít. A fizetés nélküli szabadságot az építési engedélyben megnevezett személy vagy helyette a vele együtt élő házastárs igényelheti. A megszakítás nélkül kért fizetés nélküli szabadságot a dolgozó által megjelölt – legalább egy hónappal előzetesen közölt – időpontban kell kiadni. Ha a dolgozó a szabadságot részletekben kívánja kivenni, a kiadás ütemezéséről a munkáltatóval előzetesen meg kell állapodni. A kollektív szerződés (a munkaügyi szabályzat) szabályozhatja az egyhuzamban igénybe vehető szabadság legkisebb időtartamát.

Valamennyi említett, kötelezően engedélyezendő fizetés nélküli szabadság időtartama munkaviszonyban töltött időnek számít.

*

A 87/1987. (XII. 30.) MT rendelet módosította az Mt. V. 22. paragrafusának h) pontját is. Ennek megfelelően a munkáltató nem szüntetheti meg felmondással a munkaviszonyt a beteg gyermek ápolására táppénzes állományba helyezés vagy ilyen célból, illetve a közeli hozzátartozó otthoni ápolása vagy gondozása céljából kapott fizetés nélküli szabadság tartama és az azt követő tizenöt nap alatt.

Számítógép az iskolai könyvtárban

*Iskola
és
könyvtár*

Egy iskolai könyvtári információs rendszer leírása

Régóta foglalkoztatott bennünket a gondolat, hogy miként lehetne, a *reális* lehetőségeket figyelembe véve, az iskolai könyvtári munkát számítógéppel segíteni. A MICRO-ISIS programot összevetettük az általunk ismert relációs adatbáziskezelő nyelvek lehetőségeivel. Arra a következtetésre jutottunk, hogy érdemes megpróbálkoznunk egy átfogó iskolai könyvtári program megtervezésével.

Olyan programcsomagot kívántunk kidolgozni, amely az iskolai könyvtári munka lehető legszélesebb körét felöleli. Tudjuk, hogy az iskolai könyvtáros általában egyedül, legfeljebb egy rész munkaidős (esetleg szakképzetlen) segítséggel végzi munkáját. Azt is tudjuk, hogy – kevés kivételtől eltekintve – az iskolai könyvtárosok nem rendelkeznek számítástechnikai ismeretekkel. Azt is számba vettük, hogy „mik az elvárások” egy iskolai könyvtárossal szemben, elsősorban a gyermekolvasók részéről, hiszen övelük találkozik a leggyakrabban, az ő – nem mindig precízen megfogalmazott – igényeiket kell kielégítenie. Az iskolai könyvtárosnak, mivel egy személyben gyarapítója, feldolgozója könyvtárának, nagyon sok adat a fejében van. Tehát nem szükséges olyan bő terjedelmű címleírás, amely bármelyik kifejezetten könyvtári szoftver által megkívánatik, természetesen azt is figyelembe véve, hogy a teljes könyvvállományt ugyanannak a könyvtárosnak kell bevinnie a számítógép memóriájába, aki programunk címleírásának terjedelmét, mezőinek összetételét kritika alá vonja. Ésszerű kompromisszumok árán jött létre tehát programunk adatbázisainak szerkezete, amelyet kizárólag gyakorlati szempontok alapján határoztunk meg.

Hosszas tanakodás után az adatbázisok szerkezetének összetételére a FOXBASE programnyelv előírásait választottuk, amely a legtöbb más adatbázisba – így a MICRO-ISIS-

be is – konvertálható, kellően rugalmas, de ugyanakkor számos előnnyel rendelkezik a többihez képest. (Itt most csak egyet említünk, amely véleményünk szerint döntő az adatbázisnyelvek versenyében: ez a nyelv lehetővé teszi, hogy a felhasználó – vagyis mi, a program szerzői – magunk határozzuk meg a programban érvényes betűrendet: tehát a mi programunk szigorúan a *magyar* betűrend szerint fog mindent rendezni. Sőt, ezen túlmenően – mivel a program az írásjeleket is a betűrend részeként kezeli –, a könyvtári katalógus írásjel-hierarchiáját is bevehettük a betűrendbe, ezért ha a katalógust kinyomtatjuk vagy kiíratjuk a számítógéppel, akkor annak sorrendje követni fogja a könyvtári szabványok által megkívántat.

Még egy – műszaki – szempontunk is volt az adatbázisok szerkezeti felépítésével: olyan számítógép-konfigurációt szerettünk volna választani, amely elérhető áron beszerezhető. És mivel a számítógép árának nem elhanyagolható része a tároló költsége, figyelembe kellett venni, mennyi adatot kívánunk tárolni a könyvtári állományról. Így programunk az egy hajlékonylemezes tárolóval és egy (legkisebb kapacitású) merevlemezes tárolóval ellátott IBM PC/XT kompatibilis személyi számítógépen már futtatható.

Most, amikor már mintegy tucatnyi iskolában több ezer kötetet feldolgoztak e programmal, úgy látjuk, kompromisszumaink általában helyesek voltak, és adatbázisaink szerkezetén csak igen kis mértékben kell változtatnunk. (Természetesen ezek a változtatások nem érintik a már bevitt adatokat, azok egyszerű módszerrel konvertálhatók.)

Miután meghatároztuk adatbázisaink szerkezetét, összeállítottuk azt a szolgáltatáskört, amellyel ez az adatbázis – amely az iskolai könyvtárak néhány tizezres átlagos állományát

figyelembe véve már tekintélyes méretű adat-tömeget képvisel – ésszerűen, „pilótavizsga” nélkül kezelhető. Ezt a szolgáltatáskört cik-künk további részében részletesen ismertetjük. Itt most a technikai részletekről csak annyit jegyünk meg, hogy maga a program szintén a DBASE-FOXBASE-CLIPPER programcsalád nyelvéen íródott, és fordítás után (az interpreter nyelvek lassúságát kiküszöbölve) még az olcsó, viszonylag lassú XT gépeken is az állomány nagyságától gyakorlatilag független végrehajtási sebességű, gyors gépi kódú programot nyertünk.

Az adatmentéshez természetesen nem a pazarló, helyfoglaló formátumokat használjuk, hanem egy 50–80 százalékbán tömörített változatot.

*

Programunk megvalósításában a Művelődési Minisztérium volt segítségünkre. 1989-ben a Közoktatásfejlesztési Alap első ízben hirdette meg a közoktatás differenciált fejlesztésére irányuló pályázatát, amelynek révén új, a közoktatásban hasznosítható megoldásokat kerestek. Egyéves, saját költségünkön végzett fejlesztőmunka után nyújtottuk be programunkat a pályázatra, és egy iskolai számítógépes mintakönyvtár létrehozásához kértünk anyagi támogatást. Pályázatunk bírálóinak – *dr. Horváth Tibor*, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum főigazgató-helyettese és *Dán Krisztina*, a Fővárosi Pedagógiai Intézet vezető szaktanácsadója – támogató véleménye alapján az alap kuratóriuma jelentős pénzeszközöket bocsátott rendelkezésünkre, amelyből fedezhettük egy számítógépes iskolai mintakönyvtár felszerelését.

Szolgáltatások és adatbázisok

Mint már az előző fejezetben említettük, a szolgáltatáskör összeállításánál az volt a célunk, hogy az egy (legfeljebb „másfél”) főnyi személyzettel dolgozó iskolai könyvtárak munkájából minél többet rábizzunk a számítógépre. A gépesíthető munkák közös jellemzője – ha nagyon leegyszerűsítjük a dolgot – az adatok tárolása, különböző szempontok szerinti rendszerezése (sorba rakása), lekérdezése, bővítése, az idejémtúltak törlése, a hibásan vagy hiányosan beírtak módosítása. Mindez igaz a könyvek nyilvántartására, az olvasószol-

gálati munkákra, a leltárra, a rendelésekre, a katalogizálásra, a statisztikakészítésre. Vagyis minden olyan jellegű munkára, amelyet általában úgy szemléltethetünk, hogy az adatokat cédulákra írjuk, sorba rakjuk – jól, rosszul –, majd ezeket az adatsorokat aktualizáljuk, karbantartjuk, és ehhez a munkához mások által összeállított adatsorokat (pl. az ETO-t, tárgyszójegyzéket stb.) használunk segítségképpen.

Természetesen soha nem lesz gépesíthető az a tudás, amely a könyvtárát szerető könyvtáros fejében van. Soha nem lesz gépesíthető az a rengeteg rejtett összefüggés, amelyet a könyvtáros, különösen ha a könyvtárát a „maga ké-pére teremtette”, nem tudatosít magában, és csak akkor kerül felszínre, amikor egy olvasó – iskolai könyvtárban a gyerekolvasó – ködö-sen megfogalmazva megkérdez. Mi az, amiben a számítógép segíthet? Az, hogy még több ilyen összefüggés születsek, még gyakrabban és még gyorsabban kerüljenek ezek felszínre.

Programunk menürendszerben kezelhető, magyar nyelven. A menürendszer mentesíti a kezelő könyvtárost attól, hogy meg kelljen tanulnia egy programnyelvet. A magyar nyelvű kezelés pedig sokkal barátságosabbá teszi egy bármilyen rendszerű, de mégiscsak idegen eszköz alkalmazását. Az adatok védelmét az alkalmazott programnyelv is támogatja: a programban minden adat esetében megkülön-böztethetjük a logikai törlést a fizikaitól. Ha törlünk egy adatot, akkor az csak logikailag szenved törlést: nem fog többé megjelenni, nem szerepel semmilyen listában, de ott szunnyad a tárolóban, és ha utólag rájöttünk, hogy mégis szükség lenne rá, akkor előhívhat-juk. A fizikai törlés csak többszörös védelem leküzdése után vihető végbe. Ennek során a kezelő több figyelmeztetést kap tettének kö-vetkezményeire, tehát a véletlen adatvesztés szinte teljesen kizárt.

Mindehhez kidolgoztunk egy olyan adat-mentési eljárást, amely meghibásodás esetén nagy valószínűséggel biztosítja a legutóbbi, hibamentes változat visszaállítását. Így már csak a kezelő lelkiismeretére van bízva, hogy kivédi-e a hardver meghibásodását.

Az adatbázisokba az adatok a beírás sor-rendjében kerülnek be, de a program a beírás követően automatikusan különböző szempontok szerint rendezi őket. Ez a rendezés az indexelés.

Az indexelést a program úgy hajtja végre, hogy az adatbázis rekordjainak fizikai sorrend-jét nem változtatja meg, az adatbázishoz a sor-

rendi előírásnak megfelelő indexelési állományokat rendel. Amikor az adatbázist használni kívánjuk, megadjuk, hogy milyen sorrendben akarjuk ezt megtenni, és a program az ennek megfelelő indexállományon keresztül jeleníti meg az adatbázis rekordjait. Úgy kell ezt elképzelni, mintha a könyv katalóguscéduláit a másodperc tört része alatt vagy a leltári számok, vagy a szerzők nevei, vagy a raktári jelzettek sorrendjébe rendeznénk, és a rendezés után ebben az új sorrendben tekintenénk meg őket. Az indexelt adatbázisokban a program az indexelés kulcsa alapján rendkívül gyors keresést tesz lehetővé.

A rendszer a következő adatbázisokat használja az egyes funkciók megvalósításához (a csillaggal jelölt mezőkben az adatbázis indexelt, azaz rendezett).

Törzsadattár

A könyvek, hanglemezek és kazetták leltárkönyvi adatainak tárolására szolgál. Két része van, így biztosítható az, hogy az állandó és a gyorsan avuló (brosúra, tanári segédkönyv, tankönyv) állomány elkülönüljön. Az állandó állomány 1-től van számozva, az avuló állomány 50 001-től. A gyakorlatban az avuló állományt másik leltárkönyvbe írják és 0-val kezdődő számokat adnak a tételeknek, de ez az új számozási rendszer valószínűleg nem okoz gondot. A könyveket nem kell átszámozni, leltár alkalmával csak a könyv meglévő leltári számához kell hozzáadni az 50 000-t. A törzsadattár a következő mezőket tartalmazza: bevételezés dátuma – 8 karakteres dátumváltozó, * leltári szám – 5 karakteres numerikus mező, kötet betűjele – 1 karakter (A, B, C stb.), példányszám – 2 karakteres numerikus mező az egyidejűleg bevételezett azonos könyvek darabszámára, * szerző neve – 25 karakter, * transzliterált név – 25 karakter, * cím – 40 karakter, sorozat – 15 karakter, ISBN szám – 20 karakter, kiadás éve – négy numerikus karakter, kiadó – 15 karakter, beszerzés módja – 1 karakter, ár – 5 egész és 2 tizedes szám, státus – a könyv megkülönböztető státusa, 1 karakter: értékes könyv, ifjúsági könyv, kazetta, hanglemez, video jelzésére, * raktári jelzet – 5 karakter, * Cutter szám – négy karakter.

A kölcsönzési adatok bázisa a kölcsönzések és az előjegyzések nyilvántartására szolgál. Minden új kölcsönzés alkalmával egy rekorddal bővül. Ha a kölcsönzött könyvet visszahoz-

zák, a kölcsönzési rekord csak logikailag törlődik, fizikailag nem, így a statisztikai összesítések elvégezhetőek.

A kölcsönzési adatok bázisa a következő mezőket tartalmazza: * leltári szám – 5 numerikus karakter, kötet betűjelzése – 1 karakter, * kölcsönző olvasói szám – 4 numerikus karakter, kölcsönzés dátuma – 8 karakteres dátumváltozó, előjegyzés státusa – 1 karakter, előjegyző olvasói száma – 4 numerikus karakter.

Az olvasói adatok bázisa az olvasói adatok nyilvántartására szolgál és a következő mezőket tartalmazza: * olvasó száma – 4 numerikus karakter, * olvasó neve – 30 karakter, hely vagy lakcím – 40 karakter az olvasó helyének vagy lakcímének tárolására, olvasói státus – 1 karakter az olvasó jellegének tárolására (tanár, diák, egyéb), * osztály – 2 karakter.

Szakkatalógus, leltár stb.

Az Egyetemes Tizedes Osztályozás adatbázisa az ETO fő- és melléktáblázatainak tárolására szolgáló fix adatbázis. A következő mezőket tartalmazza: * szakjelzet – 3 karakter, bővítés – 15 karakter, * feloldás – 30 karakter. Ez az adatbázis jelenleg több, mint 5000 címszót tartalmaz, de a kezelő ezt saját könyvtárának specialitásai alapján korlátlanul bővítheti.

A leltári adatbázist a törzsadattár alapján a program hozza létre, de leltár után a könyvtáros a tényleges adatoknak megfelelően módosíthatja. Ez a következő mezőket tartalmazza: * leltári szám – 5 numerikus karakter, kötet betűjelzése – 1 karakter, leltári státus – 1 karakter a selejt, hiány stb. tárolására, selejtezési dátum – 8 karakteres dátumváltozó, ár – 5 egész, 2 tizedesjegy, vezér leltári szám – 5 numerikus karakter, annak a könyvnek a leltári száma, amely több azonos könyv szériája esetén az első, raktári jelzet – 5 karakter, a törzsadattári mező megismétlése.

A tárgyszókatálógus adatbázisa a könyvekhez kapcsolt tárgyszók és utalások tárolására szolgál, és a következő mezőket tartalmazza: * leltári szám – 5 numerikus karakter, * tárgyszó – 30 karakter.

A szakkatalógus adatbázisa a könyvek szakjelzeteinek tárolására szolgál. A következő mezőket tartalmazza: * leltári szám – 5 numerikus karakter, szakjelzet – 3 karakter, * bővítés – 15 karakter.

Az analitikus katalógus adatbázisa a következő mezőket tartalmazza: * leltári szám – 5

numerikus karakter, * elemzett szerző – 25 karakter, * elemzett mű címe – 40 karakter, * elemzés jellege – 1 karakter (vers, dráma stb.), lapszám – az elemzés hányadik lapon található: 4 numerikus karakter.

A rendelésállományt tároló adatbázis a következő mezőket tartalmazza: sorszám – rendelés sorszáma, 3 numerikus karakter, jegyzékszám – rendelési jegyzék száma 10 karakter, rendelés dátuma – rendelési jegyzék elküldésének dátuma, dátumváltozó, megrendelt darabszám – 3 numerikus karakter, megrendelt érték – 5 egész, 2 tizedes, numerikus karakter, szállítás dátuma – dátumváltozó, leszállított darabszám – 3 numerikus karakter, leszállított érték – 5 egész, 2 tizedes, numerikus karakter.

A megrendelt könyvek nyilvántartási adatbázisa a könyveket a rendelési jegyzék számán keresztül kapcsolja a rendelésállományt tároló adatbázishoz. A következő mezőket tartalmazza: sorszám – kapcsolódás az előzőhöz, könyv azonosítója – 7 karakter (sorszám vagy az *Új Könyvek* szám), státus – leszállítva vagy hátralék, 1 karakter, példányszám – megrendelt példányszám, ár – 2 numerikus karakter, 5 egész, 2 tizedes, numerikus karakter, memo – 50 karakteres azonosító, szerző/cím/stb.

Folyóirat-nyilvántartó adatbázis. Az adat-

bázis mezői: cím – folyóirat címe, 20 karakter, évfolyam – 4 karakter, ár – ár a megrendeléskor, 4 egész, 2 tizedes, végleges ár – 4 egész, 2 tizedes, nyilvántartó tábla – 70 karakteres tábla, különszámok táblája – 10 karakteres tábla.

Az utalók adatbázisa egyrészt automatikus, másrészt a kezelőtől függő adatok tárolására szolgál. Az utalókat a tárgyszókatálógushoz kapcsolódóan úgy képezzük, hogy a tárgyszavak beírásánál lehetővé tesszük egy magyarázó szinonima beírását is. Automatikusan bekerül az utalóba minden transliterált szerzőnév. Az adatbázis mezői: * tárgyszó – 30 karakter, „lásd” tárgyszó – 30 karakter.

Az ajánlott pedagógiai tárgyszavak adatbázisa: az Országos Pedagógiai Könyvtár által ajánlott tárgyszavak jegyzéke, mintegy 3000 címszót tartalmaz. Megkönnyíti a kezelő munkáját saját tárgyszókészletének kialakításakor. Mezői: * tárgyszó – 30 karakter, „lásd” tárgyszó – 30 karakter.

Felhasználói programok

Az egyes felhasználói programok vagy a bejelentkező főmenüből, vagy a programcsokrok almenüből indíthatók. A felhasználói programok jelentik azt az intelligens közeget, amelyben a kezelő az előző fejezetben leírt adatbázisokat bővítheti, használhatja, egyszóval könyvtári tevékenységeit végezheti. Az IKIR program táblázatos menüvel vezérelhető, magyar nyelven. A CONDENSED típusú betűképet használja a nyomtatáshoz, mert ezzel – a papírral takarékoskodva – 132 karaktert nyomtathat egy sorba. Az olvasószolgálati tevékenységek menüje a főmenüből indítható. Mivel ezt kell a legtöbbször használni, a főmenü élén található.

Az olvasók nyilvántartási adataira vonatkozóan három olvasószolgálati tevékenységet választhatunk ki: az olvasó beiratkozását, adatainak módosítását és törlését. Teljes osztályra vonatkozóan az adatbázist az „Osztályadatok módosítása” funkcióval indíthatjuk (ezek: a teljes osztály osztálymegnevezésének módosítása – pld. 2c-ből 3c –, illetve tanév végén a kilépő osztályok törlése). Az olvasószolgálati tevékenységek következő lényeges csoportja a kölcsönzéssel összefüggő funkciók. Ezek az olvasószolgálati menüben külön csoportban helyezkednek el: kölcsönzés, könyvek visszavétele és előjegyzése. Előjegyzés esetén úgy kell

eljárni, hogy a megjelenő „Olvasói előjegyzés” táblázatba – amely visszairja a kiválasztott (előjegyző) olvasó számát, nevét, illetve osztályát, beírja az előjegyzendő könyv leltári számát, és ha van, kötetmegjelölését. A program visszakeresi az adott könyvet. Ugyancsak „beazonosítja”, hogy ki a kölcsönző, és mikor kölcsönözte ki a könyvet. Ha az adott könyvre volt előjegyzés, akkor a könyv visszavételekor a kezelő jelzést kap: „Ezt a könyvet előjegyezte X. Y. olvasó!”

Osztályonkénti tartozáslista készítése elsősorban a tanév végi elszámoláskor ajánlott. Készíthető olyan tartozáslista is, amelyben a beírt dátumnál régebben kint lévő könyvek kölcsönzői is fel vannak tüntetve. Adott évre készíthető osztályonkénti statisztika is.

Az olvasószolgálaton kívül talán a legfontosabb a könyvtáros feldolgozó munkája, a könyvbevételezés. Ezt a program hatékonyan támogatja. A főmenüből indítható könyvbevételezés az a tevékenység, amelynek során az új dokumentum (könyv, hanglemez, kazetta stb.) alapvető bibliográfiai adatai bekerülnek a törzsadatárba. Minden további hivatkozás az adott dokumentumra ezen adatok alapján tör-

ténik majd, ezért ezt a tevékenységet különös gonddal kell végezni.

A Cutter-szám és a raktári jelzet megállapításához a programban tárolva van a teljes Cutter-táblázat és a raktározási táblázatgyűjtemény 8. kiadása. Ezekben a könyvtáros lapozhat a képernyőn, és kiválaszthatja a kívánt adatokat. Ezek után kitöltheti a kezelő azt a táblázatot, amelyben a rövidített címléírás szerinti bibliográfiai adatok vannak. Tulajdonképpen tehát a törzsadatári adatbázis bővítéséről van szó, intelligens táblázatos formában. Azonos könyvek adatait csak egyszer kell beírni, és lehetőség van a korábban már beírt könyvek adatainak áttemelésére is.

A beíráskor elkészíthetjük a későbbi statisztika adatait is, mert minden tételhez írhatunk egy egykarakteres státust: így megjelölhetők az ifjúsági könyvek, az értékes könyvek, a kazetták, a hanglemezek, valamint bármely más, az adott könyvtárra jellemző adat. A statisztikakészítő program ezek alapján külön összesítéseket fog készíteni.

Egy tételhez korlátlan számú szakjelzet és tárgyszó írható be. Ezekhez használhatjuk a tárolt ETO, tárgyszó, utaló és pedagógiai tárgyszókészlet adatbázisait. Mi a legfontosabbnak iskolai könyvtárak esetében a tárgyszókatalógust tartjuk. Meg kell jegyeznünk, hogy programunk használata során mi is és felhasználóink is a cédulás tárgyszókatalógusoknál többszörösen bővebb és így sokkal hatékonyabb egységesítéshez, a szükségtelen szinonimák feloldásához segédprogramokat készítettünk.

Az analitikus katalógus az irodalmi tanulmányok és antológiák tartalmának rögzítésére szolgál, és szerző, cím szerinti visszakeresést tesz lehetővé. A törzsadatári adatok alapján a nyomtatón katalóguscédula is nyomtatható, tetszőleges példányban. Ugyancsak lehetőség van a törzsadatári adatoknak kiválasztott sorrend szerinti, leltárkönyv-formátumú ki nyomtatására is.

A katalógus használata

A mindennapi használat során az olvasószolgálat és a feldolgozás mellett a legfontosabb funkció a keresés a könyvek között. Mint az már az adatbázisok leírásánál, az indexelt mezők felsorolásából látható, nagyon sokféle gyors keresést tudunk megvalósítani. Gyakor-

latilag minden indexelt mező szerint lehet keresni. A keresés sebessége nem függ a beírt törzsadattár nagyságától, tehát ugyanolyan sebességgel kereshetünk 100, mint 30 000 kötet között.

Van olyan keresőprogramunk is, amely egy adott fogalom valamennyi előfordulását kikeresi, felhasználva minden adatbázist. Az általános jellegű keresési feladatokat ezzel a programmal célszerű kezdeni, és miután ebben áttekintést nyertünk egy fogalom valamennyi előfordulásáról az adott könyvtárban, érdemes áttérni szerző, cím, tárgyszó, esetleg analitikus keresésre. Tapasztalataink szerint már néhány ezer kötet beírása után is olyan érdekes összefüggések derülnek ki a számítógépes keresés során, amelyek hagyományos módszerekkel soha nem kerülnének felszínre.

Katalógusainkat vagy azok kiválasztott részleteit ki is nyomtathatjuk, ezzel is segíthetjük a könyvtárlátogatók tájékozódását. A könyvtári állományról, az olvasókról és az olvasási tevékenységről, valamint katalógusaink méretéről naprakész összesítést (gyorsmérleget) készíthetünk. Ez alkalmas a csoportos leltárkönyv naprakész adatszolgáltatására is.

Kétféle leltári programunk van: az egyik akkor alkalmazható, amikor már a teljes törzsadattár rendelkezésünkre áll. Ez a program minden tétel visszaazonosítását is elvégzi, selejt- és hiányjegyzéket nyomtat, valamint a leltár minden fázisában naprakész összesítést készít. Időközi selejtezésekre is felhasználható. A leltári program az adatbevitel munkájának ellenőrzésére is szolgál. Másik leltári programunk nem végez azonosítást, és akkor használható, amikor törzsadattárunkat még építjük. Összesítést ez a program is készít. Mivel a törzsadattár építése 20 000 kötet esetén kb. 1 évig tart, lehetővé kívántuk tenni a számítógép felhasználását leltározásra erre az időre is.

Csak röviden említjük meg programunk további szolgáltatásait: rendelésállomány-nyilvántartásunk nem csak a megrendelt könyvek nyilvántartását és a beérkezett tételek könyvelését végzi el, hanem naprakész adatokkal szolgál a gyarapodás (és a pénzkeret) vonatkozásában is. A beépített szövegszerkesztővel a könyvtáros lebonyolítja levelezését és előjegyzéseket készíthet. A program lehetővé teszi, hogy ajánlójegyzékek készítésekor a törzsadattári adatokat ne kelljen begépelni, csak az adattárból átemelni. A „históriatároló” a könyvtáros-kezelő minden (pontosabban legutóbbi

2000) tevékenységét rögzíti, és reklamációk kivizsgálásán túlmenően saját teljesítményét is ellenőrizheti vele. Folyóirat-nyilvántartásunk a beérkezett példányok nyilvántartását és a reklamációt könnyíti meg. Számos javító és „utility” jellegű program egészíti ki még a fenti szolgáltatásokat.

Továbbfejlesztési lehetőségek

Programunk szolgáltatási köre valamennyiünk szerint nagyjából befejezettnek tekinthető. Munkánk során azonban számos olyan ötletünk támadt, illetve felhasználóink is több olyan megoldást javasoltak, amelyeket meg kívánunk valósítani. Szeretnénk azon iskolák számára, amelyek néhány száz értékes (muzeális) könyvvel rendelkeznek, muzeális nyilvántartó programot készíteni. Ez bővebb (sőt talán teljes...) bibliográfiai leírásokkal tárhatná fel ezeket a szunnyadó állományokat. Ugyancsak célszerűnek tartanánk egy olyan programot, amely a hangfelvételeket, illetve videókat vagy oktatófilmeket is feldolgozza, nemkülönben egyes speciális különgyűjteményeket.

Távolabbi tervünk a kézikönyvtári információk szűkebb-tágabb körének gépre vitele, és így a számítógép jobb kihasználása, illetve az információk elérhetőségi határfokának növelése. Ebből megvalósítottunk már egy komplett német nyelvtani adatbázist, amely a nyelvtanon túl a rendhagyó igeragozást és a germanizmusokat is tartalmazza, valamint egy mitológiai adatbázist, amely négy nép, illetve terület mitológiai címszavait dolgozza fel számítógépes formában. A lehetőségek határtalanok.

*

Befejezésül megemlíthetjük, hogy elkészítettük programunk közművelődési változatát is, amely az iskolai szolgáltatásokat nem tartalmazza, hanem olyan szolgáltatáskörrel rendelkezik, amely az iskolaiakhoz hasonlóan kis állományú – 10 000–50 000 kötetes – könyvtárak programja lehet.

Programunkat a Szerzői Jogvédő Hivatalon keresztül terjesztjük, kezelői kézikönyvvel, garanciával, követési szolgáltatásokkal együtt. Mintakönyvtárunk a budapesti Kulich Gyula Ruhaiipari Szakközépiskolában van (tel.: 113-0030).

**Peszlegné Pogány Éva
Peszleg József**

Ahol megállt az idő

Szomorú szívvel olvashattuk (*Könyvtáros* 1990/6.), hogy a fiatakorúak vandalizmusa már a könyvtárakat sem kíméli. Deviáns magatartásuk következtében a könyvek két legnagyobb ellensége, a tűz és a víz támadt a tapolcai gyermekkönyvtárra. A két nagy ellenséget megelőző pusztítás okozta anyagi kár értéke is számottevő, az erkölcsi kár pedig szinte felmérhetetlen.

Ugyanakkor örömmel vettük hírül, hogy a város apraja-nagyja összefogott, hogy a gyere-

kek minél hamarabb birtokba vehessék az átmentett állományt, s azokat az eszközöket – játékokat, számítógépeket –, amelyeket az együttérző segítség nyújtott a könyvtárnak. Karácsonytól vízkeresztig nem nagy az idő, de a *hivatásszeretet és a tenni akarás* elegendőnek bizonyult ahhoz, hogy a könyvtárat régi olvasói újra látogathassák.

Talán nem felesleges a fenti példa említése, már csak azért sem, hogy lássuk, milyen különbség van település és település, könyvtáros és könyvtáros között. Földrajzi elhelyezkedés, történelmi múlt, infrastruktúra stb. e tekintetben nem mérvadó, az *ügyszeretet* a meghatározó. (Tapolca 1966-ban kapott városi rangot, akkor 10 000 lakossal.)

Záhony 1989-től város. Nem a már meglévő infrastruktúra, a különböző szolgáltatások megfelelő színvonala révén emelkedett e rangra, hanem hasonlóan több más elmaradott településhez, ettől a „kinevezéstől” remélte felemelkedését.

A valamikori Ung vármegyéhez tartozó, alig 1200 lakosú települést, amely a vármegye déli csücskében, Zemplén és Szabolcs területébe (be)ékelődött, mint kis, Tisza-parti falut említ 1891-ben a *Pallas Nagy Lexikona*. Postahivatala és posta-takarékpénztára mellett a *vasútnak* már akkori nagy szerepét is kiemeli jeles lexikonunk szerkesztője.

Az országhatárok „rendezése” következtében Záhony Szabolcs megyéhez került, s napjainkra mint határátkelőhely – az ország keleti kapuja – egyre nagyobb jelentőséget kapott. Az egyutcányi, alig 2000 lakosú sáros faluba az ötvenes évek elején kezdtek bevándorolni a környékről, mert a vasút egyre több embernek biztosított munkát, kenyeret, családjának megélhetést. Így meglehetősen heterogén a lakosság, hisz nem maga a település vonzotta az embereket, hanem többek között a lakáshoz

jutás lehetősége. A könyvtáros így fogalmazott: „Akit a saját faluja kivetett, az jött ide...”

A legkülönbözőbb helyekről idetelepültek között nincs természetes kapocs, a városnak nincsenek igazában hagyományai sem. Egyetlen dolog köti össze a közel 4500 lakost, a vasút. A városban szinte nincs olyan család, amelyiknek valamilyen kötődése ne lenne a nagy üzemhez. Akik éppen nem a MÁV kötelekébe tartoznak, azok – páran – a tsz-ben dolgoznak, vagy pedagógusok, orvosok.

Az a bizonyos közös ló...

A fenti sajátos helyzetből adódik, hogy a város lakóinak könyvtári ellátását az a könyvtár biztosítja, amelynek fenntartója: a MÁV Üzemigazgatóság – Záhony. Mivel nem tanácsai közművelődési könyvtár, a módszertani irányítás és felügyelet egyáltalán nem tartozik a Nyíregyházi Megyei Könyvtárhoz, az SZMT Könyvtár pedig mintha elfeledkezett volna arról, hogy ez a lakosság egészét ellátó könyvtár valójában szakszervezeti könyvtár. A könyvtáros szerint az SZMT Könyvtárral semmilyen kapcsolatuk nem volt, s nincs ma sem. Feltételezhetően ez az oka, hogy a már csaknem ideális feltételek közé került könyvtár, illetve könyvtárosok nem tudják kihasználni lehetőségeiket.

A mai könyvtár elődje 1954-ben meglehetősen szűkös körülmények között kezdte meg működését. (A cimleltárkönyv első tételét – Antonov: A tavasz – 1954. február 25-én jegyezték be.) A közel egy évtized múlva, 1962-ben felépített művelődési házban könyvek és könyvtárosok már méltóbb körülmények közé kerültek. Az 1974-es őszi átépítés után mintegy 105 négyzetméternyi területet vehettek birtokukba könyvtárosok és olvasók. Igaz, helyben olvasásra csak 8 négyzetméteres alapterületet lehetett kialakítani, a kölcsönözhető könyvekből viszont 95 négyzetméteren válogathattak az olvasók. A könyvtárosok számára nem jutott külön helyiség, ahol az adminisztrációt, a rendelést, a feldolgozást stb. nyugodt körülmények között végezheték volna. Talán szakmai segítséggel, együttes erővel, nem átépítéssel, csupán befektetés nélküli ötletekkel a megfelelő térbeli át-, illetve elrendezést meg lehetett volna oldani. 1987. augusztus 1-jéig, a könyvtár két és fél évig tartó átépítés miatti bezárásáig nem történt változás.

Ekkor sem volt senki, aki tudta volna, hogy a könyvtár valójában szolgáltatóhely, s az olyan szolgáltatást, amit más nem „űz” az adott településen, nem lenne szabad hosszú ideig szüneteltetni. Akkor talán nem kerül a közel 20 000 kötetes állomány vasúti konténerre az udvar közepén, még ha oly vízhatlanok és biztonságosak is azok a tároló(?) eszközök. Valamilyen megoldást bizonyára lehetett volna találni arra, ha csak korlátozott mértékben is, hogy hozzájuthassanak az olvasók az állományhoz, vagy legalább egy részéhez. A könyvtáros s a szakma felelőssége kétszerezsen jelentkezik. Részben az állomány megfelelő elhelyezésének megoldatlansága, részben a könyvtárpropaganda feltételezhető hiánya miatt. Mert ha lettek volna „odaszoktatott” olvasók, bizonyára igényelték volna a további könyvtárhasználatot is.

Az igen hosszú átépítési munkálatok egyik haszna az volt a könyvtár számára, hogy területe 90 négyzetméterrel növekedett. Sajnos ismét a könyvtári szempontok figyelembevétele nélkül történt a térkialakítás. A 154 négyzetméteres kölcsönző ideális méret lenne a könyvállomány elhelyezésére, ha nem a legszerencsétlenebbül választották volna meg a berendezést, illetve a könyvek elhelyezésére szolgáló polcokat. Azok egyébként esztétikailag megfelelőek, de az azonos polctávolság miatt könyvtári célra alkalmatlanok. Hozzá nem értésre vall a 15 négyzetméternyi olvasóterem elhelyezése is, de kivált a berendezése. A terem közepére kétszer négy, egymással szemközt elhelyezett, falakkal elválasztott asztal (zenei részlegekbe ideális berendezés), s a falak mentére, körben, zárható (alul tömör, felül üveges) ajtós szekrények kerültek. Ezek szolgálnak a kézikönyvek elhelyezésére. Az ilyen elrendezés kitalálóival vagy helybenhagyóival kapcsolatban jogosan támadhatnak kételyeink a szakmai felkészültségét illetően! A zárható szekrények ideológiája: kevés a könyvtáros, s az elhelyezés lehetetlené teszi a felügyeletet! Nem lehetne a kulcsra zárt szekrények helyett – középkori módszer – „láncra verni” a könyveket? (Így a kontraszt még élesebb lenne, hiszen folyik az állomány számítógépes nyilvántartásának megoldása.)

Újabb fejlemény – a régi épülethez képest –, hogy mintegy 6 négyzetméternyi területet sikerült elkülöníteni a *könyvtárosok számára*. Egy 20 négyzetméteres zárható helyiség sorsa egyelőre kérdéses. Vagy gyermekrészleg, vagy zenei részleg működik majd itt egykor, jelenleg *raktári célokat szolgál*.

Költségvetés, állomány, nyilvántartás

1987. augusztus 1-jéig – mint C típusú községi könyvtár – csak könyveket és időszaki kiadványokat gyűjtött (most tervezik hanglemezek és kazetták beszerzését is), természetesen mindkét dokumentumtípus esetében erősen szelektálva. A szelekcióra részben a könyvtár típusa, de főleg az anyagi korlátok készítették a könyvtárat. Költségvetésükben a könyvekre előirányzott 60 000 forintot teljes egészében a TÉKA-nál költötték el. (Az átalakítás éveiben a könyvek beszerzése, ugyanezen forrásból, ugyanilyen nagyságú keretből, folyamatos volt.) Az időszaki kiadványok közül – 1987-ben – még 75-félét tudtak megrendelni az évi 25 000 forintból. Sajnos, a megrendelt lapok listájából nem derül ki, hogy a válogatásnál milyen alapvető szempontokat vettek figyelembe. Például egy C típusú könyvtár számára nem feltétlenül szükséges valamennyi országos napilap megrendelése, s a hetente megjelenő képes magazinok (*Képes 7, Nők Lapja, Ország Világ, Képes Újság* stb.) közül is elegendő lenne egy-kettő beszerzése. Jó lenne tudni, hányan vették kézbe a *Fáklyát*, a *Szovjetuniót*, a *Lányok-Asszonyokat*, a *Béke és Szocializmust* stb.! Nem lett volna célszerűbb a feleslegesnek vélt periodikumok helyett néhány gyermeklapot beszerezni? Ezek közül ugyanis egy sem szerepel a rendelésben. Mint szakszervezeti könyvtárnak, feladata lenne az adott szakterület sajtótermékeit is reprezentálni néhány kiadvánnyal. Erre sem találtam példát, csupán azok közül, amelyek valamennyi szakszervezeti könyvtárba beillenének (*Magyar és Pénzügyi Közlöny, Káder- és személyzeti munka, A magyar gazdaság a külföldi sajtó szemében, Jogi tudósító* stb.).

Az 1990-ben időszaki kiadványokra fordítható 70 000 forintot 5 napilap, 14 hetilap és ugyancsak 14-féle folyóirat megrendelésére kívánták fordítani. Szerencsés helyzetben vannak, kevés hasonló nagyságú könyvtár engedheti meg magának a *Burdának* (az *Ez a Divat* és a *Fürge ujjak* melletti) megrendelését (az ára miatt), a *Kacsáét* és a *Hócipőét* (jellege miatt). Ugyanakkor teljesen lemondtak az irodalmi lapokról, s továbbra sem járatnak egyetlen gyermeklapot sem.

A könyvek beszerzésére a MÁV 1990-re 80 000 forintot biztosított. Ezzel ki is merült az évi 150 000 forintos keret. A városi tanács 100 ezer forintot ígért a lakosság jobb könyvtá-

ri ellátásának javítására. Vajon ezt mire fordítják? Hanglemeze, nyomtatott zenei anyagokra? Gondolniuk kellene nyomtatványokra, rendezvényekre, propagandaanyagokra stb. Vagy ezt is a művelődési ház nagy, közös kasszájából fedezik, mint a fenntartási költséget?

A könyvtárban az állomány egyedüli hű tükre a *címleltárkönyv*. Ezt kezdtől fogva precízen vezetik. A *csoportos nyilvántartásra* is történtek kísérletek, de ebben meglehetősen nagy a lemaradás, és a korábbi hiányosságok sem elhanyagolhatók.

Katalógus egyáltalán nincs, s nem is volt soha a könyvtárban. A hagyományos cédulakatalógus valószínűleg már nem is fog elkészülni, mert a nyitást megelőző nagyarányú selejtezés után az állományadatok számítógépre kerülnek. Egy IBM PC-XT típusú számítógépre vár a feladat, hogy a KMK-tól kapott program alapján dolgozzon. A munka sikerét illetően újabb kétely merülhet fel. Minimális könyvtári ismeretek nélküli – egyébként bizonyára kiváló – számítástechnikai szakemberek fogják a programot betáplálni, s ők fogják kiképezni a program alkalmazására a számítástechnikai képzettséggel egyáltalán nem, s könyvtári szakismeretekkel is alig rendelkező könyvtárosokat – vajon sikerülni fog? A program egyébként kiválóan ígérkezik, hiszen adatfelvételtől kezdve a visszakeresésre, a könyvmozgás nyomon követésére, listázásra és statisztikák készítésére egyaránt alkalmas. Hogyan hidalják át azonban az újra megnyitott könyvtárban a katalógusok hiányát? Hogyan keres, illetve talál meg bármit is a szeptember 1-jétől beiratkozott 216 olvasó?

További problémák forrása lehet az a 11 letét – letéti helyenként 300–400 kötet –, amelyet a könyvtárosoknak gondozniuk kell. A letétek az átrakóközret (Záhony, Eperjeske, Fényeslitke, Komoró) különböző üzemigazgató-ságain található, leggyakrabban a szakkönyvtári anyaggal együtt, amelyet a tervek szerint, a könyvtárnak át kell majd vennie, és saját állományába beépítenie.

A személyi feltételek

A *könyvtár vezetője* – 1984-től – középfokú szakismereteket szerzett. Ő egyben a művelődési ház közművelődési csoportvezetője, ami azt jelenti, hogy a könyvtári tevékenység csak egy része mindennapi munkájának. (Jelenleg

levelező tagozaton végzi a népművelés szakot főiskolán.) 1990 tavaszától (február 16., illetve március 1.) két beosztott könyvtárossal bővült a személyzet létszáma. Egyikük korábban (1976–1979) be nem fejezett könyvtártechnikusi tanfolyammal, a nyíregyházi járásban módszertanosként, majd a megyei könyvtárban feldolgozóként már végzett könyvtári munkát. (Azóta eltelt több mint tíz év!) Másikuk korábban a vasútnál, az anyagelszámoló csoportnál dolgozott. Szakmai (könyvtári) múltja, könyvtári végzettsége nincs. Talán kedve sem e munkához, de mivel az átrakóköri jelentősége a társadalmi és politikai viszonyok változása miatt jelentősen csökken, szaporodnak a leépítések, így külső (szak)ember felvételére a könyvtár nem is gondolhat, legfeljebb belső áthelyezésre. Így valóban kipipálhatók a minőségi mutatók, de mi lesz a minőséggel?

Három elhivatott könyvtáros – akik munkaidejüket teljes egészében a könyvtárnak szent-

telhetnek – a viszonylag jó anyagi háttérrel (napjaink, s más könyvtárak gazdasági helyzetéhez viszonyítva) egy kis paradicsomot teremthetne ebből a könyvtárból.

Számítógéppel, fénymásolóval (CANON), HIFI-toronnyal olvasók tömegeit lehetne becsábítani. Sikerül-e ezzel a „tempóval” visszanyerni azt a 892 beiratkozott (4844 látogató) olvasót, akiket 1987-ben egyszerűen elzártak az ismeretek tárházától? Ki fogja megszeretni a könyveket azzal a több mint ezer általános és középiskolás tanulóval, akik iskolájukban is csupán gyér állományú – nagyrészt felesleges kötetekből álló –, feldolgozatlan gyűjteménnyel, s szakképzetlen „könyvtárossal” találkozhatnak?

Hogy mennyi lesz a *beiratkozási díj*? „Főlőleges – mondta a könyvtáros –, örülünk, ha bejönnek az emberek!” Ki vagy mi hívja őket? Sem a könyvtáros, sem egy tábla, mely jelezne, hogy a frissen meszelt falak mit rejtenek!

Vraukóné Lukács Ilona

Mi lesz veled „megyei könyvtár”?

Bizonyára nem mérhető *Fallada* „emberké”-re vonatkozó kérdésének súlyához a miénk, könyvtárosoké: merre és hogyan tovább? A megélt problémában mégis lehet valami közös, ezért kínálkozhatott szinte magától a sokak által ismert mű címének felhasználása. A szaksajtót figyelve olyannak látszik a könyvtárügy is, mint az ország egésze. A hallgatag többség reménykedve várakozik, valakik, valahol majd döntenek – lehetőleg kedvezően – sorsunkról. A viharfelhők gyülekezését legnagyobb kétségekkel talán a megyei könyvtárak figyelik, szerepkörük, feladataik csonkulásától tartva.

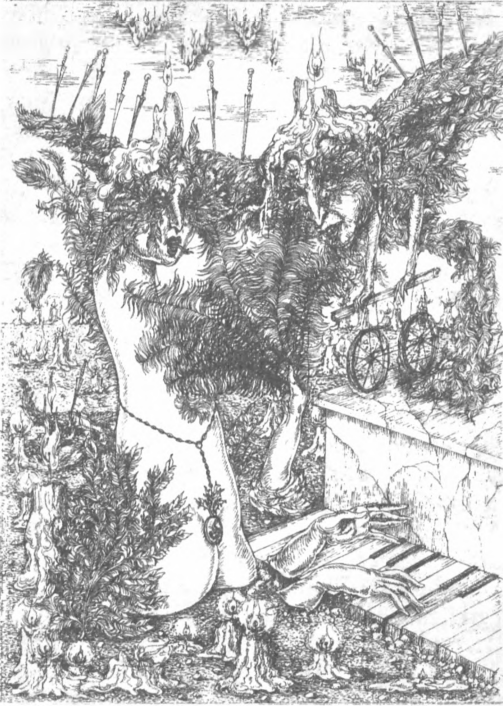
Miközben szakmai szervezeteink erőtlen, el-késett és általánosságban fogalmazott kísérleteket tesznek a döntéshozók figyelmének felkeltésére, előadásokban, cikkekben óvatos minősítések és szándéknyilatkozatok is napvilágot látnak. E minősítésekben a könyvtár már eddig is sokféle jelzót kapott. Nevezetett egy-résről a hajdanvolt hegemon szerepű ideológia kiszolgálójának, másrésztől a tőrések és tiltások között egyensúlyozó, a demokrácia megvalósításával próbálkozó szervezetnek.

A történeti-szociológiai kutatások bizonyára árnyalt képet rajzolnak majd a meghaladott korszakról, és e téren talán az idő sem annyira sürgető, mint a jövő irányainak kijelölésében.

Mit tehetünk mi?

Úgy vélem, ahhoz hogy tudatosan dolgozzunk, a társadalmi folyamatok következményeit ne elszenvedjük, hanem alakítani próbáljuk, nem szabad a bizonytalanságok miatt apátiába süllyedni és várakozni. Meggyőződésem, hogy új könyvtári törvény, ágazati, önkormányzati törvény és erős szakminisztérium nélkül is látható feladatainkból annyi, amennyi cselekvésre kötelez. Tudnunk kell, mi az elvethető, mit szeretnénk megtartani, miből lehet engedni, hol húzhatók meg kényszerű kompromisszum határai. Ha valaki mégis igazodási pontot, hivatkozási lehetőségeket keres, annak ajánlom figyelmébe az UNESCO Közművelődési Könyvtári Kiáltványát.

Meggyőződésem, hogy a megyei könyvtá-

rak, mint sajátos intézménytípus képviselői, fontos elemei a könyvtári rendszernek. Természetesen, nem „feljebbvalóságát”, „felügyelő” (lásd módszertani felügyelet) szerepkörét tartom nélkülözhetetlennek, hanem azt a másságát, ami gyűjteményének gazdagságában, szolgáltatásainak sokféleségében és minőségében, a könyvtári eszközrendszer hatékony működtetéséhez méretezett munkatársi gárda szellemi tőkéjében, széles körű hozzáférhetőségében testesíti meg rendszerspecifikus jellegzetességeit, amelyek a lakóhelyi könyvtárak más típusaitól úgy különböztetik meg, hogy egyúttal szolgáltató szerepre is predesztinálják. Mert legyen bár vitatható a „megyei” elnevezés, elavultnak minősített a hálózati elv, a racionalitás minden vitán felül meghatározza a centrális szerepkörű lakóhelyi könyvtárak szükséges és elégséges számát. Az önkormányzatoknak az lesz az érdekük, hogy szükségletvezérelt, dinamikus könyvtárakat működtessenek. Az eseti, egyedi igényekkel pedig központi szerepkörű gyűjteményekhez forduljanak.

Mindezeket átgondolva, még az ősz folyamán újrafogalmaztuk könyvtárunk feladatait. A felsorolásra kerülő elveket minden kollégánk magáénak vallja, munkánkat ennek szel-

lemében szervezzük. Úgy véljük, az újrafogalmazás jelentős szemléleti, ha úgy tetszik könyvtárpolitikai változást rögzít anélkül, hogy a funkciók kontinuitásának igényét feladtuk volna.

A Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár tehát – jövődő fenntartójának ismerete nélkül is – tudományos minősítéssel rendelkező, általános gyűjtőkörű, centrális szerepkörű közgyűjteménynek tekintendő. A magyar könyvtári rendszerbe felső szintű közművelődési könyvtári ellátást nyújtó szolgáltatásaival illeszkedik, egyúttal a Vas megyei lakóhelyi könyvtárhálózat és az észak-dunántúli régió (területi együttműködési kör) központi könyvtára, nemzetiégi alapkönyvtár (báziskönyvtár). Működésének elveit az alábbiakban határoztuk meg:

1. Az intézmény szolgáltatásait alapvetően a város és a megye polgárai számára működteti, akik korra, nemre, fajra, nemzetiségre, vallásra és világnézetre, társadalmi helyzetre és képzettségi szintre vonatkozó hátrányos megkülönböztetés nélkül elvárhatják szükségleteik, érdeklődésük kielégítését. A könyvtárhasználatban korlátozott csoportok bevonása érdekében szociális szolgáltatások működtetését tartjuk kívánatosnak. Szolgáltatásközvetítéssel vagy közvetlen beiratkozással – különös tekintettel a fogadott kötelempéldány-sorra – a megjelölt földrajzi körön kívülről érkező olvasók is igénybe vehetik a gyűjteményt.

2. Annak érdekében, hogy a szolgáltatásokhoz egyenjogúan lehessen hozzáférni, azok lehető legteljesebb körénél ingyenességre törekszünk.

3. A könyvtárat a társadalmi integráció fontos intézményének és az egyéni szocializáció színterének tekinthetjük, de elvetjük a személyiség autonómiájába való erőszakos beavatkozást. Az olvasószolgálati munkában az egyéni önmegvalósítás igényes eszközeinek felmutatására, a választás lehetőségének felkínálására fordítunk gondot.

4. Meggyőződésünk, hogy a könyvtárnak más intézményes módon nem helyettesíthető szerepe van a kultúra közvetítésében és gazdagításában. E szerep érvényesüléséhez az eszmék és információk minél kiterjedtebb körnek bemutatására törekszünk. A befogadás határait a legszélesebb társadalmi konszenzus jelöli ki, vagyis a gyűjteményben és a szolgáltatásokban megjelenhet minden eszmerendszer, ízlésvilág és értékrend, amit a társadalom egyedei vagy csoportjai magukénak vallanak,

illetve a nemzeti és egyetemes kultúra részét képezi. Konkrétabban fogalmazva, tehát olyan könyvtárat szeretnénk működtetni, amelyben a használó egyformán számíthat szórakozást, regenerálódást segítő dokumentumokra és esztétikai értékeket képviselő olvasmányokra (igazi műalkotásokra), illetve a tanulást, a tevékenységet támogató művekre, valamint közhasznú, korszerű műszaki, természet- és társadalomtudományi információkra.

5. A gyűjteményt és annak feltárási rendszerét úgy kívánjuk alakítani, hogy az megfeleljen a fentiekben leírt általános követelményeknek, és azok szellemében tegye lehetővé a szolgáltatásokat. A történetiség és tudományosság igényeinek is megfelelően a megőrzési kötelezettséget és a kihasználtság követelményeit úgy egyeztetjük, hogy minden szempontból funkcionális és dinamikus gyűjtemény álljon a használók rendelkezésére. Az elhasználódott, megrongálódott, elavult, illetve a tapasztalható érdeklődésnél magasabb példányszámban rendelkezésre álló vagy más okból feleslegessé váló dokumentumok rendszeres selejtezéséről a folyamatos gyarapítással egyenértékűen gondoskodunk.

6. Könyvtárunk tudományos szerepköre szándékunk szerint több tényezőtől tevődik össze. Elsődleges jellemzőnek az állomány minőségét és választékát, a feltártság és a szolgáltatások szakszerűségét, a társadalmi szerep megvalósulásának hatékonyságát tekintjük. Erre építve valósulhat meg a könyvtárnak a tudományos kutatás számára feltételeket biztosító – közvetítő, áthagyományozó – szerepe. Második szegmensként ehhez társulnak az intézmény szellemi műhelyéből kikerülő könyvtárspecifikus produktumok, így a bibliográfiák, kiadványok, kiállítások stb., amelyek reményeink szerint az intézmény kultúragazdagító tevékenységét reprezentálják. Végül harmadik alkotóelemnek tekintjük a munkatársak publikációs tevékenységét, szakmai szervezetekben végzett tudományos vagy szervező munkáját, amellyel részt vesznek a szakmai közéletben, a szakismeretek megújításában.

És mit tehet a „rendszer”?

Munkatársaimmal együtt – hibái, gyarlóságai ellenére is – hiszek a könyvtári rendszer szükségességében. Az autark könyvtárnak nincs jövője. Ezért mindent el fogunk követni,

ami saját hatáskörünkben lehetséges, hogy *rendszerfeladataink* ne csorbuljanak. A Bercsenyi Dániel Megyei Könyvtár tehát:

Ellátja Szombathely város könyvtári funkcióit az alapszolgáltatásoktól kezdődően a felső szintű könyvtári ellátás követelményeinek megfelelő szolgáltatásokig bezárólag. Az ellátásért a központi könyvtár részlegei (felnőtt szolgálat, gyermekkönyvtár, zeneműtár) és a fiókhálózat szolgálati helyei együttesen felelősek. A könyvtár fogadja az országos szakkönyvtárak szolgáltatásait, és az olvasói igények kielégítésében támaszkodik a teljesebb vagy speciálisabb gyűjtemények eszközrendszerére. Az intézmény jövőjének tervezésében arra törekszik, hogy megteremtse a korszerű információs szolgáltatás infrastruktúráját. A feladatok közül elsőbbséget élvez a nemzeti adatbázishoz (MNB, NPA) való online kapcsolódás. Nyitvartási idejét úgy szervezi, hogy lehetővé tegye a felhalmozott hatalmas értékű kulturális tőke legteljesebb kihasználását.

Szombathely természetes vonzáskörzetében ellátórendszer szervez, mellyel a lakóhelyi alapellátás hatékony és gazdaságos működtetését kínálja a helyi önkormányzatoknak. Együtt fogadja és kielégíti azokat a könyvtári igényeket, amelyek középszintű könyvtári ellátottságot feltételeznek.

Vas megye központi szerepkörű közművelődési könyvtáraként módszertani tevékenységgel, szaktanácsadással veszi ki részét a területi könyvtárainak eredményes működtetéséből. Szervezi a könyvtárak közötti együttműködést (továbbképzés, rendezvények stb.).

Vas és Győr-Moson-Sopron megyékre kiterjedően a nemzeti kisebbségek anyanyelvű irodalommal való ellátásának alapkönyvtára (báziskönyvtár) a szlovén és szerbhorvát nyelvterületen. A német nyelvű irodalom vonatkozásában az alapellátás szintjén együttműködik a német nemzetiségi alapkönyvtár feladatát ellátó Soproni Városi Könyvtárral.

Az intézmény az észak-dunántúli területi együttműködési kör központi könyvtára. E szerepkörében gazdálkodik a régió számára biztosított kötelepéldány-sorral, a részesedő könyvtárakkal munkamegosztásban gondoskodik a tízéves megőrzési idő betartásáról. Szervezi a könyvtárközi kölcsönzést, a dokumentumvagyon hasznosítását; hozzáférhetőségét tájékoztatási segédletek építésével, közreadásával fokozza. A területi könyvtári közötti együttműködés előmozdítására törekszik.

Együttműködve a könyvtárosképző intéz-

ményekkel, tankönyvtári feladatot lát el: hallgatói csoportok fogadásával, tájékoztatásával, hospitálási lehetőség biztosításával, a hallgatók gyakorlati munkájának irányításával közreműködik a képzésben.

Intézményünk a határokon túli könyvtári rendszerek irányába is nyitott. Együttműködő partnereivel közvetlen nemzetközi könyvtárközi kölcsönzést folytat. Általános nemzetközi kapcsolataiban a Vas megyével határos államok (Ausztria, Jugoszlávia) egyes könyvtárai-val kiépült együttműködés a meghatározó, de kezdeményezően fordul más régiók, városok felé is. E tevékenységében az államközi egyezmények, illetve a megyei és városi önkormányzat által megkötött és megkötendő megállapodások az irányadók (Finnország, Alpok-Adria Munkaközösség stb.).

Amikor szervezeti és működési szabályzatunk elavult részeinek újrafogalmazását először szükségesnek ítéltük, éppúgy nem volt ismert leendő fenntartónk, mint e cikk megírásakor. Többek között ezért is vagyunk bizony-

talank abban, hogy közigazgatási szakkönyvtári minőségben számít-e könyvtárunkra – úgy, ahogy azt Vas Megye Tanácsa megszűnéseig elvárta – új gazdánk. Őszintén reméljük, nem kell sokáig várakoznunk arra, hogy a megyei könyvtárakat érintő feladatmeghatározás általános érvénnyel megszülessen. Ennél jobban csak azt kívánhatjuk, hogy a fentiekben vázolt működési elvekhez kellő fedezet álljon rendelkezésünkre. Megtörténhet, hogy új módszerekkel kell barátságot kötnünk. Változhat a finanszírozás módja, nálunk is megvalósulhat a többcsatornás feltételbiztosítás, talán szigorú megszorításokat is kikényszerít a felmérhetetlen hatású infláció. Arról viszont szeretnénk mielőbb bizonyosságot szerezni, hogy új fenntartóink nem vonják kétségbe a könyvtári szervezet non-profit jellegét; nem kényszerítik arra az intézményt, hogy közszolgálati és könyvtári jellegzetességeit feladva olyan bevételeket keressen, amelyek társadalmi funkcióinak gyakorlását lehetetlenné teszik.

Pallósiné Toldi Márta

Főhajtás egy hajdani könyvtáralapító előtt

„...az 1897-es miniszteri rendelet a tanítók kötelességévé tette, hogy a falusi könyvtárak szervezésében és működésében részt vegyenek és adott esetben bocsássák a népkönyvtár rendelkezésére az iskola megfelelő helyiségét...” írta *Csulák Mihály* a *Könyvtáros* 1981-es évfolyamában, a 486. oldalon. Az iskolai könyvtárak múltjával foglalkozván, megerősíthetem néhai kollégám megállapítását.

Hasonló esetekre bukkantam a Győri Ágostai Evangélikus Egyházközség elemi iskolájának értesítőiben. Már az elsőben azt olvastam – 1893-ból –, hogy a népkönyvtár állománya 142 kötet. Az első csoportban a regények, elbeszélések, adomák és népmesék kaptak helyet, a másodikban 12 költő – nem érdektelen megjegyezni, hogy mind magyar – kötetei, és végül a harmadikban történelmi és emlékiratok szerepelnek, összesen 9 ilyen munka. Eltekintek attól, hogy minden éven gyarapodását föl soroljam, de azért ki kell mondanom, hogy töreked-

tek – ha kis mértékben is – állományukat évente ütemesen bővíteni. 1905-ben 9, 1909-ben 19, 1910-ben 12, 1913-ban 25 kötettel. Sajnos 1917 után már nincsen adat, s a könyvtár is megszűnik ilyen formájában.

Fontos megemlíteni, hogy az a városrész, ahol ez az iskola van, 1905-ig Újváros néven külön falu volt, Győrszigettel együtt. Még az is ide tartozik, hogy 1901-ben Győrött is megalakult a Népkönyvtári Egylet, melynek vezetője az a *Sefcsik Ferenc* volt, akinek nevéhez a későbbi városi könyvtár létrehozása fűződik. A szóban forgó elemi iskola évről évre kiadta értesítőit, s az 1897-esben közzétették mind a népiskola, mind a népkönyvtár könyvjegyzékét. Most csak ez utóbbiról essék szó, ennek tanulságai is szembeszökőek.

Az első mindjárt az, hogy jegyzékeiket szinte évente kiadták, tudatva a szülőkkel és a környék lakóival, hogy milyen könyvek vehetők kézbe a könyvtárban és mikor. 1899-ben

– megtévezve ezt a gyakorlatot – megjelent a Győri Ágostai Evangélikus Egyházközség iskolai és népkönyvtárának jegyzéke 15 nyomtatott oldalon. A bevezetőben *Benedek Adolf* iskolaigazgató és könyvtáros (!) többek között ezeket írja: „Hogy a felserdült ifjnak olvasványát továbbra is kielégíthessem, szükségesnek láttam az iskolai könyvtár mellé a *népkönyvtárt* is felállítani. Szigorúan ügyeltem arra, hogy abba csakis olyan művek kerüljenek, melyek a nemzeti érzelmet s a polgári kötelességérzetet felébresszék s a szép iránti érzéket fejlesszék. Minthogy egyházközségünknek nagy része földműveléssel foglalkozik, ezek számára gazdasági ismereteket bővítő szakmunkákkal gyarapítottam a könyvtár eme részét.”

A kölcsönzéssel kapcsolatos útbaigazítás így hangzik: „Könyvkiadás október elsejétől március végéig minden vasárnap du. 3–4-ig, csütörtök és péntek de. 10–11 óráig történik”. A felnőtt lakosságnak bizonyára a vasárnap volt az alkalmasabb, hiszen – mint tudjuk – nagy részük földműveléssel foglalkozott.

Milyen volt a könyvtár állománya? A kiadott könyvjegyzék – mai szemmel nézve! – nem valami szakszerű, de hát nem volt az szinte egyik sem abban a korban. Az értesítőben megjelent és a külön könyvtárjegyzékként kiadott füzet között annyi a különbség, hogy az előbbi pontosabb, a fölosztás „szakszerűbb”, hiszen azt tudatja, hogy: 1. Regények, elbeszélések, adomák és népmesék: magyar szerző 28, idegen szerző 9, ismeretlen 1, azaz összesen 38 szerző. 2. Költemények (csak magyarok) 12. 3. Történelem, emlékiratok 9. 4. Házi-, mezei gazdálkodás. Állattenyésztés 5. 5. Vegyes művek 3 szerző, összesen tehát 67 szerző. A könyvtár 159 kötetből állt. Hát nem érdekes? 75% szépirodalom, 25% nem szépirodalom. Mintha csak mostanában írták volna, gyarapítási irányelvül.

Nem tudjuk miért, de az önálló könyvtári jegyzékben a történelem, emlékiratok témakör nem szerepel külön csoportként, azt hajdan-volt kollégánk besorolta az ifjúsági könyvtár állományába.

Kik voltak a szerzők, miket olvashattak az iskolában tanuló gyerekek szülei és a környékbeli lakosok?

A fölsorolt negyven magyar íróból-költőből hét olyan, akit a *Magyar irodalmi lexikon* meg sem említi. A többiek között ilyen nevek fordulnak elő: *Abonyi Lajos, Balázs Sándor, Eötvös József, Fáy András, Jókai Mór, Jósika*

Miklós, Kisfaludy Károly és Sándor, Szathmáry Károly, Vas Gereben, Arany János, Petőfi Sándor, Czuczor Gergely, Szász Károly... stb. Föltűnik, ha az ember kicsit utánanézi, hogy a kevésbé ismert szerzők között mily sok akad, akinek köze volt a szabadságharchoz, börtönben ültek, jogfosztottak lettek... stb. A legtöbb könyvvel természetesen *Jókai* szerepel, hiszen harminc-egynéhány műve volt meg. (A pontatlanság oka hogy egy-egy kötetben több írás is helyet kapott, kaphatott.)

A nem magyar szépirok között volt ott könyv *Dumas*-tól, *Dickenstől*, *Sandtól* és természetesen ott volt *Gerstäcker* akkoriban kápos, bestseller könyve, *Az arkanzaszi lókötők*.

A szakkönyvek között szarvasmarha- és lótenyésztés, a háztartás vegytana és egy érdekes munka: *Réti János: Miként emelhetjük gazdaságunk jövedelmét?* (Nem kellene most újraolvasni?)

Jeles könyvtáralapító elődünk nem adott hírt a könyvtár forgalmáról. Az 1904-es értesítőben van ugyan egy kis megjegyzés, ám ez inkább elvi megállapítás: „Az innen kikerülő ifjakat, valamint általában a felnőtteket hasznos ismeretekben gyarapítani s őket erkölcsi-

leg is nevelni, az olvasás megkedveltetése által igyekeztünk.”

A későbbi években az iskolai könyvtár forgalmaról pontosnak mondható adatokat közölnek, de a népkönyvtár akkor már nem működött abban az iskolában. Szerepét átvette a közben megalakult városi könyvtár.

A könyvtáralapító *Benedek Adolf* a könyv-

jegyzék előszavában leköszön a megbízatásáról, s ily szavakkal búcsúzik: „Nekem pedig mint népnevelőnek az lesz a legszebb jutalmam, ha majd egyszer azt mondhatom, hogy ezen műveltség terjesztésében nekem is volt egy kis részem.”

Köszönjük meg neki ezt a „kis részt”.

Mónus Imre

„Személyi számítógépes” tájékoztató

Az idézőjel nem véletlenül szerepel a címben. Ugyanis nem igazi személyi számítógépről lesz szó, hanem a személyi agytekervények hagyományos, a számítógép munkáját ez idő szerint ideiglenesen még pótló működtetéséről. Tehát ne tévesszen meg a cím olyasvalakit, aki pusztán ennek alapján fel akarja venni ezt a kis írást „a számítógép a könyvtárban” jellegű bibliográfiai összeállításába. Mert – mellékesen megjegyezve – pusztán cím alapján olykor meglepő adatok kerülhetnek be egy-egy bibliográfiába. Pár évtizede történt, hogy a reprodukció témakörében dolgozó könyvtáros, nemzetközi bibliográfia alapján, bekért egy érdekesnek ígérkező angol munkát. Kézhez kapván megdöbbenve tapasztalta, hogy a mű az állatok szaporodásáról szól. Ugyanis az angolban a „reproduction” szó – sok egyéb mellett – sokszorosítást és szaporodást is jelent.

Ezt csak úgy előljáróban jegyezzük meg, annak illusztrálására, hogy mi mindenre érdemes figyelni egy-egy tájékoztató kapcsán. És mennyi érdekes utat lehet vagy kell megjárni, amíg eredményre jut az ember.

Blackwood esete gróf Hunyadival

Pár esztendeje egy angol kutató fordult a Széchényi Könyvtárhoz, segítségünket kérve egy életrajz megírásához. A BBC televíziós adásainak volt egy népszerű szerzője, bizonyos *Algernon Blackwood*. Ezt a hosszú életű író (1869–1951) az *Encyclopaedia Britannica* új kiadásának *Micropaedia* kötetében található életrajza alapján kicsit *Edgar Allan Poe*, *Jack*

London és *Alfred Hitchcock* keverékének érezhetjük. Angliából fiatalon átment Kanadába, ahol farmer, aztán szállodatulajdonos, majd aranyásó, végül újságrporter lett, és már mint író tért vissza a század végén Angliába. „Inhuman”, „subhuman” és „superhuman” alakokat szerepeltető írásaival, szellemtörténeteivel nagy népszerűsége tett szert, s a brit televízió kedvelt szerzőjévé vált.

Nos, ez a jó úr kanadai élményeit felelevenítendő, 1900 nyarán egy barátja kíséretében kenuba ült, és így ereszkedtek le a Dunán egészen Budapestig, majd vonaton átvitették magukat a Balatonhoz is. Túrójukat meg is írta egy angol ifjúsági lapban, s erre támaszkodva kért életrajzírója bizonyos magyar vonatkozásokban felvilágosításokat. Számos kérdésére könnyen sikerült választ adni, kettőnél azonban tanácstalanul álltunk. Az egyik: Blackwood találkozott egy Hunyadi gróffal, vajon jelentős személyiség volt-e ez a mágnás? A másik: a révfülöpi szőlők között egy villában vendéglátó házigazdájuk (nevet nem említ) Liszt Ferenc tanítványaként zongorajátékával gyönyörködtette őket. „Vajon – írta – nem a világhírű karmester, Solti György édesapja lehetett-e az illető?” A Hunyadi nevet az életrajzíró nyilván olyan különlegességnek gondolta, mint mondjuk *Sir Winston Churchill*, a másik kérdéssel szemben még tanácstalanabban álltunk. Megkértük tehát a levélíró, hogy fénymásolatban küldje el a megfelelő oldalakat, talán így kicsit több támpontot találunk. Postafordultával meg is kaptuk a xeroxot.

Ezek után a Hunyadi gróf neve nem okozott különösebb problémát. A túrázók, Keszthely-

ről este elindulva, a Balaton déli partja felé veztek, s az éji sötétben, egy kedvezőnek látszó helyen kikötve, sátrat vertek. Békés éjszakájukat egy csendőr zavarta meg, aki cigányoknak, majd orvhalászoknak sejtette őket. Szót nem nagyon tudott velük érteni, de tört németiségéből annyit megértettek, hogy reggelre takarodjanak el onnan. Reggel azonban nagy meglepetés érte őket. Egy idős úr a vízben gázolva közeledett feléjük, a sátrukhoz érkezve bemutatkozott mint Hunyadi gróf, egyben elnézésüket kérte az éjszakai kellemetlenségeikért.

A részletek felderítésére elővettük a *Magyarországi gazdacimtar* kötetet, amelyben *Rubinek Gyula* 1911-ben felsorolta megyénként, azokon belül helységenként a 100 holdon felüli birtokosok és bérlők névsorát, művelési szakonként számba véve, hogy mekkora területtel rendelkeztek. (A könyvtári tájékoztatás nagy keresztye ez a könyv, mert a kutatók rendre keresik a folytatását. Ilyen azonban nem jelent meg.) A több mint 1000 lapot kitevő könyvben Somogy megyében rátaláltunk Balatonberénynél *Hunyadi József* grófra. A *Zsádányi Oszkár* által szerkesztett *Somogy megye adattára* (Pécs, 1937) című munkában pedig Balatonberénynél ezt találtuk: „1891-ben egyszerre négy nyaraló is épül itt, kétségtelenül Hunyadi Imre gróf úttörő példájának hatása alatt.” Akár József, akár Imre, de meg tudtuk nyugtatni az angol érdeklődőt, hogy nem valami országos jelentőségű mágnással talákoztak barátaink.

Liszt Ferenc tanítványa

Nehezebb feladatnak bizonyult a *Liszt Ferenc*-tanítványa. Valóban *Solti György* apja lehetett?

Századunk névváltozásai címmel 1895-ben jelent meg egy alapvető munka, *Szentiványi Márton* összeállításában. Legelőször ezt vettük elő, mert magyarosított névre gyanakodtunk. Felsorolja 253 sűrűn szedett lapon az 1800–1893 között magyarosított neveket, a családnév gyakorlatának meghonosodásáról is rövid áttekintést adva. Sőt külön felsorolja a szabadságharc alatt megmagyarosított neveket is, amelyek érvényét Haynau 1849. november 19-én kelt rendeletével hatálytalanította. Találtunk ebben a könyvben három Soltit is, de foglalkozásánál és lakhelyénél fogva egyik sem jöhetett szóba.

Különféle lexikonok *Solti György* címszavainál hiába kerestük atyja nevét. Ezzel az újabb lexikonok nemigen foglalkoznak. Nem úgy, mint néhai való jó *Szinnyei József*, aki lehetőség szerint a szülőket is felsorolja, és a magyarosításokat is számon tartja. Tőle tudjuk például, hogy *Irányi Dániel* 1842-ben vette fel nevét az addigi Halbschuh helyett. Módszerét *Gulyás Pál* is folytatta. Megtudhatjuk tőle többek között, hogy *Boldizsár Iván* 1934-ig *Bethlen Iván* volt, sőt még édesanyja nevének is megemlíti, hogy „László (előbb Lebenstein) Aranka”.

A nyomozás ebben az irányban tehát zsákutcába torkollott. Írt viszont *Papp Viktor* egy

könyvet *Liszt Ferenc élő magyar tanítványai* (1938) címmel. Ennek az elején felsorolja *Liszt Ferenc* összes külföldi és magyar tanítványait (nem csak az élőket, akikkel részletesebben foglalkozik). Solti név sehol. Nem is szólva arról, hogy szerinte Liszt tanítványait többféleképpen lehet osztályozni. Voltak, akiket valóban tanított, ám voltak olyanok is, akiknek megengedte, hogy óráira eljárjanak, de velük sohasem foglalkozott. Nem is szólva a sok szélhámosról, akik a mester „legkedvesebb tanítványának” adván ki magukat, nemegyszer szabó- és virágszámláikat is a jószívű mesterrel fiztették ki.

Tehát újabb zsákutca. Azután egy halvány reménysugár: írni a révfülöpi plébánosnak, hátha van még a faluban egy öreg „Mari néni”, akinek emlékezetében él „egy muzsikáló nagyságos úr”. Csak melleleg említem meg, hogy válasz nem érkezett, de nem sokkal a levél megírása után váratlan fordulat következett be. *Dr. Wix Györgyné* „személyi számítógépében” elraktározódott egy adat. Kolléganőjének Révfülöpön van, már emberemlékezet óta a család birtokában, egy nyaralója.

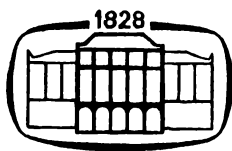
Siker. A mama emlékezett, hogy leány korában sokszor jártak *Siposs Antal* zongorázását hallgatni a szőlők között lévő nyaralójába. A többi ment, mint a karikacsapás. *Siposs Antal* valóban Liszt kedves tanítványa volt, még Weimarba is magával vitte. Képeket is tud-

tunk róla küldeni, többek között „Czinka Panna laknak” elnevezett villájának berendezéséről, magyaros díszítésű, egyedi darabnak számító zongorájáról. A neves művészt Révfülöpön érte a halál is.

Melleleg megemlítve, a *Liszt Ferenc*ről szóló katalóguscédulák a Széchényi Könyvtárban egy teljes fióknál is többre rúgnak. Így a Liszt-tanítványokról szóló könyvet sokkal egyszerűbb volt a szakkatalógusban a magyar zene történetének számszámánál megkeresni.

Bizony sok információnak kell tárolódnia ahhoz, hogy mindezekre gépesítéssel tudjunk majd felelni. Csak egyetlen példa. A gépesítésben már előrehaladott tengerentúli országból jött egyszer megkeresés. *Galeotto Marzio* képe a Bibliotheca Corviniana falán megtalálható. Ezt a könyvtárat azonban hiába keresik különféle nyilvántartásokban. Kérik, hogy vegyük fel velük a kapcsolatot, és küldjünk egy szinesdiát. Képkatalógusuk gépi tárolása tehát – nyilván nem kis munkával, ha még Mátyás könyvtárára is kiterjeszkedett – már megtörtént, de az elpusztult könyvtáraké még nem. Ez bizonyára csak idő kérdése, és előbb vagy utóbb – talán éppen referenciánkon elgondolkodva – megcsinálják. Nekünk bizony még annyi sok mindenre kellene nem csak idő, hanem energia és pénz is...

Kelecsényi Gábor

AZ AKADÉMIAI KIADÓ AJÁNLATA

Dercsényi Dezső: NAGY LAJOS KORA – az Akadémiai Kiadó Reprint Sorozata
Kötve: 360 forint

Dercsényi műve kiterjed a kolostori udvari élet és a lovagi kultúra bemutatására, a kapcsolódó anyagi kultúra minden ágára, az építészetre, szobrászatra, iparművészetre, valamint a korabeli szellemi műveltségre. E könyv, a magyar középkori művészettörténet-írás egyik legsikeresebb és legszuggesztívebb korszakmonográfiája.

A kiadvány megrendelhető az Akadémiai Kiadó kereskedelmi osztályán (1519 Budapest, Postafiók 245.) A megrendeléseket postán, utánvétellel (+ portó) teljesítik.

FELHÍVÁS

valamennyi egyetemi és főiskolai könyvtár szakos
hallgatóhoz és oktatóikhoz

Pontosan egy éve olvashattuk először Bereczky László aggóató szavait (Könyvtáros, 1990/1.) a "Könyvtáros" bizonytalan sorsa miatt. Keresnek egy biztos "lapgazdát", s ezzel együtt pénzügyi fedezetet a lap megjelentetéséhez, s minden lehetőséget megragadnak, hogy a folyóirat továbbélését biztosítsák.

"Normális körülmények közepette egy-egy szakmának, kulturális ágazatnak - esetünkben a könyvtárosoknak, könyvtáraknak - el kell tudniuk tartani a központi orgánumát. Csakhogy jelenleg nincsenek normális állapotok. Nem csak a művelődési tárca költségvetését faragták le, szegények a könyvtárak, még szegényebbek a könyvtárosok, szegény az egész ország." Szerény lehetőségeinkhez képest reméljük mi is segíteni tudunk.

Ezért felhívással fordulunk minden könyvtár szakos egyetemi és főiskolai csoporthoz és valamennyi kollégához - tanszékünk oktatóihoz és hallgatói csoportjaihoz hasonlóan -, hogy az 1991. évre fizessenek elő - visszamenőleg is - a Könyvtáros c. lapra!

Tudjuk, ez nem lehet végleges megoldás, mégcsak átmeneti sem. Bízunk azonban abban, hogy felhívásunkhoz mások is csatlakoznak, s így némi segítséggel szolgálhatunk.

Bessenyei György Tanárképző Főiskola
Könyvtár- és információtudományi tan-
szék oktatói és hallgatói

Olvasási szokások a változó világban címmel nemzetközi konferenciát szervez az OSZK KMK olvasószolgálati kutató osztálya. A konferenciára 1991. április 22. és 26. között kerül sor, színhelye az Országos Széchényi Könyvtár lesz. A konferencia az e térségben kialakult, korábbi tudományos eszmecserék folytatása, részben pedig, az IFLA olvasáskutatási bizottságának és az IRA (International Reading Association) néhány prominens képviselőjének meghívásával, tágabb horizontú gondolat- és információáramlás elindítója, erjesztője kíván lenni. A kifejezetten európai, olvasáskutatással (az olvasás szociológiájával, lélektanával és pedagógiájával) foglalkozó nemzetközi folyóirat hiányában a kutatási módszerek, a hipotézisek és a vizsgálati eredmények nyilvános vitájához egyedül az ilyen jellegű találkozások megszervezése szolgálthat fórumot.

A konferencia témái: A könyvtár és társadalmi környezete (a társadalom könyvtárképe, könyvtárhasználati szokások, a könyvtárak túlélési stratégiái, demokratizálás és könyvtár). Társadalmi folyamatok és olvasási szokások (az olvasási szokások változásai, rétegspecifikus szokások a könyv- és könyvtárhasználatban, életszemlélet, értékrend és olvasás). Szépirodalmi művek befogadásának vizsgálata (izlés, értékrend és olvasmányválasztás, az elvárás horizontja, hatás és projekció). Gyerekek, fiatalok és az olvasás (az olvasási és könyvtárhasználati szokások változásai, az olvasás tanításának módszerei és azok hatása, olvasásfejlesztési kísérletek).

A konferencia programja: ápr. 22.: érkezés, 23–25. de.: tanácskozás, 25. du.: kirándulás, 26.: elutazás.

Az előadások mennyiségétől és minőségétől függően elképzelhető, hogy a plenáris ülés mellett párhuzamos szekcióülést is szerveznek a rendezők. Minden előadónak 20 perc áll rendelkezésére, és 10 percet fog kapni a vita (ez előadásenként tehát 30 percet jelent). A konferencia hivatalos nyelve az angol és a magyar. (A folyamatos tolmácsolás biztosítva lesz.)

A rendezők tudatosan kerülnek a hosszú, reprezentatív előadásokat, s döntően az eszmék cseréjére, a disputa megteremtésére törekednek. Az eddig beérkezett jelentkezések alapján, úgy tűnik, Ausztriából, Dániából, Finnországból, Németországból, a szomszédos országokból és a határainkon túl élő magyarság képviselőiből verbuváló-

dik majd a külföldi résztvevők döntő többsége. Rajtuk kívül a rendezők szeretettel várnak minden, a fenti témák iránt érdeklődő, a vitában megszólalni kész, vagy egyszerűen csak kíváncsi könyvtáros, pedagógus és kutatással foglalkozó kollégát is.

Ingyen is gyarapíthatja könyvtárát, ha a „Book Bank USA” nevű jótékony célú vállalkozáshoz fordul kérésével. Az 1966-

ban alapított társaság különböző állami és magánintézményektől, iskoláktól, kiadóktól és könyvtárraktól ajándékként kapott, elsősorban angol nyelvű könyveket és folyóiratokat kínál fel. Általában oktatási, közgazdasági, nyelvészeti tárgyú művekről, lexikonokról van szó, de esetleg speciális tematikai kéréseket is hajlandók kielégíteni.

A Book Bank tanácsadó testületének tiszteletbeli tagjai között olyan neveket sorol fel, mint Saul Bellow, Pearl Buck, Taylor Caldwell, John dos Passos, Howard Fast, Upton Sinclair, Isaac Bashevis Singer, Irving Stone (kár, hogy többségük már nincs az élők között).

Az érdeklődők a könyvbank elnökéhez, *Sidney Kluger* úrhoz fordulhatnak kéréseikkel. Címe: Book Bank USA, 2587 Twenty-Eighth Avenue, San Francisco, Cal. 94116 (tel.: 661-0891).

Mr. Kluger lapunkat már másodízben kereste meg írásbeli ajánlatával, csak azt nem tudtuk eddig kideríteni, miért címzi leveleit következetesen így: Mr. Kalmár Béla Secretary General, Central Library” (azaz K. B. főtítkárnak, Központi Könyvtár). (P. E.)

Kétpólusúvá vált Nógrád megye könyvtárügye. Mint annak idején (több ízben is) beszámoltunk róla, a sokáig fölötté elhanyagolt megye minden igényt maximálisan kielégítő új megyei könyvtárat kapott. Már akkor biztos volt, hogy a „szomszéd vár”, Balassagyarmat sem marad árván. Úgy lön. Ezúttal csak képekben számolunk be a balassagyarmati „csodáról”, de nem fog késni az írásos beszámoló sem.

A TREZOR KIADÓ

RENDKÍVÜLI KEDVEZMÉNYT KÍNÁL MINDEN KÖNYVTÁRNAK MÁJUS 10-IG!

25%-os ÁRENGEDMÉNNYEL szállítjuk az alábbi kiadványainkat minden hazai könyvtárnak a következő feltételekkel:

- a megrendelés 1991. május 10-ig érkezzen be kiadónkhoz
- a megrendelt könyvek teljes áron számtott értéke legalább 1000,-Ft legyen (ez a 25% kedvezménnyel 750,-Ft-os nettó számlaértéket jelent)
- a megrendelésben hivatkozzanak a *Könyvtáros* című folyóiratban megjelent hirdetésre

A MAGYAR NYELV KÖNYVE

Főszerkesztő: A. Jászó Anna
Kb. 680 oldal, 24 cm

Lektor: Rác Endre
Kve: 760,- Ft

Balassa József hasonló című műve (1943) óta először jelent meg a nagyközönség számára a teljesség igényével megírt népszerű kézikönyv anyanyelvünkről. A kötet a leíró nyelvtan hagyományosan tagolt (*hangtan, szófajtan, alaktan, mondattan*) részletes bemutatása mellett külön fejezetet tartalmaz a határon inneni és túli magyar nyelvjárásokról, a névtanról — kitérve a névválasztás esztétikájára —, a *szövegtanról* és a *gyermeknyelvről* is. Összegző áttekintést nyújt a nyelvtudomány legújabb eredményeiről, beleértve a nyelvtudományak más tudományágakkal érintkező olyan területeit is, mint a *szociolingvisztika* és *pszicholingvisztika*. Az egyes fejezeteket követő — 1990 derekán lezárt — bibliográfiák alapvető segítségét nyújtanak az egyes témakörökkel kapcsolatos könyvtári tájékoztatási munkához is.

Bárcki Géza: MAGYAR SZÓFEJTŐ SZÓTÁR

374 oldal, 24 cm

Vászonkötésben védőborítóval: 580,-Ft

Századunk legnagyobb magyar nyelvészének ez a munkája elsősorban nem a szakemberek, hanem a művelt nagyközönség számára készült. Mintegy 4000 magyar szó eredetét mutatja be a jól áttekinthető, könnyen kezelhető kötet, amely nemcsak a kézikönyvtári anyag elengedhetetlen része, hanem kölcsönzői példányt is érdemes beszerezni belőle. Iskolai könyvtáraknak kiemelten javasoljuk a megvásárlását.

Berecz Csaba: TÁRSASÁGI JOG AZ EURÓPAI KÖZÖSSÉGBEN

Kb. 170 oldal, 24 cm

Fve: kb. 480,- Ft

Az Európai Közösség — közkeletű nevén a Közös Piac — országai 1992-re előreláthatólag megvalósítják a teljes integrációt, a határokat nélküli Európa nagy álmát. A jövő évtől kezdve a „tizenkettek” országaiiban valósággá válik a munkaerő és a tőke szabad áramlása Európa nyugati felében.

Ez az eredmény jelentős erőfeszítést kívánt a tagállamoktól jogrendszereik összehangolása, „harmonizációja” tekintetében. Az összehangolás különösen fontosnak bizonyult a gazdasági jog, mindenekelőtt a gazdasági társaságokra vonatkozó jogszabályok esetében. A szerző ennek a munkának az eredményét ismerteti, részletesen is kitérve a négy legnagyobb EK-tagország — Anglia, Németország, Franciaország és Olaszország — társasági jogának az ismertetésére.

A friss jogszabályokat is feldolgozó kötet — a szerző az anyaggyűjtést 1990 júniusában zárta le — a gazdasági jog, a nemzetközi jog és a jogelmélet iránt érdeklődő olvasók mellett az EK-országokkal vegyesvállalatokat létrehozni kívánó gazdálkodó szervezetek fokozott figyelmére is számíthat.

Az egyes fejezeteket záró gazdag — főleg német nyelvű forrásokat közlő — bibliográfia fontos segítséget nyújt az egyes kérdések iránt mélyebben érdeklődőknek.

Révay József:
MEGTANULOK LATINUL

324 oldal., 21 cm

Fve: 165,-Ft

A jeles ókortudósnek ez a könyve egy igen eredeti felfogásban megírt nyelvkönyvnek és egy nagy ívű kultúrtörténeti esszének az ötvözése. Legfőbb erénye a könnyed, csevegő stílus, amellyel a hatalmas nyelvi és művelődéstörténeti tudásanyagot mintegy észrevétlenül az olvasója fejébe „varázsolja”. Nem csupán a nyelvtanulóknak, hanem minden, az ókori római kultúra iránt érdeklő olvasónak ajánlható.

Hangay Zoltán:
19 TÖRTÉNELMI ARCKÉP
A 19. SZÁZAD MAGYAR TÖRTÉNELMÉBŐL

208 oldal., 21 cm

Fve: 125,-Ft

A kötet az alábbi személyiségekről tartalmaz politikai dogmáktól mentesen, oldott stílusban megírt 7-12 oldalas életrajzokat: József nádor, Széchenyi István, Wesselényi Miklós, Liszt Ferenc, Batthyány Lajos, Ganz Ábrahám, Kossuth Lajos, Vasvári Pál, Görgey Artúr, Bolyai Farkas, Eötvös József, Deák Ferenc, Ferenc József király, Andrássy Gyula, Klapka György, Tisza Kálmán, Weiss Manfréd, Baross Gábor, Wekerle Sándor.

Mezey László Miklós — Pobori Ágnes:
20 TÖRTÉNELMI ARCKÉP
A 20. SZÁZAD MAGYAR TÖRTÉNELMÉBŐL

208 oldal., 21 cm

Fve: 125,-Ft

Jelen kötet a fentiekhez hasonló szellemben és stílusban a következő személyiségeket mutatja be: Tisza István, Jászi Oszkár, Rákosi Jenő, Fenyő Miksa, Károlyi Mihály, Kun Béla, Teleki Pál, Bánffy Miklós, Horthy Miklós, Bethlen István, Peyer Károly, Klebelsberg Kunó, Gömbös Gyula, Bajcsy-Zsilinszky Endre, Szent-Györgyi Albert, Mindszenty József, Rákosi Mátyás, Gerő Ernő, Nagy Imre, Kádár János.

Cs. Nagy Lajos:
ALAPFOKÚ HELYESÍRÁSI GYAKORLÓKÖNYV

208 oldal., 21 cm

Fve: 96,-Ft

Az általános iskolai helyesírási tananyagot tartalmazó kötet az akadémiai helyesírási szabályzat felépítését követve, de oldott stílusban, egyszerűsége törekedve magyarázza el a helyesírási ismereteket. A gyermekek gondolatvilágához közel álló 1970 gyakorlómondat és 245 gyakorlószöveg az ismeretek rögzítését segíti elő.

A vonzó borfőrajz Dargay Attila munkája.

Karinthy Frigyes:
TANÁR ÚR KÉREM

88 oldal., 21 cm

Fve: 59,-Ft

A klasszikus humoreszkek új kiadása. Illusztrálta: Bakos Tamás.

Megrendeléseiket az alábbi címre várjuk:

TREZOR KIADÓ
Budapest, Egressy köz 6.
1149

Húszéves a zenei szekció

Meghitt, kedves kis ünnepségnek adott helyszínt az FSZEK Fehérhajú utcai zeneműtára 1990. december tizenkettedikén. 20 éves lett az MKE zenei szekciója. A megjelent kb. 80 vendég a régi és új tagokból, a szekció munkájához valami módon kapcsolódó intézmények, szervezetek meghívott képviselőiből állt. A régi, esetleg alapító tagok boldogan elevenítették fel a kezdeti, az idő által megszipített emlékeiket, az újak, az előbbieket munkáját fürkészve, szakmai és baráti közösséget kerestek és találhattak itt.

Mi mással kezdődhet a zenei könyvtárosok ünnepe? Természetesen zenével: a *Mohai Tibor* vezette Telures-együttes adott kis koncertet *Bach*, *Werner* és *Corelli* műveiből. Az alkalomhoz méltóan *Gócza Gyuláné*, a szekció elnöke tartott köszöntőt, *Skaliczki Judit*, az OSZK KMK osztályvezetője idézett régi emlékeket, majd *Gyimes Ferenc*, az Országos Idegennyelvű Könyvtár zeneműtárának vezetője foglalta kedves rímekbe ünnepi mondandóját.

Ezek után következett az igazi emlékezés – baráti csoportokban, üdítő és kávé mellett. Mi, újabb tagok érdeklődéssel hallgattuk az elbeszéléseket az „idősebbektől”. És hogy ennek a meghitt találkozóznak az emléke sokáig megmaradjon bennünk, minden résztvevő átvehette a *Magyar Könyvtárosok Egyesülete zenei szekciójának húsz éve – 1970–1990* című, erre az alkalomra megjelentetett kiadványt, amelyet *Gócza Gyuláné* szerkesztett, s az MKE és az Országos Idegennyelvű Könyvtár közösen adott ki.

Nem kevés meggyőzőséggel olvashatjuk az előszóban *Billédi Ferencné*nek, az MKE volt elnökének beköszöntő szavait: „A Zenei Könyvtárosok Szekciója... megalakulásának huszadik évfordulóján külön figyelmet érdemel, mivel élénk működésével, töretlen szakmai izlésével mindig elől járt a szervezetek között. Szoros összetartozás, magas szakmai mérce, az újítás és megújulás jellemzi a szekci-

ót és minden bizonnyal ezeknek a jellemzőknek tulajdonítható az a pozitív hatás, amelyet az egyesületen belüli szakmai körökre kifejt.”

A kiadvány szerves folytatása az *MKE zenei szekciójának tíz éve – 1970–1980* címűnek. Mindkettő elején megtaláljuk a szekció működésének történeti kronológiáját (1970–1979, illetve 1980–1989). A látszatra száraz adatokból kirajzolódik a fejlődés íve, látszik a lelkes munka, a szakma iránti érdeklődés. (A kronológiát *Pintér Ferencné* – FSZEK Zeneműtára – állította össze.)

Skaliczki Judit a zeneműtárak történetéről írt tanulmányt. A bevallottan szubjektív írás feleleveníti az 1960-as évek végén, az 1970-es évek elején alakult zenei gyűjtemények kezdeti nehézségeit. Ha minden akadály ellenére mégis létrejött a gyűjtemény, megjelentek a mindenkorai úttörők jellegzetes problémái: addig még nem volt tevékenységet kellett elindítani. Kérdések merültek fel a hanglemezek tárolásával, állománybavételével, gyűjtésével stb. kapcsolatban. A katalogizálás és gyűjteményszervezés segítségére 1975-től megjelent az *Új Hanglemezek* című kiadvány. A munka alapozásában és egységesítésében, irányításában jelentős része volt *Pethes Ivánnak* és a KMK-nak.

1970-től rendszeres tanfolyamok biztosították a szakképzett könyvtárosi munkát, a nyolcvanas években megjelentek a feltárást egységsítő szabványok. A kezdeti helybenhasználatot egyre több helyen váltotta fel vagy egészítette ki a hangzó dokumentumok kölcsönzése, miközben a másolás is „kötelező” szolgáltatássá vált.

„Ma már minden megyei könyvtárigazgató tudja, hogy ennek a részlegnek a munkája a közművelődési könyvtár alapvető feladatai közé tartozik. Hogy a pénzsűkét miképpen vésszelik át e részlegre, az most már annak függvénye, hogy a könyvtárakra milyen szerep vár átalakuló társadalmunkban, felismerik-e végre

a fontosságát vagy csupán üres frázisokat kapnak a kormányzattól anyagi támogatás helyett.”

Ahhoz, hogy ma az ország minden hangtárában lehetővé vált az egységes elvek alapján készülő katalógus építése, a zenei dokumentumok minden részletre kiterjedő, következetes központi feldolgozására volt szükség. Ennek történetéről, az *Új Hangfelvételek* állománygyarapítási tanácsadó füzetek megjelenéséről, kialakulásáról, a jelenlegi központi szolgáltatásokról ír *Gócza Gyuláné*.

A hangfelvételek központi feldolgozásának irányítását és a szerkesztőségi munkát az Állami Gorkij Könyvtár (ma Országos Idegennyelvű Könyvtár) végzi. 1983 óta az *Új Hangfelvételek* az *Új Könyvek* kiadványcsalád teljes jogú tagja, évente 12 alkalommal jelenik meg.

A tanulmányból a feltáró munka menetéről, módszereiről, a felhasznált egységesítő szabványokról kaptunk képet. A kiadvány szerkesztőinek köszönhetően elkészült a zenei tesztelési nevek, a műfajcímek és műfajmeghatározások hiteles jegyzéke, a rövidítésjegyzék stb. A tartalmi feltárást az ETO 78 és az FZO szakjelzetei biztosítják. „A központi szolgálta-

tás megszervezésével sikerült elérni, hogy az ország zenei gyűjteményei naprakész információt kapjanak a kereskedelmi forgalomban lévő hangfelvételekről.”

Örömteli eseményről ad hírt a kiadványban *Hollós Máté* zeneszerző. 1989 novemberében 25 magyar könyvtár zeneműtára 9 operafelvételt kapott ajándékba videokazettán. A gondolat az MKE zenei szekciójától és audiovizuális munkabizottságától származott, a Művelődési Minisztérium Közművelődési Koordinációs Titkársága teremtette elő a kazetták árát, a TÉKA a katalóguscédulákat készítette el. A művek a TV Zenés Színházának felvételei, a Televideo Kiadó kiadványai. Ezek a kazetták feltehetőleg kedvet adnak az operafilm-felvételek gyűjtéséhez, vetítésükkel a komoly értékek terjesztéséhez járulnak hozzá. „...meglepett, és meghatott vagyok, hogy a televízió felismerte: nem konkurenciát kell látnia a zenei könyvtárban, hanem saját közönsége nevelésének eszközeit.”

A zenei könyvtárak alapvető feladata a zenei kultúra terjesztése, ehhez pedig az egyik legfontosabb eszköz az oktatási intézményekkel, iskolákkal, zeneiskolákkal való kapcsolatfelvétel. Ennek érdekében az MKE zenei szekciója érintkezésbe lépett az iskolai könyvtárosok szekciójával és a zeneiskolai könyvtárosok munkaközösségével. A szélesedő együttműködés területei a módszertani segítségadás, a közös programok, könyvtárismertető szervezése, könyvtári énekórákra helyszín, szemléltető eszközök biztosítása.

Hogy ez a munka nemcsak hazánkban ilyen fontos, bizonyítja, hogy a Könyvtárosok Nemzetközi Szövetségének NDK Nemzeti Csoportja 1987 őszén Weimarban rendezett továbbképzésének egyik témája a zenei könyvtárak és az oktatási intézmények közötti együttműködés volt. Magyarországot *Erdélyi Frigyesné*, az ÁGK, illetve OIK zeneműtárának munkatársa képviselte.

Az ifjúság zenei nevelésében a legjelentősebb a zenei oktatási intézmények és a közművelődési könyvtárak zenei gyűjteményeinek szerepe. Az utóbbiak nem csak a zenét tanuló fiatalokat segítik, alakítják a többiek zenei ízlését is.

A zenei könyvtárak és a zenei szekció története, legfontosabb feladatai után a harmadik témakör az MKE-n kívüli szakmai hovatartozás volt. A Zenei Könyvtárak Nemzetközi Szövetsége (AIBM – Association Internationale des Bibliothèques Musicales) tevékenység-

géről és történetéről *Kárpáti János*, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola könyvtárigazgatója írt tanulmányt. A szervezet az UNESCO égisze alatt működik, szoros kapcsolatot tartva fenn a Nemzetközi Zenetudományi Társasággal (DMS) és a Nemzetközi Zenei Tanáccsal (IMC). Alapvető feladatának a bibliográfiai, katalogizálási és egyéb módszertani tapasztalatok cseréjét tekinti, valamint a világ zenei könyvtárai információcseréjének biztosítását, a kapcsolattartást. Az írásból tudomást szerezhetünk a szervezet kiadványairól: a szövetség folyóiratairól, a *Fontes Artis Musicae*-ről, a négykötetes *Directory of Music Research Libraries* című kiadványsorozatról, amely a tagországok tudományos könyvtárainak részletes gyűjteményi adatait tartalmazza. Az AIBM-nek az IMS-szel közös, másik nagyszabású vállalkozása négy kiadványsorozat: az egyik a RIdIM (Répertoire International d'Iconographie Musicale), amely a képzőművészet zenei vonatkozású információit közli, a másik a RIPIM (Répertoire International de la Presse Musicale), melyben a sajtó valamennyi zenei információját teszi közzé repertórium formájában. A két legjelentősebb kiadvány a RILM és a RISM, melyekről külön kapunk beszámolót. A RILM-abstractsról (Répertoire International de la Littérature Musicale = a zenetudományi szakirodalom nemzetközi forrásrepertóriuma) *Albert Gábor* az MTA Zenetudományi Intézet könyvtárvezetője) közöl írást. Büszkén mondhatjuk, hogy az 1967-ben induló kiadvány munkálataiba hazánk azonnal bekapcsolódott a legjelentősebb magyarországi zenetudományi folyóiratok (*Studia Musicologica*, *Magyar Zene*) német és francia nyelvű kivonatait elküldve. En-

nek köszönhetően a magyar eredmények is bekerülhettek a „zenetudomány nemzetközi vérkeringésébe”.

A zenetudomány másik alapvető kézikönyve a RISM (Répertoire International des Sources Musicales = zenei források nemzetközi jegyzéke). A magyarországi és a nemzetközi forrásmunkák feltárása eredményeképpen talán háttárainkon túl is jobban megismerik a magyar zene múltját, történetét, de a hungarikaanyagunk is örvendetesen gyarapodhat általa (*Murányi Róbert Árpád* – OSZK-zeneműtára – írása).

A kiadvány lezárásaként, az előzőt (1957–1979) folytatva, igen alapos, zenei könyvtárakkal kapcsolatos bibliográfiát találhatunk, 1980-tól 1989-ig, *Gyimes Ferenc* összeállításában. Ez a tulajdonképpen csak száraz tényeket közlő munka eredményesen használható minden olyan tárgykörű kutatásnál, mely akár a magyar könyvtárüggyel, akár a zenei könyvtárakkal, vagy az MKE zenei szekciójával foglalkozik.

Igazi örömmel forgattam ezt a kiadványt. A viszonylag fiatalabb nemzedékhez tartozva sok újat, hasznosat kaptam tőle. Mivel ennek a „szakmának”, a zenei könyvtárösszágnak tudománya most van kialakulóban, tankönyvnek is igazán jól hasznosítható (előzményeivel együtt).

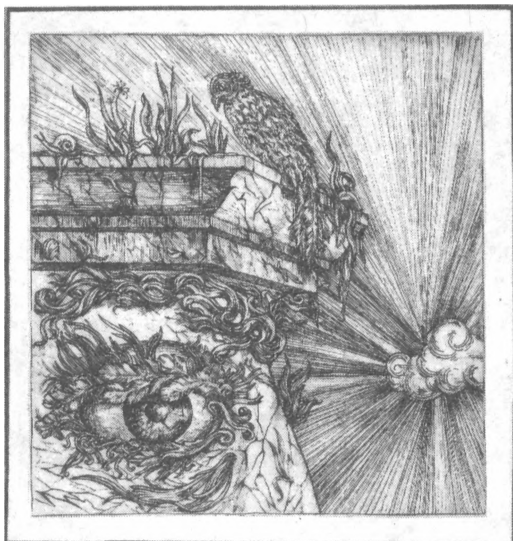
És hogy miről fog szólni a 30 évről számot adó kiadvány 2000-ben? Ezt ma még csak találgatni lehet. Egyáltalán: lesz-e MKE, lesz-e zenei szekció, lesz-e vajon módunk megjelentetni? Egyet biztosan érzek: ha ez rajtunk, zenei könyvtárosokon, a zenei szekción múlik, lesz!

Sósné Karácsonyi Mária

Figyelmébe ajánljuk,

hogy érdemes videotex-előfizetőnek lenni. Az interaktív videotex – közel tízéves fennállása óta – hatalmas karriert futott be Európában. 1989-ben Franciaországban 5 millió, Németországban 200 ezer, Nagy-Britanniában 90 ezer előfizetője volt. Ebben az évben az Európai Közösség országaiban a használók száma 23, az online használóké csak 17 százalékkal nőtt.

A Magyar Távközlési Vállalat kísérleti szakaszában lévő videotex- (vtx-) rendszeréhez 1990-ben ingyenesen lehetett csatlakozni, amit néhány könyvtár meg is tett. A tervezett előfizetési díj azonban sokakat elriasztott a vállalkozástól, mert akár évi 250 000 forintra is rúghat a csatlakozási költség. Feltehetően éppen ezért hosszabbítja meg a Távközlési Vállalat 1991 januárjától a kísérleti üzemmódot, a

rendszer használati díja így mindössze havi 5000 forint, a berendezések bérleti díjával, a rendszerhasználattal stb. együtt. Erről az előfizetőket hamarosan írásban értesítik.

Feltehetően nagy áttörést jelent majd a hazai videotex-rendszer elterjedésében, ha az ausztriaihoz és a németországihoz hasonlóan, itt is általánossá (és ingyenessé) válik az a dekóder program, amelynek segítségével a személyi számítógépek is alkalmassá tehetők a csatlakozásra.

Meggondolásra készthette a magyar könyvtárakat az a tény is, hogy nem kaptak kellő információkat. A Távközlési Vállalat rendszerismertető kézikönyve most van nyomdában, és azt, hogy valójában mire is használható a videotex, csak kevésbé ismerjük. Ezen kívül hamarosan segíteni a Könyvtártudományi és Módszertani Központ a szakirodalom széles körű beszerzésével, dokumentálásával és a *Könyvtári Figyelő*ben való közreadásával.

Olyan rendszerről van mindenesetre szó, amelyik használóbarát. Felhasználói ismeretei kb. olyan könnyen elsajátíthatók, mint egy jól szerkesztett, betű- és tárgyszóindexszel ellátott kézikönyvé. Ez a hallatlanul sokat tudó rendszer gyakorlatilag mindazt képes nyújtani a könyvtáraknak, amit jelenleg – számítógépes hálózat hiányában – nélkülözniük kell, de annál még többet is. Mindezt persze csakis akkor, ha a könyvtárak minél nagyobb köre előfi-

zetővé válik és maga is szolgáltat információkat.

A teljesség igénye nélkül, az alábbiakban felsorolunk néhány lehetőséget, amelyekre már bőven van példa, sajnos, elsősorban a külföldi gyakorlatban.

1. *Információs szolgáltatás* (a legtágabban értelmezve): fogyasztói információk, közhasznú információk (vevőszolgálat, elektronikus hirdetések, ingatlanközvetítés, iparosok jegyzéke, színház-, repülőjegy- stb. rendelés, könyvrendelés, szervizcímek, műsorismertetés); oktatási információk (iskolák, egyetemek, tanfolyamok fajtái); elektronikus telefonkönyv, telexkönyv; lexikonok (Ausztriában több lexikon teljes szövege hozzáférhető – a kért szócikket a rendszer automatikusan mindegyik lexikonból lehívja és a képernyőn megjeleníti, ami a felhasználónál kinyomtatható); könyvtári katalógusok, adatbázisok (Ausztriában a grazi 100 ezer kötetes egyetemi könyvtár szerző és tárgy szerinti katalógusa, a legfontosabb újságcikkek 1986 óta – 5 millió –, Franciaországban a nemzeti periodika adatbázis lelőhelyekkel, a fontosabb szakirodalmi adatbázisok, napilapok teljes szövege, az Európai Gazdasági Közösség valamennyi adatbázisa, ECHO).

2. *Oktatási programok*: Ausztriában 600 lecke van a rendszerben különféle témákban. Az oktatóprogramok grafikus és szöveges anyaggal és vizsgakérdésekkel sajátíttatják el a tananyagot. Szakterületünkről katalogizálási, tézauruszismereti, könyvrendelési és az alkalmazott informatikával kapcsolatos anyagok találhatóak. A francia rendszer nyolc szakterület tananyagát nyújtja különböző szinteken.

3. *Kommunikációs lehetőségek* (ezekre a magyar rendszer is képes): üzenetközvetítés – egy személy vagy egy egész kör számára –; telexszolgálat; telefaxszolgálat; telelevél (a posta központi gépéhez továbbított levelet nem előfizetők számára is el lehet küldeni, a posta Ausztriában azonnal kézbesíti); telekocsi (könyvtárak autóbuszhasználatát lehet így összehangolni); telekonferencia, különböző körök (GT, könyvtári kamarai tagozatok) háztól tarthatnának kapcsolatot, útiköltségek takaríthatók meg ezáltal; rendelésvétel (Ausztriában, Franciaországban, Németországban a könyvrendelést videotexen keresztül bonyolítják).

4. *Rendszerprogramok*: a rendszerből számos szerkesztett, tanulást stb. szolgáló alapprogram tölthető be hajlékonylemezre; az osztrák rendszerben etikettkészítő program ta-

lálható (pl. egy könyvtári címjegyzékből minden előfizető etikettet készíthetne postai küldeményei megcímezéséhez).

5. *Nyilvános vtx-állomások*: Ausztriában kb. 700 nyilvános Btx- (Bildschirmtext-) állomás működik a postaépületek előcsarnokaiban. Németországban a több száz nyilvános állomás között könyvtári is található. Magyarországon – ahol postai állomás, tudomásunk szerint, nincs – a könyvtárak vállalhatnák nyilvános állomások működtetését, a használati díjak megfizetésével. A közhasznú információk köre ilyen módon – összefogással – a „végtelenségig” bővíthető.

A fentiekkel csupán azt kívánjuk érzékeltetni, hogy a videotexnek helye és főleg jövője van Magyarországon és a könyvtárakban is. Franciaországban azért tudott olyan rendkívüli népszerűsége szert tenni, mert az olcsó (kezdetben ingyenes) terminálokat minden telefonnal rendelkező háztartásban elhelyezhették. Nálunk a rossz telefonhálózat és a szegény háztartások ezt még sokáig nem teszik lehetővé, de a könyvtárak a hid szerepét tölthetik be ebben a szolgáltatásban, mivel legalább egy telefonvonallal, fűtött helyiséggel, széles használói körrel és – ami talán a legfőbb – kezdeményezni kész információs szakértőkkel rendelkeznek.

Magyarországon több videotex-rendszer működik, ezek közül az alábbiak szerepe jelentős már most is: a Magyar Távközlési Vállalat videotex-rendszere (elsősorban közhasznú információk). Használatához terminálazonosító és jelszó kell; IPCOM, az Ipari Minisztérium rendszere (elsősorban műszaki információk). Használatához terminálazonosító és jelszó kell; MSZOSZ üdülési igazgatóság rendszere (minden postai felhasználó kap tőlük ingyenes jelszót). Érdeklődni a 153-2900/378, /459, /345 telefonon lehet. Szakszervezeti beutaló és üdülőfőérőhely-kinálat információkkal szolgál (a *Népszavában* közzétett időpontnál hamarabb lekérhető).

A fenti videotex-központok elsősorban közhasznú információkat tartalmaznak (hirdetéseket, televízióprogramokat stb.), könyvtári szempontból ezeknek a rendszereknek akkor lesz igazán értékük, ha összefogással, adatbázisok sokaságának rendelkezésre bocsátásával, illetve kiépítésével azzá tesszük.

Az említett központokon kívül hozzáférhető még az osztrák Bildschirmtext. Hívószáma 00-43-22908. A felhasználási módok közül az „anonym”-et kell választani. Információk és

szolgáltatások százaival rendelkezik, amelyek zöme ingyenes, csak a telefonkapcsolati díjat kell fizetni; a német Btx (hasonlóan seregnyi ingyenes információval), hívószáma: 00-49-69190. Ha jelszót kér, + jeleket kell beütni.

A két rendszerrel az alábbi módon lehet kapcsolatot teremteni: a MUPID készüléket be kell kapcsolni; a kék K + C billentyűk lenyomása után tárcsázni kell a hívószámot, ha éles sípoló hang hallatszik a telefonkagylóban a K + S billentyűk leütése után kiépül a kapcsolat.

A magyar postai vtx-rendszernek jelenleg az alábbi könyvtári információszolgáltatói/előfizetői vannak: Budakeszi Városi Könyvtár, Kaposvári Megyei Könyvtár, Miskolci Megyei Könyvtár, Szentendrei Megyei Könyvtár, Nagykanizsai Városi Könyvtár (csak lekérd).

E könyvtárak közül eddig még egyik sem tudott – idő és ismeretek hiányában – információt szolgáltatni, de az OSZK KMK (Könyvtártudományi Szakkönyvtár) kivételével valamennyi állomás korlátolt hozzáférésű, nem teszi lehetővé a többi előfizető számára a kapcsolatteremtést.

A KMK szükségesnek érzi a videotexhasználó könyvtárak tevékenységének, képzésének, szakirodalmi ellátásának támogatását, koordinálását. Minden erre vonatkozó igényüket, észrevételüket, javaslatukat, kérdéseket szívesen vesszük. Készséggel állunk az érdeklődők rendelkezésére, bemutatóval is. A könyvtárunkban található készüléken kapcsolatba lép-

hetünk az említett rendszerek mindegyikével, a magyarokhoz jelszavunk van, az osztrákhöz és némethez nincs szükség jelszóra, csak az információk bizonyos köre esetében.

Mi szól tehát a videotex mellett? A „Videotex gyors, olcsó és flexibilis interaktív információszolgáltató rendszer” – idézet az Európai Közösség Bizottsága kiadványából. Az olcsóság persze relatív, a mi, súlyos anyagi gondokkal küszködő könyvtárainknak még ez a mérsékelt hazai ár is magas lehet. A szakirodalomban feltehetően az online díjaival összemérten tekintik e rendszert olcsónak.

Az osztrák és német rendszerekben rengeteg ingyenes hozzáférésű információ van, és erre

kell törekedni a magyarban is, legalábbis az elterjesztés időszakában.

Magyar viszonyok között a vtx ellen szól a hazai telefonhelyzet, a legtöbb könyvtár ugyanis csak egy telefonvonalal rendelkezik. Önálló vonal ugyan nem szükséges a rendszerhez, mert ha nincs kapcsolat, a vonal használható beszélgetésre, de intenzív felhasználás esetén, főleg nyilvános állomásként működtetve, folyamatos kapcsolatra lehet számítani. A telefonhelyzeten azonban – ígéretek és reményeink szerint – hamarosan változtatni fognak.

Kovács Lászlóné

(Videotex üzenet küldhető a 92006 0018 számra)

Perszonália

Csapodiné Gárdonyi Klára köszöntése

Egyenletes ívelésű pálya, hosszú és töretlen életút csak kevesek kiváltsága. Különösen a humán kutatással foglalkozó tudósnak nagy ajándék ez: munkájának eredményességét gyakran az idő és a türelem korlátai határolják be. Ha mindehhez egy kis szerencse s a célratorés kemény elszántsága is párosul, a siker minden bizonnyal nem marad el. *Csapodiné Gárdonyi Klárát* a nyolcadik évtized küszöbén úgy köszönhetjük, mint akinek a felsorolt kiváltságok osztályrészéül jutottak.

Családi indíttatása meghatározó erejű: édesapja a tudós *Gárdonyi Albert* (1874–1946), c. rk. egyetemi tanár, a fővárosi levéltár vezetője, számos könyvtörténeti munka szerzője, édesanyja zongoraművész nő volt. Ő maga a grazi, majd a budapesti egyetemen folytatta tanulmányait, s 1935-ben magyar–német szakos tanári diplomát, 1936-ban magyar irodalom–esztétika–művészettörténet tárgyakból bölcsészdoktori oklevelet szerzett. 1935. október elején lépett az Országos Széchényi Könyvtár szolgálatába, ez volt első s 35 éven át egyetlen munkahelye. Innen vonult nyugalmába 1970-ben, s ettől fogva teljesen a tudományos kutatásnak élt.

A Széchényi Könyvtárban már néhány év elteltével a kéziratárba került, s 1962-től ennek vezetője lett. Míg pályája kezdetén a ma-

gyar és német irodalomtörténet témakörébe vágó publikációi jelentek meg, a kéziratári évek a kódexek világa, a középkori magyar könyvkultúra felé terelték érdeklődését. Végül a hazai reneszánsz könyvkultúrában találta meg igazi témáját. *Humanista kódexek nyomában* című könyvében érdekesítően számolt be arról, miként keltették fel a kéziratár kincsei – elsősorban természetesen a corvinák – azt a kutatói kíváncsiságot, amely ezután a hazai búvárokodásokon kívül Bécs, Róma, Firenze, Párizs, Madrid, München, Wolfenbüttel, Brüsszel, Oxford s Európa még számtalan más városának könyvtárába vezette el, mindegyik a külföldre került magyar értékeket és a magyar vonatkozásúakat kutatva, sok új felfedezést téve. Kodikológiai kutatásaiban az írás- és miniatúratörténet vizsgálati módszerét alkalmazta, felhasználva ehhez művészettörténeti tanulmányait is. Ez a módszer különösen gyümölcsözőnek bizonyult: általa számtalan új tudományos eredményhez jutott, s nem egy közkeletű tévedést sikerült megcáfolnia.

A pálya látható eredményeit nehéz lenne itt teljességükben felsorolni, csak a legkiemelkedőbbeket említjük meg. Férjével, a neves corvinakutató *Csapodi Csabával* közösen készült el művük, a *Bibliotheca Corviniana*, amely – a két szerző kutatásainak legújabb eredményeit

a mai nyomdatechnika adta lehetőségekkel párosítva – hű tükrét adja Mátyás király könyvtárának. E munkának eddig négy magyar, három német, két angol és egy-egy francia, illetve lengyel kiadása jelent meg, többször bővített változatban. Csapodiné kutatásai irányították rá a figyelmet arra is, hogy nem a Corvina volt az egyetlen 15. századi humanista könyvtár Magyarországon. *Vitéz János*ról írt monográfiája (*Die Bibliothek des Johannes Vitéz*. 1984.) nem csak *Vitéz János* könyvtáráról számolt be részletesen, hanem azt is bizonyította, hogy ő vált a magyarországi humanizmus atyjává, főleg azért, hogy ő nevelte és indította el ebbe az irányba a gyermek Mátyást. Csapodiné *Európai kódexfestő művészet* című munkájával ismeretterjesztő miniatúratörténeti összefoglalót is adott az érdeklődő olvasók kezébe. Hazai értékeink külföldi megismertetéséért is sokat tett: ezt nem csak idegen nyelven megjelent publikációi és külföldi előadásai bizonyítják, hanem az a tevékenysége is, amellyel 1962 és 1988 között a Belgiumban megjelenő *Scriptorium* című folyóiratban rendszeresen ismer-

tette a magyarországi kodikológiai kutatások eredményeit.

Csapodiné Gárdonyi Klára 1973-ban lett az irodalomtudomány kandidátusa, kodikológiai kutatásaiért 1975-ben férjével együtt a Magyar Tudományos Akadémia elnöki díjban részesítette (vö. *A Corvina könyvtár kutatása. Beszélgetés a Csapodi-házaspárral. = Könyvtáros*. 1976/9. sz.). 1990 szeptemberében az irodalomtudomány doktora fokozatot nyerte el *Könyvtár és könyvtári kultúra Magyarországon a 14. és 15. században* című értekezésével. Több munkája részesült nívódíjban.

„Minden tudományos kutatás útja végtelen messzeségbe vezet, ki hosszabb, ki rövidebb ideig járhat rajta. Ha a tudós munkája fennmarad, mindenki elolvashatja, akit érdekel. Így marad kapcsolatban a múlt a jelennel, a jelen a jövővel” – írta Csapodiné *Humanista kódexek nyomában* című munkája bevezetőjében. Kívánjuk, hogy még sokáig járhasson a tudomány múltat idéző s a jelent tanító, nem könnyű útjain.

Somkuti Gabriella

Tanulmányúton magyar könyvtárakban 1990. február 3–17.

Hálásan köszönöm a magyar Művelődési és Közoktatási Minisztériumnak és a Svéd Intézetnek, hogy lehetővé tették számomra a magyar könyvtárak meglátogatását célzó tanulmányutat. Magyarországi utam rendkívül sok érdekességgel és tanulsággal szolgált. Külön köszönettel tartozom a Művelődési és Közoktatási Minisztérium munkatársának, *Szabó-Pap Gabriellának*, valamint tapasztalt és ügyes kísérőmnek, *Mészáros (Hadházy) Ágnesnek*, aki kalauzom volt a magyar könyvtárakban, és megismertetett a magyar társadalommal. A könyvtárakban, amelyeket felkerestem, barátsággal és érdeklődéssel fogadtak. Köszönöm a segítséget *Illy Lászlónének* és *Pappné Farkas Klárának* (Országos Széchényi Könyvtár), *Erdős Mátyásnak* (Esztergom), *Papp Istvánnak* és *Gálnének* (Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár), *Kovács Józsefnek* és *Urbán Katinkának* (Zirc), *Bánhegyi Miksának* (Pan-

nonhalma), *Asbóth Zsuzsának* (Országgyűlési Könyvtár), *Antalóczi Lajosnak* (Eger) és valamennyi segítőkész kollégájuknak.

A következő könyvtárakban jártam:

Országos Széchényi Könyvtár. 1985 óta a volt királyi palota épületében működik, Budán. A könyvtár modern helyiségeiben nem érződik a történelmi levegő. Mindenütt sok a fény, a terek tágasak. Mindenütt a négyszögű formák dominálnak: a tér elrendezésében (a székek, padok, pultok elhelyezkedésében), a polcok és a mennyezet szerkezetében. A formák sokszorozott ismétlődése szabályos, rendezett hatást kelt. Az olvasóterem kissé rideg, ami részben a sápadt-halvány fafelületek színével és az ezeket itt-ott megszakító, sötét pontokkal (székek, tájékoztatótábla) magyarázhatók. Az egyhangúságot némiképp enyhíti a szép kilátás, amely az ablakokból a vár fantáziadús homlokzataira nyílik. Az olvasóterme-

ket összekötő helyiségekben és a lépcsőházakban rengeteg a márvány és az üveg. Ezek a kemény, hideg anyagok is hozzájárulnak a könyvtár egészének szigorúan rendezett, fegyelmezett hangulatához. Ebben a környezetben szinte élénkítőleg hatnak a könyvtárbel-sőkre annyira jellemző olvasótermi galériák és a hozzájuk vezető lépcsők, amelyek változatos-ságot visznek az egyébként meglehetősen jellegtelen környezetbe. Az asztalok, székek, pol-cok, oszlopok, korlátok, világítótestek és abla-kok „durva” formái különös hatást keltenek: leginkább gyermekkorunk építőköcsaira emlé-keztetnek. A padló is halvány színű. Tetszetős megoldás, hogy az ablakmélyedésekből olva-sózugokat alakítottak ki, kényelmes fotelokkal és sok szép növényvel. A Könyvtártudományi Szakkönyvtár helyiségei a legfelső emeleten kaptak helyet, amelyet nem könyvtári célokra szántak. Bár az átépített, várbeli helyiségek adottságai nagyban megkötötték az építész kez-zét (tágas tér, betonfelületek, négyszögű for-mák, domináns, egyforma világítótestek), szigorukat itt sikerült enyhíteni növények, áttört (üveg hátlapú) polcok, ülóbútor-csoportok és a többé-kevésbé tudatosan kialakított „rende-

zetlenség” (a polcokra felragasztott cédulák, az asztalokon és fotelokban heverő könyvek és papírok, és a négyzethálós rendszert megtörő szögletek) segítségével.

Esztergomi Főszékesegyházi Könyv-tár. A székesegyházi könyvtárnak a XIX. szá-zad közepén épült helyiségeiből a könyvtár ma csupán egy munkaszobával és néhány raktár-helyiséggel rendelkezik, a helyzet azonban ha-marosan javulni fog. A könyvtár rövidesen újra használatba vehet néhány szobát, amelyek eredetileg is hozzá tartoztak. A gyűjtemény láthatóan nagyon nagy értéket képvisel, és kár, hogy a nyomorúságos körülmények közt nem kaphat értékének megfelelő figyelmet. A szé-kesegyházi könyvtár példája is mutatja, milyen keserves sorsuk volt az egyházi könyvtáraknak a vallásellenes állami politika idején.

Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, Köz-ponti Könyvtár. A Központi Városi Könyv-tár 1931 óta egy volt főnemesi palotában mű-ködik. Termei közül mindössze egy épült ere-detileg is könyvtárszobának. Gyönyörű, kelle-mes helyiség. A könyvtár belső terei gazdagon díszítettek. Megtudtam, hogy a katalóguste-remben gyakran forgatnak kosztümös, törté-nelmi filmeket, a katalógusszekrényeket ilyen-kor kiviszik. Az épület neobarokk stílusú. Az eredetileg nem könyvtári célokra épült szobák-ban szembeötlő, de nem különösebben zavaró ellentét feszül a könyvtári berendezések és a terem barokkos díszei közt. A könyvespolcok díszítése például határozottan illik a szoba ere-deti dekorációjához, a hatalmas, tükrös már-ványkandallóhoz és csillárokhoz. Egyes helyi-ségekben különböző korok stíluslemelei keve-rednek (eredetiek, a 30-as évekből származók és modernek), anélkül hogy ez zavaróan hatna. Az ellentétek elevenné, érdekessé teszik a bel-ső teret. Az eredeti könyvtárszobát az évek során hivatalos könyvtári berendezéssel látták el (tanulóasztalok, olvasólámpák, katalógus szekrények). Ebben a szobában impozáns egy-séget alkotnak a galériák, a lendületes ívű lép-csők, a csillárok, a szerény polcokon sorakozó, egyforma, barna kötésű, sárga vagy aranyozott gerincű könyvek, a fehér párkánydíszes, nyi-tott kandalló, a korlátok kovácsoltvas díszei – eleven, mozgalmas teret, hangulatot teremtve.

Helikon Könyvtár (Keszthely). A Heli-ikon Kastély könyvtárbel-sői eredeti állapotban maradtak fenn. A kastély a XVIII. század kö-zepén emelt, pompás épület. A könyvtár kez-dettől fogva a tulajdonos Festetics család sze-me fénye volt. Sok nemzedék szorgos munká-

jának eredményeként értékes könyvek leg-
szebb példányait gyűjtötték itt össze. A hábo-
rúk és a politikai változások sokszor fenyeget-
ték létét, ám a könyvtár berendezése valami
csoda vagy inkább csodasorozat folytán napja-
inkig érintetlenül megmaradt. A könyvtár lát-
hatóan jó állapotban van. Látogatásomkor ép-
pen nagyatarozás alatt állt, ezért nehéz volt
hitelesen megítélni a könyvtár nagytermének
hangulatát, amelyben akkor éppen pálmákat,
régi földgömböket, tablókat, szobrokat, aszta-
lokat és székeket zsúfoltak össze. A részletek
közül figyelmet érdemel egy fatoronyba épített
csigalépcső, a díszes fakorlással szegélyezett
galériák, apró, szépen megmunkált tárgyak
(például ablakhorgok), a tömzsi faragású,
masszív fapalcok és főként az izgalmas, könyv-
borítású rejtékajtó. Helyreállított formájában
a könyvtár nagyterme alighanem impozáns he-
lyiség, amely egységet és pompát sugároz.
Ugyanakkor hiányzik belőle a Fővárosi Szabó
Ervin Könyvtár eredeti könyvtárszobájának
intimitása.

Reguly Antal Könyvtár (Zirc). A zirci
könyvtár a cisztercita rendhez kötődik, amely-
nek működését 1950-ben betiltották; a könyv-
tár ma csupán múzeum és kutatóhely. Nagy-
terme az 1850-es években épült, tele gyönyör-
űen faragott és berakásos fa-diszítőelemekkel,
amelyeket helyi fafaragómesterek készítettek.
Más egyházi könyvtárakhoz hasonlóan – és a
nemesi könyvtáraktól eltérően – ez a gyűjte-
mény is inkább díszes könyvraktár, semmint
élő tanulókörnyezet. Első benyomásom a
könyvtárteremről az volt, hogy világos: sok
természetes fényt kap. A boltozatos mennye-
zet világoskék kazettái stilizált égboltot ábrá-
zolnak. A faburkolat egyöntetűen világos szí-
nű. Gyakori díszítés a világosabb és sötétebb
tónusú fafajtákból készült intarzia, amely
könyved, szellős hangulatot kölcsönöz a te-
remnek. Természetesen itt is van galéria.
A mennyezet magas, akár egy székesegyház-
ban. A könyvespolcok közti falfelületek üre-
sek, sivarak. A padló viszont gyönyörűen dí-
szített, ugyanabban a stílusban, mint a polcok.
Rálépni azonban nem szabad. Valószínűleg
nem is volt szabad soha. A terem csendes és
tiszteletet parancsoló. Könyvedsége és vilá-
gossága ellenére kissé kopár.

**Bencés Főapátsági Könyvtár (Pannon-
halma).** A könyvtár az impozáns monostor-
épületben működik. A monostor már messzi-
ről látszik a dombtetőn, uralja az egész környé-
ket. A hatalmas épületegyüttes különböző ko-

rokból származó részekből áll. A könyvtár mai
formájában 1836-ban készült el. Az óriási
könyvtárterem olyan, akár egy katedrális. Állí-
tólag egy római villa szolgáltatta hozzá a min-
tát, de szerintem inkább templomhoz hasonlít.
A terem aranyozott oszlopfőjű márványoszlo-
pok veszik körül. A mennyezetet klasszikus
témájú frízek díszítik. Középen egy hatalmas
festmény sisakos tudóst ábrázol, angyalszerű
csodáló körében. Valamennyien felhőkön ül-
nek. Az egyik felhőn egy földgömb trónol. Egy
másik felhőn a bölcsesség jelképe, a bagoly
tollászkodik. A könyvtárterem hangulata szí-
gorú, méltóságjeljes. A könyvekkel megrakott
polcok leginkább faldísznek hatnak. A világi-
tás részben természetes fény, amelyet tükrök
vetítenek be a terembe. Itt nincsenek sziporká-
zó csillagok. Aznap, amikor a könyvtárban jár-
tam, napos idő volt, de a teremben hűvös fél-
homály uralkodott. A hőmérséklet is nagyban
hozzájárult a könyvtár „élettelen” hangulatá-
hoz: nincs semmiféle fűtés. Így jó a könyvek-
nek, mondják, de nem úgy azoknak, akik netán
használni szeretnék őket.

**Református Kollégium Könyvtára
(Sárospatak).** A Református Kollégium
Könyvtára sokban hasonlít a pannonhalmi fő-
apátsági könyvtárra. Úgy is mondhatnánk,
hogy Pannonhalma szerényebb mása.
A könyvtárterem oszlopai csak utánozzák a
márványt (fából vannak), a mennyezet alacso-
nyabb és a terem kialakítása is egyszerűbb.
Akárcsak Pannonhalmán, a könyvtár itt is fél-
homályba borul, és a hőmérséklet az elviselhe-
tetlenség határát súrolja. Ez a hely bizony nem
alkalmas tanulásra. Leginkább valamely öve-
nes évekbeli svéd múzeumra emlékeztet,
amelynek sosem volt elég pénze ahhoz, hogy
látványos, korszerű módon mutassa be gyűjte-
ményét. A könyvtárterem voltaképpen jól
konzervált múzeum (a padló például tükörfé-
nyes).

Nem kétlem, hogy szükség van efféle kultu-
rális emlékművekre is, de nehéz elképzelni,
hogy valaha is nevetés hangzott volna benne.
A könyvtárterem koráról nem kaptam felvilá-
gosítást, de feltételezem, hogy ugyanaból a
korból származik mint a pannonhalmi.
A mennyezeti freskó érdekessége, hogy kupo-
labelsőt imitál. Mint annyi más könyvtárban,
itt is azt a képzetet akarták kelteni, hogy a
terem „magas mennyezetű”.

Országgyűlési Könyvtár. A XIX. század
végén épült, díszes parlamenti épületben vilá-
gos, kellemes könyvtár kapott helyet. Igazi,

eleven könyvtár, sok olvasóval (a könyvtár nyilvános) és barátságos termekkel. A bútorzat nagy része világos fából készült. Visszatérő stílusem a Parlament homlokzatán is látható gótikus boltív, amelyet gyakran karcsú faoszlopok tartanak. Az oszlopok, elsősorban az emeletre vezető lépcsőn, elragadó szövevényt alkotnak. Különösen vonzóak a nagy olvasóteremből nyíló kutatószobák, amelyek a Dunára néznek. Itt zavartalanul olvashat az ember, vagy félrevonulhat egy szép faasztal mellé a barátjával. A Duna felől csak úgy árad be a fény. A világos tónusú (de nem „szőke”) fából készült, tarkabarka könyvekkel megrakott, magas, beépített könyvespolcok otthonos, tanuláshoz való környezetet teremtenek. A könyvtárteremben kellemes rendezetlenség uralkodik: az olvasók jönnek-mennek, az asztalokon könyvek és újságok hevernek, kerek kocsikon nyomtatványhegyek tornyosulnak, egy dobozból nyilvántartóártyák kandikálnak elő. Mégis, amikor először léptem be a terembe, valami egészen más ragadott meg: az a látvány, titokzatos, meleg-sárga fény, amely a Dunára néző emeleti ablakokból áradt be. A jelenség magyarázata a halványan színezett

sötétítőrolókban rejlik. A hatás fantasztikus. Ajánlhatom minden könyvtár figyelmébe, ahol adnak az olvasóterem hangulatára.

Egri Katolikus Főegyházmezei Könyvtár. A könyvtár olvasóterme a XVIII. század legvégén épült. Az általam látott egyházi könyvtárak közül összehasonlíthatatlanul ez volt a legszebb. Stílusát tekintve ez a legbarokkosabb az említett könyvtárak közt. Az egri könyvtárat erőteljesen sújtotta a II. világháború utáni egyházellenes politika: a meglátogatott könyvtárak közül a legsúlyosabban. Az egyik szép könyvtártermet tornateremmé alakították át, a gyűjtemény egy részét levitték a pincébe, majd később, amikor már jobb idők jártak, a bezárt és kiürített templomi helyiségekbe. A „tornaterem” renoválása nem rég kezdődött meg. Ebbe a terembe bekukkantva a sivár valóság, a történelem üzenete néz farkasszemet az emberrel. A valaha itt tartott könyvek még mindig a templomban vannak. Most láttam először könyvraktárnak használt templomot. A látvány enyhén szólva meghökkenítő. Az oltár roskadásig teli van rakva elrongyolódott kötésű, régi könyvekkel, amelyeket nyomorúságos védelem gyanánt egy gyűrött, zöld vászondarabbal takartak le. Az oltár előtt két sor könyv támaszkodik egymásnak. Jobbra egy kis másológép. Az oltár fölött nagyméretű, bibliai tárgyú festmény függ. Az oltáron felhalmozott könyvek közt aranyozott angyalszobrok és gyertyatartók állnak. Íme, a könyvek temploma. A padosok helyén magas könyvespolcok sorakoznak áhítatosan. A könyvek hamarosan visszakerülnek eredeti helyükre (a tornaterembe).

A nagy könyvtárterem láthatóan nem szenvedett kárt. A terem tágas benyomást kelt; a polcok boltíves teteje és a galériák felfelé nyújtóznak a pompás kupolafreskó felé, amely közül egyházi méltóságok csoportja ül, és néz le ránk, könyvtárlátogatókra. A modern tárlók és világítótestek élesen elütnek a terem stílusától: csúnyák, otrombák, sivárak. A könyvtárterem faburkolata szép, vöröses tónusú. Nem sikerült kiderítenem, vajon a padló mindig ilyen kopár volt-e, és hogy a könyvtárterem mindig csakis hivalkodó könyvraktárként szolgált-e. Úgy tűnik, hogy a többi egyházi könyvtárhoz hasonlóan, itt sem volt szokás megengedni, hogy az ember kedvére nézelődhessen és válogathasson a polcokon sorakozó könyvek közt. Válogatni a katalógusból kell, és a könyvet a könyvtáros hozza oda. *(Folytatjuk)*

Peter Berry

A „Művelődés”-ről és a romániai magyar könyvtárakról

Ha már a *Könyvtáros* főszerkesztője megemlékezett a romániai *Művelődés* című folyóirat (s annak könyvtári kérdésekkel foglalkozó melléklete) megszűnéséről (*Könyvtáros*, 1987. 12. sz.), itt az ideje, hogy röviden tudósítsuk a hazai olvasó- (könyvtáros-) közönséget a lap örvendetes újraindulásáról is.

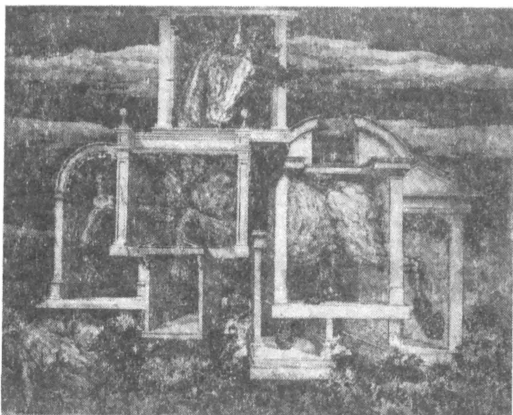
Előtte azonban – hogy teljesebb legyen a kép – szólnunk kell arról is, hogy a romániai magyar szellemi élet „mindenese”-ként számon tartott folyóirat továbbéléséhez bizonyára hasznosan járult hozzá, hogy legutóbbi tíz évfolyamának repertóriumát (*Művelődés 1976–1985. Összeáll. Szaliga Zsuzsanna*) 1989-ben közreadta a József Attila Tudományegyetem Központi Könyvtára. A repertórium igen jó lehetőséget nyújt azok számára, akik a romániai magyarság kulturális életéről, annak közelmúltjáról vagy régebbi hagyományairól kívánnak tájékozódni. Fontos segédeszköz azonban az egyéb témákban érdeklődők számára is. A lap ugyanis nem csak a különböző művelődési mozgalmakkal (műkedvelő színjátszás, táncházmozgalom stb.) és intézményekkel (művelődési otthon, könyvtár, múzeum) foglalkozott, hanem teret adott a tudományos közleményeknek is. (Annál is inkább szükség volt erre, mert az egyetlen megmaradt magyar nyelvű tudományos szakfolyóirat, a *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények*, valamint néhány egyéb periodikum, aligha nyújthatott megjelenésükhöz elégséges és megfelelő fórumot.) Ezek a magas színvonalú ismeretterjesztés ürügyén megjelent írások elsősorban a helytörténet, a néprajz, a tudománytörténet kutatói számára jelentenek fontos forrásmunkákat. A repertórium egyébként a lapban megjelent cikkeket megjelenésük sorrendjében írja le. Ezt követi a névmutató (amely a cikkek szerzőit sorolja fel), majd az egyéb neveket közlő, a tartalmi feltárás sok-

szempontú lehetőségeit megvalósító 80 lapos tárgymutató. Ez utóbbiból könnyen kideríthető, hogy tíz év alatt mintegy negyven könyvtári vonatkozású publikáció látott napvilágot a lapban, nem számítva a *Könyvtár* című, jóval korábban megszüntetett mellékletben közölt írásokat. A fél évtized után 1990-ben újra megjelenő *Művelődés* első három számának mindegyike tartalmaz könyvtárral foglalkozó írásokat, örömmel állapíthatjuk tehát meg, hogy a könyvtárügy jelentőségének megfelelő helyet kapott a folyóiratban.

Rögtön az első számban *Balogh József* (a „rég” *Művelődés* könyvtári cikkeinek legyakoribb szerzője) nyújt tanulságos áttekintést *Sorvasztó láncreakció* című írásában arról, hogy a kezdeti fellendülés után hogyan és milyen módon következett be a könyvtárügy, a könyvtári szolgáltatások „elkerülhetetlen visszaesése”, romlása. Cikkéből a legfontosabb (lehet, sokak által ismert) tényeket emelem ki: a mai napig sincs könyvtári törvény; nem épültek új könyvtárak (és egy ismerős jelenség: „... noha számos művelődési otthon, kultúrház, palota épült, ezekben a könyvtárnak szűkös hely jutott”); elhibázott káderpolitika, a nemzetiségi könyvtárosok számának csökkentése, felelős beosztásokból való kiiktatásuk (egy másik cikkben olvashatjuk: „... a magyar anyanyelvű vagy magyarul egyáltalában beszélő, ezen a nyelven írni-olvasni tudó könyvtáros fehér holló”); a falusi, majd a községi főhivatású könyvtárosi állások felszámolása („a könyvtárak irányítását havidíjas vállalkozókra bízta”); az állomány tendenciózus, dogmatikus gyarapítása, a gyarapítási keretek többszöri csökkentése („különösen nyomasztó lett a helyzet a többnemzetiségű vidékeken, ahol a többnyelvű olvasótáborral rendelkező könyvtár ugyanolyan pénzösszezből jutott könyvekhez, mint az, mely csupán egynyelvű

állományt gyarapított”); az időszaki kiadványok megrendelésének korlátozása („egy 1974-es rendelet alapján pl. egy megyei könyvtár 6 hazai hírlapra és 6 folyóírra fizethetett el”); a könyvtárosképzés, valamint a román és magyar nyelvű könyvtári szakfolyóiratok megszüntetése („megdőböntő és lehangoló, de el kell mondanom, hogy hazánk az egyetlen európai ország, amelynek nincs egyetlen havonta megjelenő könyvtári és könyvtártudományi szakfolyóírata”); az intézmények siralmas technikai felszereltsége... Arról, hogy mindez egy kisebb, 13 000 kötetes könyvtár esetében mire vezetett, a szatmárhegyi községi könyvtár (csak 1974-ig főhivatású) könyvtárosával készített interjúból kapunk szemléletes képet. A könyvtárba a valamikor 8–10 csomag könyv helyett alig egy-kettő érkezett évente az elmúlt időszakban. Ezek zöme is használhatatlan, hiszen az ideológiai offenzíva eredményeként, amely csak egyetlen „klasszikust” ismert, a jelenlegi állomány 30–35 százalékát ki kell selejtezni. A könyvtárost „statisztikai bűvészkedésre, ügyeskedő jelentések készítésére kényszerítették”, annak ellenére, hogy amikor a könyvtár kályháját is elvették, télen, a csikorgó hidegben is fogadta hűséges olvasóit. Nem csodálkozhatunk hát azon, hogy a rokonszenves könyvtáros hölgy várákodik, bizakodik és tervez: „Olyan könyvtárat szeretnék teremteni, amely valóban a műveltség, az ismeretterjesztés, a tudás, a hasznos szórakozás műhelye legyen. Ami most van, azt rossz álomnak tartom, várom az ébredést, azt, hogy újra fény, éltető napfény ragyogja be látóhatárunkat.”

A reális, kendőzetlen helyzetkép, a múlttal, jellel való számvetés nyilván hozzájárul

majd a kolléganő elképzeléseit beteljesítő feladatok kormányzati, önkormányzati szintű összegzéséhez, az ebből fakadó tennivalók elkezdéséhez. Ezekről a legsürgősebb teendőkről – a magyar nyelvű állomány feltérképezéséről és a legfontosabb hiányok pótlásáról, a magyar anyanyelvű könyvtárosok toborzásáról és képzéséről – is olvashatunk *Kovács Nemere* cikkében. Ő tett említést az RMDSZ-kiskönyvtárhálózat kiépítésének szükségességéről is. Arról, hogy ennek szervezeti keretei is megszülettek már, egy másik, az RMDSZ Közép-erdélyi Magyar Közművelődési Egyesületének (KEMKE) megalakulásáról szóló tudósításban olvashatunk. Az egyesület alapszabályának tervezetében külön pont fogalmazza meg, hogy kezdeményezik a helyi közművelődési hálózat kiépítését, megfelelő könyvválasztékkal való ellátását: „A helyi KEMKE-könyvtárak feladata a »kímélt emberfők sokaságának« kialakítása, író-olvasó találkozók rendezésével a könyvtár valóságos, helyi művelődési központtá fejlesztése.” Ennek megvalósításához bizonyára kedvezően járul hozzá az is, hogy elképzeléseik szerint ezeket a könyvtárakat a települések lakóinak támogatásából kívánják elsősorban fenntartani: az olvasók meghatározott évi díj ellenében látogathatják, használhatják majd. A befolyt összeg 80 százaléka visszamarad a saját költségek fedezésére, míg a központi pénztárba befizetett 20 százalék egyéb közösségi célokat szolgál.

Bizunk, bizakodjunk, s ha lehet, az intézményi és személyes kapcsolatok további bővítésével, könyvküldeményekkel segítsük e reménykeltő tervek megvalósulását. Miként bizunk, bizakodunk a *Művelődés* további, immár rendszeres megjelenésében.

Végezetül még egy jó hír, az írógépen is lekopogom: *Könyvesház* címmel rövidesen új – remélhetőleg a könyvtáros szakma, a könyvtárügy érdekeit is képviselő – folyóiratot adnak ki Bukarestben. Kinevezett szerkesztője a könyvtárügy régi elkötelezettje, az előbb említett *Balogh József*. Kolozsvári munkatársa pedig *Gábor Dénes* barátom, korábban az egyetemi könyvtár könyvtárosa, a romániai magyar könyvjegyművészet legkiválóbb értője és gyűjtője.

Titkon reménykedem abban, hogy az új folyóirat, mint korábban a *Könyvtári Szemle* és a *Művelődés*, helyt ad majd az engem, s a velem hasonló cipőben járó exlibris-gyűjtőket olyannyira érdeklő publikációknak is.

AraTóni

Engedjétek hozzám a verseket

Tudod jól, hogy a költészetnek már csak papjai vannak, de hívei alig; tudod, mert tudnod adatott: száz felnőttből csak egy-kettő akad, aki szeret verset olvasni. Tudnod kell, hogy a versek világa immár Atlantiszként alámerült. De tudnod kell azt is, hogy nagy erejű vulkánkitörések néha-néha égre lökik roncsait, s e roncsok visszahullanak a földre, észre se vesszük szinte, mikor botlunk beléjük. Figyelj: hátha átüt szavuk megkérgesedett héjukon, s hátha megértesz belőle valamit...

*

Járod a nagyvárost, s úgy érzed, elegend van mindenkől: kőből, panelből, tolongásból és csikorgásból. Egyszer csak felsikolt benned valaki, majd rájössz: *Pilinszky János* az, a *Nagyvárosi ikonok*ból: „Lakhatatlan, kiáltják, lakhatatlan!” Ezt kiabálsz magadban, s érzed, csillapodsz. A folytatás pedig békével tölt el, mint Noét és társait a galambcsőrbe csippengett olajág: „Megindulunk egy kórakás felé, / és fölropdul mögüle egy madár.”

*

A falon tavalyról maradt, megfakult plakát. Rajta aktualizált vesszor: „*Szabad* nép tesz csuda dolgokat.” Érzed: hiányos, mi több: csonka. *Berzsenyi Dániel* még így szólt a *Magyarokhoz* (1807): „...Nem sokaság, hanem / Lélek s szabad nép tesz csuda dolgokat.” A csonkítás nem véletlen: a politikai plakát – hivatásánál fogva – a „sokaságot” akarja mozgósítani. *Berzsenyi* pedig – poétai hivatásánál fogva – a minőséget „propagálja” a mennyiséggel szemben. Íme a plakát és a költészet antagonisztikus műfaji ellentéte!

*

Barátot temetsz. Elsőt, aki a panelfalak közül költözött át a szomszédos, árnyas sírkertbe. Jó

ember volt és sokat szenvedett. Ahogy ott állsz a koporsó közelében, *Babits Mihály* sorai fakadnak föl benned, a *Psychoanalysis Christianából*: „Szenvedni annyi, mint diadalt aratni. / Óh hány éles vasnak kell rajtunk faragni, / míg méltók nem leszünk, hogy az Ég királya / beállítson majdan szobros csarnokába.”

*

A Hegyen jársz, ahol az ősi falak szomszéd-ságában szelíd árkádokra támaszkodva, modern gimnázium magasodik. Öregdiák társaidal járod be a régi helyeket. Osztályablótok ott lóg a földszinti folyosón, rajta – az egyre fiatalabbnak tetsző arcok fölött – *Kipling* sorai a *Ha...* című versből, *Kosztolányi* fordításában: „Ha a Sikert s Kudarcot bátran állod, / S úgy nézed őket, mint két rongy csalót, // Ha a komor perc hatvan pillanatja / Egy távfutás neked, s te futsz vígan, / Tiéd a Föld és minden, ami rajta, / És – ami több – ember leszlel fiam.” Vajon sikerült-e – neked s nekem – valóban *emberré* válnunk?

*

Vonatablaktól nézed a bokros-dombos pannon tájat. Ringat a vonat, s szinte észre sem veszed, hogy régmúlt idilli tájak emlékképeit skandálsz hangtalan: „A bereknek gyors kaszási / Már utolsót vágának; / Az árnyékok óriási / Hosszúságra nyúlnak; / Mink ott járánk, meg-megállánk / A rét magas fűvében: / S hogy a bürün általszállánk / A folyamnak mentében, / A vízbe letekintettünk, / És alattunk és felettünk / És bennünk is a menny volt, / S szívünkben szent tűz lángolt” (*Kisfaludy Sándor: Boldog szerelem*, 35. dal).

*

Egyik barátod telefonál: napok óta bizonyos vesszorok járnak a fejében, s nem tudja honnan

származnak, hogyan folytatódnak: segítséget kér. *Reményik Sándor* költeményében (*Eredj, ha tudsz!*) egyeztek ki végül: „Eredj, ha tudsz... / Eredj, ha gondolod, / Hogy valahol, bárhol a nagy világon / Könnyebb lesz majd a sorsot hordanod, / Eredj... / Szállj mint a fecske, délnek, / Vagy északnak, mint a vihar-madár, / Magasából a mérhetetlen égnek / Kémleld a pontot, / Hol fészekrakó vágyaid kibontod. / Eredj, ha tudsz.”

*

Ha öreg, de már nem lóvontatta batárodon bemész a fővárosba, s az M3-ról behajtasz a Városligetbe, néha eszedbe jut az a paraszt-szekér, amelyiket a *Vásárban Arany Jánosa* látott eme tájon, 114 évvel ezelőtt: „Gyéké-

nyes, abroncsos alföldi szekér, / Honnét cipel a sors – s e három egér? // Rég nem látta bizony vidámnak e nyájt, / Minden nyara – új seb – a régire fáj: / De talán most e nagy mezei jószág / Áldást hoz az egyszer: Szép Magyarország.”

*

Versek, versek, ti elhajtott kövek, hűtlenül elhagyott barátaink! Hát mégis szóltok még ma is mihozzánk? Százszor eldobunk, mégis visszaszálltok, s kopogtattok kérgesülő szíveinken. Gyertek hát, segítetek emberibbé tenni a világot!

Engedjétek hozzám a verseket...

Gereben Ferenc

Kunszentmiklóstól Debrecenig és tovább... (V.)

Múlékony és maradandó szenvedélyeim

A Városi Színház – mostanában Erkel Színház – erkélyén ülök, szombat délután, 1934-ben. A helyek ritkásan vannak elfoglalva. Néhány középkorú hölgy van itt rajtam kívül, mappákkal, rajzeszközökkel fölszerelve. Le akarnak koppintani néhány modellt. A látogatók ugyanis női szabók, a színpadon pedig divatbemutató folyik. A szalontulajdonosnőknek csak a szegényebbje mászott föl ilyen magasra, hogy negyven fillér befizetése ellenében végignézze a bemutatót. Én is annyit fizettem a jegyért. Lent, az első sorokban több pénzért többet lehet látni.

Hogy kerülök én ide? Nem a ruhák érdekelnek, sem a velük tálalt női lábak, hanem a modellek egy-egy sorozata között föllépő Ilosvay trió. Hallottam őket a rádióban. Ott tetszettek, itt kevésbé. Egzotikus szavakat, főleg földrajzi neveket kavarnak össze, valahogy így: „Szép város Memphis, Luxor / Én már ott voltam sokszor. / Ali baba bülbül, / Ali baba bülbül. / Kajró, kajró, kajróka. / Ott láthatod a Nílust, / Ott foghatsz krokodilust...” stb. Vaskos sületlenségek. És már nemcsak azt rühellem, hogy divatbemutatóra

tévedtem be, hanem az éneklést is, amit Ilosvayék csaptak.

Kellemetlen, erőszakos kölyök lehettem. Nagy fülrágó. Gondolom kerestem valami fontosabb okát a Pestre jövetelnek, mert nálunk nem lehetett minden szíre-szóra vonatozni. Azt is el kellett mondanom, kik s mik ezek a triósok. Az is fölmerülhetett, hogy nem énekelnek-e valami illetlenséget.

Akármilyen súlyosak voltak is az ellenérvek, most is győztem, mert elengedtek. De vesztettem is, mert akiket választottam, nem voltak igaziak.

*

A dolog, vagyis a vonzódásom a tánczenéhez korábban kezdődött. Édesapám rádiót eszközölt. A hangszórója hatalmas, legalább fél méteres átmérőjű kartonpapír konstrukció. A hangja gyöngye kis vinnyogás.

Hetek, talán hónapok teltek el, a rádió már hozzá tartozott az életünkhöz, a hangszóró mondta-mondta a híreket, az időjárást, klasszikus zenét, tudós előadást, cigányzenét,

dzsesszt. Egyik este valami más hallatszott a hangszóróban. Elsőprő ritmusú olasz táncdal hangzott. A hangereje maradt a régi, de a hatása egészen más. Habzoltam ezt az új zenét. Mindent kikutattam róla. A szerzője: Lama, a címe: Tic ti, tic ta. Magyar szövege: „Egy biedermeier kis szalon vitrinjén / Egy százéves zenélő óra áll. / Két baba van két oldalán, porcelán / S a fiú a leánynak kurizál. / Éjfelet út az óra és csodaképp megmozdulnak a porcelánbabák, / Édesen szól a menüett, s szívüket rabul ejtik a drága muzsikák. / Pardon madame, hogy a szívem önért dobog tak, tiki, tak tiki, tak. / Kár, hogy kegyednek a szép szerelem csupa taktika, taktika csak. / Itt van az óra, hogy végre szeressen, ne várjon a csókkal soká, / Úgy ver a szívem is, mint ez az óra, hogy tik-tiki, tik-tiki tá.”

Ezzel a slágerrel és hasonlókkal teleénekeltem kis világunkat. Mondom, rettenetes erőszakos voltam. Vannak rá bizonyítékaim, hogy a nagyok hallották, figyelték danászásomat. Például mikor a Miss Otis kezdetű angol sláger volt műsoron, édesapám azt vetette oda: Inkább Miss Sortise, vagyis butaság. A magyar fordításában ugyanis ilyen poén volt: „Miss Otis sajnálja, ebédre ma nem megy el. / Tegnap trottór ruhát vett fel, / S kiment a ligetbe, hol tavasz énekel. / Madame, Miss Otis sajnálja, ebédre ma nem megy el. / S ott egy karcosú revolverrel / úgy lelőtte kedvesét, hogy sírni kell...” stb.

A rádió tánczenei műsorainak meghallgatásához nem kellett különleges szervezés vagy engedély. Hogy a fülhallgató a fülemben van, az nem zavart senkit. Legföljebb azzal kellett megküzdeni, hogy a kiválasztott műsor olykor tizenegyig is eltartott, márpedig nálunk már kilenc órákor kezdtek lecsukódni a szempillák. Az egyik családí bonmó szerint: ha nem tudod megállapítani ránézésből, hogy egy Vargha gyerek alszik-e vagy ébren van, kérdezd meg tőle. Ha azt mondja szép nyugodtan: Alszok! – akkor ébren van, és viccel. De ha bizonygatja: Ébren vagyok! Ébren vagyok! – akkor alszik, és álmában beszél.

A kiválasztott műsorig ébren kellett maradnom, ha a fene fenét eszik is. Ha már elértem az álomba zuhanás kritikus pontjáig, akkor levettem a fülhallgatót, s helyben futottam valameddig az ágyam mellett. Félálomba merülő testvéreim rám szóltak néha, le is hülyéztek, de alapjában véve türelmes, liberális volt a közszellem.

Egynéhány évig, gondolom, eltartott ez a

tánczene-mániám. Aztán kezdett átcsúszni operettbe. Helybeli műkedvelő társulat adta elő a Leányvásárt, a Sybillt (Jacobi Viktor), a Sárga liliomot (Krasznai Mihály), a gimnazisták a Tatárjárást (Kálmán Imre). Országos hatalom volt az operett akkortájt olyan kisvárosban, amely adott magára. Szolid iparosleánykák közül volt elég jelentkező, hogy eljátszszak a „tiz hajadonokat”. Nem csak az összes énekszámot tudnám ma is elénekelni (legalábbis Jacobi Viktor két operettjéből), hanem arra a mozdulatra is tisztán emlékszem, ahogy a szubrett – F. Irénke – a táncos jelenetre készülve lehúzta a két ruhaujját. Akkor vettük csak észre, hogy milyen ravaszul, három részből volt összeillesztve. Az énekszámok betanítója tervezte és varrta a ruhákat, s édesapja volt a szubrettnek.

Az operett nem lett igazi szenvedélyem, de egy Lehar-műbe, az Éva-keringőbe szinte belebolondultam. Pesti lakos másodnagybátyámék nyaranta lejöttek Szentmiklósrá. Szép tanyaházuknak az volt a mulatságos nevezetessége, hogy a Tömpör nevű részen épült, ez pedig nem jelent mást, mint tomport.

Ezeknek a bácsiéknak volt gramofonjuk, nyárra le is hozták, sőt lemezen megvolt nekik az Éva-keringő. Most már csak az volt a hiba a gyönyörűségemnek, hogy átmenjünk valamelyik szép nyári napon a Tömpörbe, aztán hogy kedvük legyen elővenni a gramofont s beleegyezzenek az Éva-keringő meghallgatásába. Fondorlatos tervem bármelyik lépésnél megbukhatott, s ennek megfelelően egyre izgatottabb lettem. Géphez, lemezhez nem nyúlhattam, de szerencsémre nem javasolt másikat számot senki. Rám se szóltak, hogy ne erőszakoskodjak. Ott voltam a beteljesülésnél, amivel – úgy látszik – együtt jár az elkedvetlenedés.

„Szökém, kicsi Hamupipókém, lásd e bűvös, mesebeli változás... / Jöjj vélem, jöjj a királyi várba, / jöttöd meghódolt száz szolgád várja...”

Ejnye, nem is vagyok olyan boldog, amilyennek kellene lennem. Az a meghódolt száz szolga is rontja a kedvem. Nem szeretnék közéjük tartozni.

*

Bélyeget gyűjtök. Hogy mikre képes a szenvedély, arra van egy nevetni való emlékem. Régi könyvek, nyomtatványok közt kotorászva kezembe került egy füzet. Bélyegegk. Írta Var-

gha Tamás. Sose mondta, hogy bélyeget gyűjtött. Sőt az elméletéről is írt. Szívdobogást kapok, nyeldeklem a semmit. Az is megfordul a fejemben egy pillanatra, hogy ebben a füzetben igazi bélyegek is lehetnek. Kinyitom, s máris elrendeződik minden. Bibliai elmélekedések vannak a füzetben. Höhö.

A püspök, Ravasz László meglátogatta édesapámat, meg a szentmiklósi gyülekezetet. A feketekávé ivásakor még nem hessentettek ki bennünket, nagy fiukat. Odaférfőztem a díszvendéghez és megkértem, hogy ha messze földről kap levelet, a bélyeget adja nekem. Hallatlan pimaszság. Hogy nekem gyűjtsön bélyeget a püspök úr! Vonjam vissza és kérjek bocsánatot. Egypár hét múlva levelet kaptam a püspöki hivatalból. Görög bélyeg volt benne és egy cédula ennyi szöveggel: Salve, Balázs. R. b. (Ravasz bácsi). Ha jól emlékszem megköszöntem, vagy inkább megköszöntették velem levélben. Bélyegyűjtő kapcsolatunknak vége szakadt ezzel.

*

A Magyar Almanak, vagyis a Magyarországi tisztii címár 1794-es kötetében olvasható,

hogy Kun Sz. Miklós postamestere Baky János. A postamesteri tisztség örökletes volt, s Kunszentmiklóst az én gyerekkoromban még mindig a Baky család tartotta kezében.

Az a gondolatom támadt, hogy a postán lehetne gyűjteni régi bélyegeket. Megfigyeltem, hogy a szállítólevélnek arra a részére ragasztják a bélyegeket, amely a kézbesítés után a postán marad. Szőke Zsófiika, a postáskisasszony jó barátságban volt családunkkal, ezért őt kezdtem faggatni, hogy mi lesz a postán a régi szállítólevelekkel. Év végén összekötözik egy csomagba, s elrakják a hivatalban egy polcra, ahol öt évig őrzik, ha netán valami reklamáció volna. Most kezdett elfogni az izgalom.

– És öt év után?

– Földobjuk a padlásra, hogy legyen helye frissebb éves csomagnak.

– Föl lehet menni a padlásra?

Itt aztán támadt némi komplikáció. Jobb lett volna egyenesen a postamesternőhöz mennem, akié a hatalom, és még rokonunk is.

Szerinte a régi szállítóleveleket határidő nélkül őrizni kell, mert sose tudhatja az ember.

Végül mégis följutottam a porlepte, átforrósodott padlásra. Rámzárták a rácsos ajtót, s bent voltam a kincstárban. Azt hiszem, hogy mai gyűjtő még nagyobb izgalomba jönne, hiszen mikor a szentmiklósi postát becserkésztem, a legrégebb szállítólevelek is csak ötvenévesek voltak. Most már jócskán túl lennének a századik évfordulón.

Gondolja csak meg az ember, ha gyűjtő: teljes sorozatokat szedhettem volna a legrégebb Ferenc József-es levélborítékos bélyegekből.

Hajam megöszült a portól, ingem alá sáros verejték csurgott be. Az anyag bősége először elragadt, aztán elszomorított. Most vagyok itt először és utoljára. Fuvarozásról szó sem lehet. Nyerészkedni sem óhajtok, legföljebb szerény csereanyagról lehet szó.

Rejthet-e még kincseket egy olyan múltú posta, mint a Szentmiklósi volt az én időmben? Kevés rá az eshetőség. 1939-től sorra adták ki a tűzvédelmi rendelkezéseket. Gyúlékony anyagokat nem szabad tárolni a padlásokon – ezzel kezdődött. A padlápucolás első, szelidebb válfaját követték az osztályharcos söprések. Mikor aztán már majdnem minden értéknek nyoma veszett, fölébredt a Magyar Filatélia Vállalat is, s lestoppolta magának a maradék maradékát. *(Folytatjuk)*

Vargha Balázs

Balla Margit

Romantikus elvagyódás, historizáló hajlam, szimbolikus átértelmezés, allegorikus képletek, szecessziósan buja vonalvezetés, mágikus-realista jelenségek, dadaista esetlegesség, szürrealisztikus álomittasság, a naiv képírók gyermekded szükszavúsága, továbbá reneszánsz, klasszicista és biedermeier korszakok meg stílus kategóriák kavargása teszi látványossá *Balla Margit* megejtően „dekadens” művészetét. E külső jegyek jó néhányá mindig fellelhető művein, így – paradox módon – az autonóm rajzok lírai látványában, tus-tollrajzainak erejében, rézkarcainak műves attraktivitásában, festményeinek olykor mesészerű hangulatában, de – mint a tárgyiasság egyértelműbb formai kifejeződésében – a kisplasztikához való vonzódásában is. Mindent egybevetve: így lesz – akarva, nem akarva – a mindenkori közlendőtől determinált megjelenítési halmaz olyan posztmodern törekvéssé alkotásain, ami legtöbbjüket a neoelektika irányzatához kapcsolja.

Tévedés lenne azonban mindezekből arra következtetni, hogy *Balla Margit* műveiből, legyen bár rajz, rézkarc vagy festmény, hiányzik az önálló arculat, hogy bármennyire artistikusnak tűnjenek is, ne volna bennük saját, eredeti kézvonás. Ha megkísérelnők összehasonlítani grafikai lapjait hasonló modorban alkotó kollégái, mondjuk *Szász Endre*, *Kolozsvári Miklós* vagy *Tarpataki Károly* képeivel, az eredmény a teljes különbözőség lenne. Ugyanis valamennyiük egyéni kézjegye határozottan érvényesül a stílus és az esztétikum rokoníthatósága mellett is. De nemcsak formakultúrájuk, kifejező eszközeik eltérőek, hanem szimbólumaik, műveik tartalmi összetevői – köztük a végtelen transzcendens valóságot kifürkészni szándékozók – is. Hogy Balla téma világa igen változatos, az – gazdag fantáziája tárházán túl – a nála jótékonyan ható eklektici-

záló hajlamnak is köszönhető. Az alkotásaiban meglevő – nyílt vagy látens – eklektika sokrétűsége hathatósan segíti a tartalmi szféra értéketővé és átélhetővé válását.

Balla Margit 1947-ben született Budapesten. 1961 és 1965 között a fővárosi Képző- és Iparművészeti Gimnázium ötvös szakán tanult, majd az Iparművészeti Főiskola tipográfika szakán folytatta tanulmányait, ahol *Finta József* és *Konecsni György* voltak a mesterei. Már főiskolásként szerepelt nemzetközi kiállításokon. Eleinte reklámgrafikával foglalkozott, plakátot, könyvillusztrációt tervezett, később a rézkarcolás aktív művelője lett. 1981-től olajfestményeket, ceruza- és tus-tollrajzokat is készít.

Budapesten, vidéki városainkban és külföldi galériákban eddig 30 önálló tárlata volt. Csoportos kiállításokon – ugyancsak itthon és külföldön – pedig nem kevesebb, mint 66 szereplés áll mögötte. Munkáival több ízben nyert díjat. 1979-ben Pécsen (Stúdió '79), Tihanyban (Országos Kisgrafikai Biennále), Győrben (Nemzetközi gyermekév). 1980-ban Hair című plakátjéért „Az év legjobb plakátja” kiállítás fődíjat kapta. 1982-ben elnyerte a worpswedei művésztelep (NSZK) kilenc hónapos, 1984-ben a Római Magyar Akadémia három hónapos ösztöndíját. Fellbachban (NSZK) volt 1985-ben önálló tárlata, ahol összes rézkarcát megvásárolta a város. 1986-ban az ugyanitt rendezett 3. Nemzetközi Kisplasztikai Triennálén az első szobrát vették meg. 1988-ban a Műcsarnokban, 1990-ben a Jeruzsálemben rendezett tárlat hozott számára sikert. Közben színházi díszleteket tervezett a szolnoki Szigligeti Színház számára. Több műve látható a Magyar Nemzeti Galériában és néhány vidéki múzeum gyűjteményében.

Ecsery Elemér

Magyar ki kicsoda 1990

1849-ben jelent meg Londonban *Who's who? Annual biographical dictionary* címmel minden azóta kiadott *Ki kicsoda?* közös öse. Hogy éppen Angliában és a múlt század közepén, az egy cseppet sem véletlen. A *Who's who* a polgári (vagy használjuk inkább az ipari forradalom korának Angliájára a magyar nyelven évtizedek óta pejoratív képzetekkel társuló kapitalista jelzőt?) társadalom jellegzetes kiadványtípusa. Már nem a születés, hanem az egyéni érdem, tehetség határozta meg az emberek helyét kortársaik között. Bárkiből lehet bármi (elvileg), és a múlt század társadalomtörténete egyben a szédületes karrierек története is. A *Who's who*-ban együtt szerepel a gyorsan meggazdagodott bankár és a történelmi nevet viselő család politikus sarja, a szemfüles újságíró és a műveit a halhatatlanságnak író belletrista. Mindenki benne van, aki valamilyen okból híres lett, kiemelkedett kortársai közül és így számot tarthat személye a közérdeklődésre.

Megkerülhetetlen persze a „közérdeklődés” fogalmának némi körüljárása. A „közvélemény”, „közmegegyezés”, „közérdeklődés” (és még annyi más, „köz”-zel kezdődő) kifejezés aligha jelent mást, mint a társadalom véleményformáló és véleményüket az adott korszak kommunikációs csatornáin terjeszteni is képes csoportjainak nézeteit. Kifejezi, hogy milyen értékeket tartanak fontosnak, és mivel az értékek képviselői személyek, azt is, kik a jelentős, érdekes (vagy értékes) egyének.

A *Who's who* tehát, amellet, hogy – tiszteséges, megbízható szerkesztést feltételezve – elsörendű tájékozási segédlet a kortársak (és sokszor a történészek) számára, tükör is, amelyben viszontlátja magát a társadalom. Tudjuk, ha a tükör valamilyen okból deformálódik, rémisztő torzképek vicsoorognak ránk, és elborzadva döbbenünk rá: hiszen magunkat

látjuk! Normális körülmények között persze a tükör nem deformálódik, normális társadalomban az értékek többé-kevésbé állandóak, így egy *Ki kicsoda* szubjektív elemei az elviselhető szinten maradnak. De mi van egy olyan társadalomban, ahol a fekete fehér, a piros zöld, majd időnként helyet cserélnek, és csak ritkán, történelmileg másodpercekig, lesz a fehér fehér, a fekete fekete? Ott a *Ki kicsoda* sem lesz más, mint a hatalmi manipuláció egyik, távolról sem legfontosabb eszköze.

Elérkeztünk Magyarországra. Magyarországon eddig két időszakban kísérleteztek szerkesztők és kiadók kortárs életrajzi lexikonok, *Ki kicsodák* (ha nem is mindig ilyen címmel) megjelentetésével. Érdemes lenne egyszer beható vizsgálatukat elvégezni, nem is annyira tájékoztatási, hanem ideológiai szempontból. Tanulságos dolgozat lenne. Erre a feladatra ez a recenzió nem vállalkozhat, csak jelzésszerűen érinti az eddigi összeállításokat. A műfaj Magyarországon jókora késéssel jelent meg. Lényegében a két világháború közötti években láttak napvilágot az első *Ki kicsoda* kötetek, nem utolsósorban üzleti céllal. A szerkesztők az adatgyűjtést általában összekötötték az előfizetések gyűjtésével, így az akkor kiadott összeállításokban óhatatlanul nagy számban szerepelnek önjelölt hírességek is. Mivel sok kiadó foglalkozott megjelentetésükkel, az egységes szerkesztési elveknek nyoma sem látható a kötetekben (*A magyar legújabb kor lexikona*, 1930, 1933; *Gelléri Imre-Madarász Elemér: Három évtized életrajzokban*, 1932; *Ki kicsoda? Kortársak lexikona*, 1936; *Keresztény magyar közéleti almanach*. 1–4. kötet, 1940–1944 és említsük meg *Bozsay Margit* összeállítását is: *Magyar asszonyok lexikona*, 1931 – e kötet elsősorban a társasági hölgyeket mutatja be, általában a születési évszám

és minden konkrétum mellőzésével, kedvesen csacsogó stílusban).

1945 után hosszú ideig jóformán semmilyen tájékoztató eszköz nem jelent meg kortársainkról. 1969-ben vállalkozott a Kossuth Kiadó *Ki kicsoda* kiadására. A két világháború közötti összeállításokkal szemben az 1981-ig négy alkalommal kiadott életrajzi gyűjtemény a magyar személyeken kívül a külföldi hírességeket is bemutatta. Az üzleti szempontok és az önjelöltek mellőzése jellemezte a kötetek szerkesztését. Alapjában üdvözlendő elvek, az azonban nehezen elfogadható, hogy politikai okokból a magyar szellemi élet nemzetközileg is számon tartott képviselői maradtak ki: *Benda Kálmán, Bibó István, Heller Ágnes, Konrád György, Kosáry Domokos, Szelényi Iván* – hogy csak a leginkább szemet szűrő hiányokat említsem.

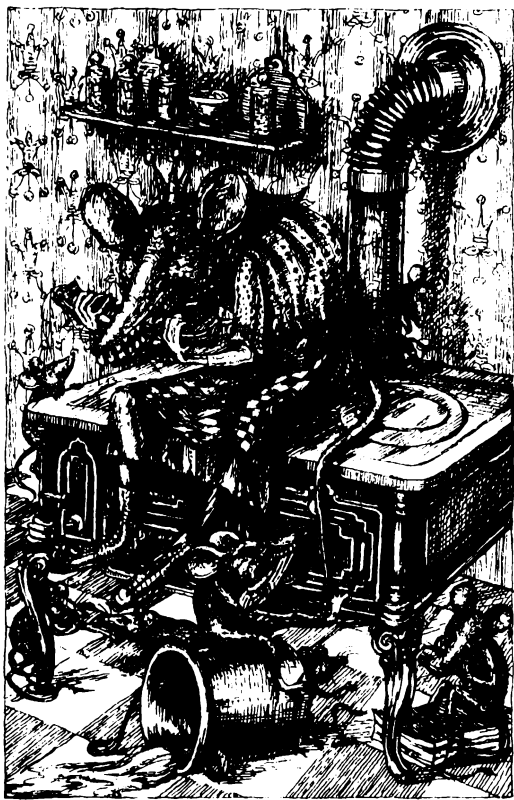
1990-ben új korszak kezdődött Magyarországon. Nyilván nem a legfontosabb, de azért látható jele, hogy a TEXOFT Kft. és a Láng Kiadó megjelentette a *Magyar ki kicsoda 1990*. című kötetet. Alcíme szerint: *Több mint 6000 élő magyar személy életrajza*. A kiadó tehát szakított a Kossuth gyakorlatával, csak magyar személyeket vett fel. A mennyiségi növekedés nagyon jelentős: az 1981-es 4. kiadású *Ki kicsoda*-ban kb. 3500 magyar személy szerepelt (az előző kiadásokban még kevesebb, kb. 1200–1300). Ha még nem felejtettük el, marxista tanulmányainkból emlékezhetünk a dialektika alaptörvényére, miszerint a mennyiségi változások felhalmozódása szükségszerűen vezet minőségi változásokhoz. Igaz-e ez a tétel a *Magyar ki kicsoda* esetében? Nem venném a lelkemre, ha a T. Olvasó az izgatottságtól remegő kézzel lapozna a cikk végére a válaszáért, s ezért elárulom a nagy titkot: nem igaz.

A *Heti Világgazdaságnak* 1990. szeptember 15-i számában értékes háttérinformációk jelentek meg a kötetéről *Hermann Péter* főszerkesztő tollából. A HVG „Az átmenet életrajzi lexikona”-ként jellemezte az összeállítást. Találó jellemzés, kétszeresen is. Találó abban az értelemben, hogy a kötet szerkesztésének befejezése (1990. február) után gyorsultak fel igazán a politikai élet személycserékben is megnyilvánuló változásai, sok, addig szinte teljesen ismeretlen személy tűnt fel a közéletben, így őket hiába keresi a használó. És átmeneti abban az értelemben is, hogy még nem alakultak ki azok a szerkesztési elvek, amelyek jól használhatóvá tennék a kötetet. Ehhez partnerek is kellenek, mivel a *Ki kicsoda* elsősorban a benne szereplők adatszolgáltatásaira épült,

az is szükséges, hogy a közéletben mozgókat természetesnek vegyék az életútjuk egyes állomásait firtató kérdéseket. A szerkesztőség által kiküldött adatlapon sok, Magyarországon még szokatlan kérdés is szerepelt (családi állapot, házastárs neve, gyermekek száma, neve, hobbi); hogy ezekre sokan nem válaszoltak, megértem. Egy idő múlva nyilván természetesebben lehet majd közölni a magánszférába tartozó adatokat. Az azonban, hogy sokan születési évszámukat sem hajlandók elárulni, nehezen elfogadható. Az általam ismert angol *Who's who* és német *Wer ist wer* szócikkeit nézegetve, nem nagyon találtam példát arra, hogy politikus, vállalkozó, tudós, író stb. titkolta volna születési idejét. (Legfeljebb színésznők esetében tapasztaltam ezt.) A német *Wer ist wer* 1986-os, 25. kiadása például az azonos napon születetteket külön részben együttesen is felsorolja. Nem túl fontos, elismerem, de azért a különböző évfordulós naptárak szerkesztőinek munkáját nagyon megkönnyíti.

A *Ki kicsoda* használhatóságáért tehát a szereplők, az adatszolgáltatók is felelősek; a fő felelőség mégis a szerkesztőket terheli. A beérkezett adatokból kell használható, a gyors tájékozódást lehetővé tevő kézikönyvet összeállítaniuk. Ehhez alaposan átgondolt koncepció és következetesség szükséges (meg persze rutin). De mindezeket meg kell előznie azon szempontok kijelölésének, amelyek alapján eldöntik: kiket vesznek fel, kiknek küldik el az adatlapokat.

Fő kifogásom a kötet ellen a hiányzó személyek túlzottan nagy száma. Sajnos, az előszó néhány mondata szinte bírálhatatlanná teszi a lexikont: „A szerkesztők és a lektorok természetesen szakterületük legérdemesebb és leg-híresebb személyiségeit válogatták ki, de minden válogatás – történjék bármilyen szempontok alapján – végső soron szubjektív. Formális kritériumokat csak néhány esetben alkalmaztunk (akadémikusok, a kormány tagjai, olimpiai bajnokok stb.), mivel véleményünk szerint az objektív szempontok is korábbi szubjektív döntések következményei. Szándékaink ellenére előfordul, hogy egy-egy témakör arra egyértelműen érdemes szereplője mégsem szerepel a kötetben. Ennek oka, hogy tiszteletben tartottuk azok kérését, akik valamiért nem kívánnak szerepelni összeállításunkban. Bár indokaikat általában nem tudtuk elfogadni, kívánságuknak eleget tettünk.” A szerkesztőket nyilván sok bírálat fogja érni a hiányzó személyekért; hogy ez elkerülhető legyen, célszerű

lett volna közreadni azok névsorát, akik kihagyásukat óhajtották. Aligha sértette volna ez a jegyzék személyiségi jogaikat, a szerkesztőség mégis elháríthatta volna az őt érő indokolatlan támadásokat. De azért a helyzet nem ilyen egyszerű. Az említett HVG-cikkből kiderül, hogy „A megkérdezettek mintegy 20 százalékánál döntöttek úgy, hogy akkor is megpróbálják beszerezni a szükséges információkat, ha az illető nem válaszol, hiszen nélkülük – hallottuk a főszerkesztőtől – megkérdőjelezhető lett volna a kiadvány hitelessége. Mint kiderült, a szerkesztőség belső munkatársainak feladata az volt, hogy igyekezzenek fenntartani az előzetesen meghatározott arányokat a szakterületek között. Ha tehát valamely szakma képviselői túlságosan hanyagnak mutatkoztak az adatlapok visszaküldésében, akkor a szakterület pötlistájáról utólag feltöltötték a keretet.” Majd később: „A többé-kevésbé végleges névsor 1989. október végére készült el. A könyvben szereplő februári dátum viszont a nyomdai levonatok beérkezésének határideje volt. Ekkor még bárki módosíthatott az általa közölt

adatokon, illetve – ha a szerzők saját forrásból dolgoztak – bejelentette: nem kíván szerepelni a könyvben. A főszerkesztő elmondása szerint csak mintegy húsz ilyen nyilatkozat érkezett; annál többen éltek viszont a módosítási lehetőségekkel.” A hiányokért tehát maguk az érdekelt személyek is felelnek, az alapvető felelősség mégis a szerkesztőket terheli a kimaradtakért: valószínűleg fel sem merült nevük, személyük.

De kiket is hiányolok? Egészen biztos: az én ítéletem is erősen szubjektív. Sokat tűnődtem, hogy közreadjam-e azoknak névsorát, akiket hiányolok a kötetből, végül a közlés mellett döntöttem, vállalva ezzel az elmarasztalást; esetleg azok nehezteletését is kihíva, akikről megfeledeztem. Persze az is lehet, hogy kivétel nélkül megkeresték őket, de nem kívántak élni a kötetbe kerülés lehetőségével. Lehet. De nem hiszem.

Hiányjegyzékem – amellet, hogy szubjektív – csak néhány, általam úgy-ahogy ismert szakterületre korlátozódik. Vegyük először a magunk szakmáját, a könyvtárügyet! Fájón hiányolom *Borsa Gedeon, Futala Tibor, Kelecsényi Gábor, Kozocsa Sándor, Takács Miklós, Vajda Erik, Vályi Gábor, Zsidai József* életrajzát. Vagy a történészek közül mi indokolja *Dümmerth Dezső, Gergely András, Katona Tamás, Kertész István, Perjés Géza, Sipos Péter, Vekérdi László, Zachar József* hiányát? Írók, műfordítók, irodalomtörténészek, kritikusok: *Albert Gábor, Albert Zsuzsa, Bart István, Bor Ambrus, Fábri Péter, Györffy Miklós, Illés Lajos, Köhári Zsolt, Molnár Gál Péter, Monostori Imre, Pók Lajos, Szentmihályi Szabó Péter, Szilágyi Ferenc, Tarnóc Márton, Téglássy Imre, Tóth Bálint, Újhelyi János, Vargha Balázs* – túl sokan vannak; ráadásul életművel a hátuk mögött. Szerepelnek a kötetben a könyvkiadó vállalatok neves személyei is. De miért hiányzik *Cserépfalvi Imre, Drucker Tibor* vagy *Püski Sándor*? A társadalomtudományok művelőit nem ismerem annyira, hogy sok képviselőjét hiányoljam, de *Ludassy Mária, Szelényi Iván* életrajzának kimaradása feltűnő. (*Szelényi Iván* úgy látszik, nem fér bele egyik rendszer alatt megjelenő *Ki kicsodába* sem!) Szerepelnek az üzleti életben nevet szerettek is jócskán, még külföldön élők is – nagyon helyesen –, de pl. *Soros György* miért maradt ki?

A lexikon értékét leginkább befolyásoló hiányok mellett számos, kétségtelenül apróbb, de mégis felróható hiba található. Ezek egy része nyilvánvaló figyelmetlenség. *Imre István* élet-

rajzában komikusan hat a következő két mondat: „Életrajza a Ki kicsoda a mai magyar filmmű.-ben? c. kiadványban! Plusz egy mondatot ír: 1988. nyugdíjas, játéktervezéssel foglalkozik.” *Imre István* nyilván nagyvonalúan megírta, hol lehet róla olvasni; ezt kiegészítette azzal, hogy nyugdíjba vonult – a többbit a szerkesztő belátására bízta. Ez lett belőle. Mások „életrajza” – ismert személyekről van szó – erősen hiányos, például *Bartha Antal* történéssé. Gyanítom, ő lehet egyike azoknak, akik nem küldték vissza a kérdőívet, így a szerkesztő saját forrásából próbálta összeállítani szócikkét. Nem sok sikerrel, hiszen csak ennyi olvasható: „Bartha Antal történész. Az MTA Néprajzi Kut. Cso. finnugor és magyar őstört.-kut. munkacsop. vez. A tört. tud. kand. (1964), dokt. (1975).” Sokat és joggal szapult *Új Magyar Lexikonunk* 1981-ben kiadott kiegészítő kötete ennél több információt ad: közli születési évét (1927), tájékoztat arról, hogy c. egyetemi tanár, ismerteti munkásságát: „Kutatási területe Kelet-Európa 5–10. sz-i története, főként az uráli és a magyar őstörténet”, és végül főbb műveiként két kötetnek bibliográfiai adatait is megadja. Hasonlóan semmitmondó *Huhn Péter* kémikus szócikke: „Huhn Péter kémikus. 1919. A kémiai tud. kand. (1956), dokt. (1966).” Az ilyen rövid szócikkeket látva az ember hajlamos eltűnődni: nem lett volna méltányosabb a kimaradt többi kandidátussal és nagydoktorral szemben az Akadémiai Almanach utolsó kötetében szereplő valamennyi, tudományos fokozattal rendelkező élő személy felsorolása? Szerencsére *Huhn Péter* is szerepel az *Új Magyar Lexikon* 1971-ben kiadott 1. pótkötetében, a fenti adatokon túlmenően legalább azt megtudhatja az érdeklődő, hogy „Reakciókinetikai és koordinációs kémiai kutatásokkal foglalkozik”.

Sajátságos problémát vet fel a hiányzó adatok közlése más forrásokból, ha valaki nem tiltakozik egyébként felvétele ellen. Véleményem szerint kinyomozhatók és közölhetők a más lexikonban megjelent adatok; itt persze elsősorban a születési adatokra gondolok, és nem a családi állapotra. *Galambos Erzsébet* színésznő születési évszáma megtalálható az 1981-es *Ki kicsoda? szócikkében*, nem titok tehát. *Friedrich Károly* harsonás, *Göczey Zsuzsa* zenei szerkesztő hiányzó életrajzi adatai a *Ki kicsoda a magyar zeneéletben?* 1988-as kiadású kötetéből pótolható. *Köteles Pál* életrajza megtalálható a *Kortárs magyar írók kislexikonában* (ez utóbbi 1989 végén jelent meg,

elképzeltető, hogy nem jutott el időben a szerkesztőhöz). *Telepy Katalin* művészettörténész hiányzó születési adatai a *Művészeti Lexikon* 4. kötetéből egészíthetők ki. A más lexikonokban közölt adatokkal mindenképpen ki kellett volna egészíteni a *Ki kicsoda* szócikkeit. Meglehetősen nagy a következetlenség a közreadott műjegyzékekkel. Vannak íróink, tudósaink akiknek egyetlen műve sem szerepel cím szerint (pl. *Végh Antal* író: „1963 – 37 könyve jelent meg, reg.-ek, elb.-ek, szociográfiák, útirajzok, riportok”. *Szabó Árpád* filológus csak tanít, egyesületekben tevékenykedik, de nem publikál, *Levendel László* orvosprofesszorról azt tudjuk meg, hogy „6 szakkönyv, 1 tanulmányk. szerzője”); másoknál viszont még előkészületben lévő műveik is szerepelnek a műjegyzékben (*Iszlai Zoltán*).

Következetlenek az előadóművészek életrajzához kapcsolódó műjegyzékek is. Színészeknél általában található szerepjegyzék fontosabb alakításai felsorolásával (bár sokuknál elmarad), de pl. a zenészeknél gyakran hiányzik a velük készült hangfelvételek diszkográfiája, sőt sokszor a hangfelvételek pusztá említése is elmarad. *Kocsis Zoltán* a szócikk szerint „zongoraművész, zeneszerző”, mégis csak az általa komponált művekkel szerepel a műjegyzékben, zongoraművészi pályafutása teljesen homályban marad. A képzőművészekkel hasonló a helyzet: *Varga Imre* műveinek jegyzéke mintegy 20 tételből áll, *Somogyi József* esetében meg kell elégednünk egyéni kiállításainak felsorolásával.

Erénye a kötetnek, hogy igyekezett felderíteni és közölni az álnéven publikáló szerzők névváltozatait; főleg a közelmúlt szamizdatirodalom írói esetében van ennek jelentősége (*Gadó György*). Sikertelt a nem túl sok utaló alkalmazása is, főleg a férjezett nők esetében éltek az utalozás lehetőségével. Talán csak *Párkainé Eckhardt Mária* zenetörténésznél éreztem az utaló hiányát leánykori nevéreól a *Párkainé* névformára.

A személyes jellegű adatok változatosságáról, helyesebben hiányáról nem a szerkesztők tehetnek. Sokan nem kívánták ilyen jellegű adataik nyilvános közreadását, ezt feltétlenül tiszteletben kell tartani. Az egyéni stílus egy életrajzi lexikonban nem nagyon juthat szerephez, kötetünkben erre csak a hobbi iránt érdeklődő kérdés megválaszolásával nyílt némi lehetőség. A sok teljesen sablonos válasz mellett (olvasás, kirándulás, sport, zenehallgatás, kertészkedés stb.) néha üdítően őszinte és Ma-

gyarországon eddig még szokatlan (vagy meg-hökkenítő) válaszok is olvashatók. (*Iszlai Zoltán* hobbija pl. a szex; *Berdál Valéria* énekes vallomásszerző közlése: „A tanítás hobbiként indult, hivatássá lett”) *Angelus Iván* „színházi ember” – alighanem öndefiníció – tanulmányai felsorolásába vitt egyéni hangot, nem tudom eldönteni, hogy jópofáskodik vagy komolyan gondolja, mikor iskoláinak első helyén az *Úttörővasút* megnevezése áll.

Mint minden lexikonban, a szócikkekben számtalan rövidítés olvasható. Ezek nagyobb része a szöveggörnyezetből is feloldható, ha nem, a rövidítésjegyzékből visszakereshető. Átnézve a kötetet, csak egy rövidítés feloldására nem jöttem rá: *Kiszely István* antropológus életrajzából nem derült ki – és a rövidítések között sem szerepel – az OSSA mozaikszó jelentése. (Talán a csontokkal van valamilyen kapcsolatban?)

A nagy múltú angol és német lexikonok az előző kötetekben szereplő, de időközben elhunyt személyek halálozási adatait rendszeresen közlik, Angliában önállóan, kumulatív formában is megjelenik ez az összeállítás, *Who was who* címmel 1920 óta. Nagyon jó megoldás volt a szerkesztők részéről – és némi jogfolytonosságot is jelent –, hogy a Kossuth Kiadó által kiadott *Ki kicsoda?* 4., 1981-es kiadásában szereplő, de az 1990. február 28-ig elhunytak jegyzékét közölték. Fontos segítség ez a rész mindazoknak, akik közelmúltunk iránt érdeklődnek (és hiába várják a Magyar Életrajzi Lexikon újabb pótkötetét).

A lexikonnak eddig főleg a hibáit mutattam be, azt hiszem jogosan. Nem akarom most megfordítani recenziómat, és egy „de” fordú-

lattal az értékeit bizonygatni – noha vannak azok is. Nem hibátlan kiadvány. Úttörő szerepre vállalkozott egy Magyarországon eddig meglehetősen elhanyagolt, kevés értékes alkotást teremtő műfajban. Egészen biztos vagyok abban, hogy a következő kötet (vagy inkább kötetek) már sokkal jobban sikerült(ek) lesz(nek). Ehhez elsősorban az szükséges, hogy rendszeresen megjelenjen, úgy 2–3 évenként, hagyományt teremtsen, és mindazok, akiket megkeresnek, ne zárkozzanak el az adatszolgáltatástól. Hogy jobban használható kötetet adjon ki ez a szerkesztőség és kiadó, arra alighanem a konkurencia is rá fogja kényszeríteni. Hírek szerint készül a *Privát ki kicsoda*, igaz, más jellegű lesz: az önjelöltek életrajzi gyűjteménye, elég borsos árért kerülhetnek be az arra vágyódók; és készülnek a Babits Kiadó szakmai életrajzi lexikonjai is. Ha tényleg verseny lesz, annak csak a használók látják majd hasznát.

Nem szóltam még arról, hogy a kiadó az adatbázist számítógépen tárolja, ígéretük szerint naprakészen tartják nyilván a legfrissebb adatokat is. A szolgáltatás igénybe vehető – egy személyre vonatkozó kérdés esetében 100 forint a tarifa, valamely megadott szempont szerinti keresés ára 500 forint. Tulajdonképpen nem sok. Hogy a vállalkozás jövőjét illetően optimista vagyok, ezzel is magyarázható. (*Magyar ki kicsoda 1990. Több mint 6000 élő magyar személy életrajza. Főszerkesztő Hermann Péter. Szerk. Markóczy Mária, Bp. 1990. TEXOFT – Láng Kiadó. XVI., 667 l. 579 Ft.*)

Pogány György

Lapozgató

A Társadalmi Szemle 1990. évi összevont, nyolcadik-kilencedik számának élén előszón a főszerkesztő, *Radics Katalin*. Megállapítja, hogy az elmúlt másfél év „sűrű történelem volt”, amelynek fordulatai nyomon követhetők a folyóirat számaiban is. Ő maga több évre külföldre távozik, feltehetően nyugalmasabb tájakra...

Igazi csemegével szolgál a *Feltámadhat-e a keresztény kurzus?* címmel megjelent vitaszö-

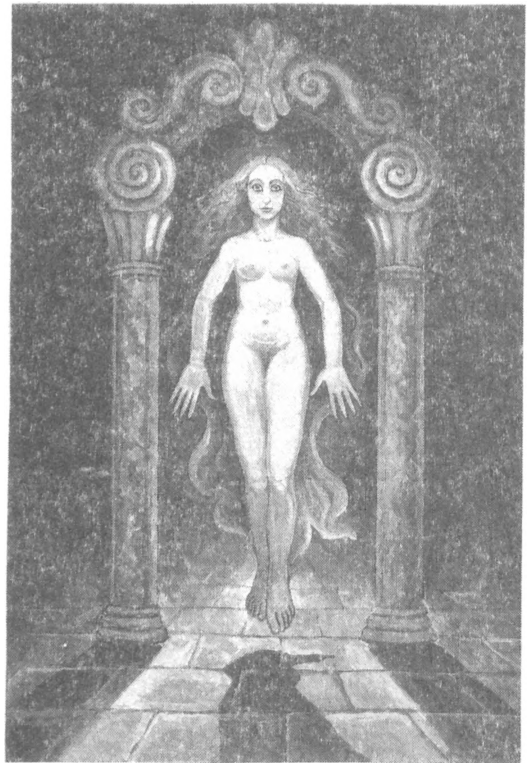
veg, mely két, tiszteletünkkel övezett kollégánk, *Németh G. Béla* és *Vekerdi László* e témával kapcsolatos szellemi pengeváltását rögzíti. Íme egy remek „akció” izelítőül: *Szabó Dezső* máig vitatott eszmeisége kapcsán egyikük így fogalmaz: „Vannak torz óriások, sőt az óriások általában torzak és ezért veszélyesek.” Igaz, nem igaz – remek!

Olvashatunk még a lapban a népesedésről, Trianonról, a súlyos gazdasági helyzetről, stb.

Két bihari bibliográfia

Héthy Zoltán már egészen fiatalon értékes bibliográfiai munkákkal hívta fel magára a figyelmet. A sokat emlegetett, *Kertész Gyula*-féle debreceni iskola egyik tehetséges tagjaként indult el pályáján. Aztán – mint sokan mások – kissé eltávolodott a könyvtárügytől: muzeológus lett, de bibliográfiai munkássága ekkor sem szakadt félbe. Pár éve azonban nem találkoztunk a nevével. Már ezért is öröm, hogy nemrég – szinte egyszerre – két helyismereti bibliográfiával is jelentkezett. Mindkettő a korábbiakhoz hasonló igényességgel, műgonddal készült, s ha nem is hibátlanok (egyáltalán van ilyen bibliográfia?), módszertani megoldásaik tanulságosak.

Az egyik – és témája, mérete miatt kétségkívül a fontosabb – összeállítás a *Bakonszeg története és néprajza* című vaskos kötetben (537–565. l.) látott napvilágot *Válogatott helyismereti bibliográfia* címmel. Hasonló vállalkozása már volt *Héthy Zoltán*nak: annak idején az elsők között készített várostörténeti szintézishez bibliográfiai fejezetet (*Hajdúszoboszló monográfiája*. 1975. 753–848. l.). Ezúttal egy kis falu irodalmát vette számba, egy olyan települést, amely sok ezer társával együtt sodródott a történelem viharáiban, de valamivel mégis kiemelkedett közülük: egy ideig itt élt *Bessenyei György*, a magyar művelődés és irodalom történetének kimagasló alakja. Másról nem is igen ismert a falu neve, noha újabban a termelészövetkezete (a szóban forgó kötet kiadója) is többször szerepel a híradásokban különféle kezdeményezéseivel. Héthy összeállítása mintegy 320 tételt tartalmaz: az országos érdekű kiadványok és a Bihar, illetve Hajdú-Bihar megyéről szóló könyvek Bakonszegrre vonatkozó adatait, oldalait, a folyóiratcikkekét (hasonló meritéssel), néhány kéziratot dolgozatot és forrást, továbbá a mostani megyei napilap (a *Hajdú-Bihari Napló*) és jogelődje, a

Néplap (és nem Hajdú-Bihari Néplap, ahogy ő írja) 1945 utáni cikkeit. Rögtön felvetődik a kérdés: az 1945 előtti cikkanyagot miért mellőzte? Nem volt hozzáférhető? Nem bírta el a terjedelem? Ezekre nem kapunk választ; mindenesetre ebben a formában a feltárás féloldalas, hiányos. A szokástól eltérő – ha nem is eredeti – a tételek közlése és annotálása. A tematikai fejezeteken és alfejezeteken belül – a műveket típusonként vagy külön-külön egy-egy bevezető mondattal jellemzi, majd az

annotációk többségében minősíti is, sőt itt-ott faktográfiai adatokat is hoz. Vagyis az összeállítás a recenzív bibliográfia irányába mozdította el. Sajnálatos, hogy a kötet tipográfiája nem kedvezett ennek az elgondolásnak: nincs tételszámozása (ami éppen elmaradhatott), a tételek és a kísérő szövegek azonos betűtípussal és -nagysággal szedettek (kivéve a szerzői vezetékneveket) – vagyis az egész egybefolyik, nehezen áttekinthető, sokszor azt is alig-alig lehet megállapítani, hol kezdődik egy-egy új tétel.

Kísérletnek – bár korántsem ilyen eredményesnek – tekinthető a bibliográfia tagolása, szerkezete is. Öt tematikai egységet, fejezetet alakított ki; talán érdemes felsorolni ezeket: Általános ismertetések, A település természeti környezete, A társadalom története, A termelő ember, Az emberi kultúra. Ez így logikusnak tűnik, ám a további részletezésnél ez a logikai sor megtörik: a III. fejezetben a dokumentumtípusok szerinti csoportosítás kerül előtérbe, ráadásul vegyítve a tartalmi alfejezetekkel (pl. az 1944 előtti levéltári források és feldolgozások után jönnek az egyháztörténeti munkák, a műemlékekkel foglalkozó írások, majd az 1945 utáni források és feldolgozások, azután megint külön az újságcikkek). Az sem igen érthető, hogy az iparra és kereskedelemre vonatkozó cikkek miért itt és miért nem a következő, a termelésről szóló fejezetben vannak.

*

A másik összeállítás ajánló jegyzék. *Héthy Zoltán* nem egyedül, hanem *Császi Irénnel* közösen készítette. A címe: *Orbán Balázs (1829–1890) válogatott bibliográfia*. A neves székely néprajztudós és történétíró élete utolsó

évtizedében a berettyóújfalui kerület országgyűlési képviselője volt (a Függetlenségi Párt színeiben). Halálának századik évfordulója alkalmából a város ünnepeket rendezett, és ez alkalomra jelent meg a helyi múzeum és könyvtár kiadásában a 28 oldalas füzet. Ebből hat oldal életrajzi áttekintés (*Benedek László* gimnáziumi igazgató tollából). Maga a bibliográfia két részből áll, követve azt a szerkesztési elvet, amelyet egykoron *Héthy Zoltán* maga is javasolt (*A helyi szerzők életrajzi bibliográfiái = Könyvtáros*, 1974/8. sz.): előbb *Orbán Balázs* műveit sorolják fel 27 tételben, majd a róla írottakat (39 tétel) regisztrálják. Metodikai szempontból az első rész az érdekes. Elsősorban az önálló műveket vették fel, mégpedig a megjelenés időrendjében úgy, hogy az újabb kiadások az első kiadás után következnek (külön-külön tételként); ugyanígy a recenziók is. Az első kiadások címléírásai alatt részletes tartalmi ismertetést adnak. A kronológiai rendet még a fenti megszorítással sem érvényesítik következetesen, ugyanis a folyóiratcikkek együtt hozzák (11–15. tétel), megelőzve néhány korábban közzétett könyvet. A második részben a megjelenési időrend folyamatos. Itt mindössze annyi kifogás emelhető, hogy az utolsó tétel – amely egyébként is előzetes jelzés – voltaképpen nem ide, hanem az első részbe tartozik, hiszen a *Sztambultól Szejkéig* című kötet *Orbán Balázs* írásait tartalmazza (szintén az évfordulóra jelent meg, a debreceni Csokonai Kiadó gondozásában).

Héthy Zoltán visszatérése örvendetes tény, mert vele nem csak gyarapodik, hanem – remélhetőleg – erősödik is a szűk szakma. Érdeklődéssel várjuk a folytatást, az újabb bibliográfiákat.

Bényei Miklós

A Magyar Nemzet repertórium

Sokáig váratott magára a *Magyar Nemzet* repertóriumának 2. kötete. (Az 1. kötetet a *Könyvtáros* 1981. 4. száma ismertette.) A repertórium most (helyesebben 1988-ban) megjelent része a napilap cikkeinek 1940 januárja és 1941 júniusa közötti részét tárja fel.

Ez a másfél év Magyarország számára a remények és – *Szegfű Gyula* kifejezésével – a

„Valahol utat veszítettünk” időszaka volt. Az elcsatolt területek egy részének visszatérte feltéti érthető öröm párosult azzal az aggódó reménnyel, hogy az ország „szélnyékban” maradhat az új háborúban. Tudjuk, nem maradhatott. A *Magyar Nemzet* valójában ezekben a sorsfordító hónapokban lett az a lap, amely megpróbálta következetesen képviselni

a magyar nemzet érdekeit. Cikkeivel az oly szükséges nemzeti önismerethez próbált hozzájárulni. A magyarság sorskérdéseit európai összefüggésekben látta, a lap erőssége külpolitikai rovata volt. Tekintve, hogy a Petőfi Irodalmi Múzeum vállalkozásának célja értelemszerűen az irodalmi, tágabban a kulturális vonatkozású cikkek regisztrálása volt, a *Magyar Nemzet* ilyen jellegű írásairól a repertórium nem nyújt felvilágosítást. Annál gazdagabb azonban az a kép, amely a lap kulturális és publicisztikai írásából élénk rajzolódik. Több-kevesebb rendszerességgel jelen volt a *Magyar Nemzet* hasábjain *Illyés Gyula*, *Szabó Dezső*, *Márai Sándor*, *Kovács Imre*, *Szabó Zoltán*, *Kassák Lajos*, *Babay József*, *Tabéry Géza* vagy az akkori fiatalok közül *Devecseri Gábor* – és ők „csak” az írók. *Szefű Gyula* szoros kapcsolata a lappal közzismert, a magyar könyvkiadás egyik nagy adóssága, hogy a *Magyar Nemzet*ben megjelent írásainak gyűjteményét még mindig nem adták közre. (Leszá-

mitva az 1943–1944-ben írt híres cikksorozatot, a *Valahol utat vesztettünket*, mely még 1947-ben megjelent *Forradalom után* c. kötetében.)

A *Kendéné Palágyi Erzsébet* által összeállított repertórium közel 7000 cikk bibliográfiai leírását tartalmazza, az 5734–12551 számúakat. (A tételszámozás folyamatos.) Az időrendi felépítésű repertórium egyes tételeihez – ha a cím önmagában nem nyújt eligazítást a tartalomról – annotáció kapcsolódik. Ezt a kötetet is névmutató zárja, a szerkesztőnő gondos munkáját dicséri, hogy a sziglákat, névrövidítéseket, árneveket általában sikerrel oldotta fel. A tárgymutató a sorozat utolsó kötetében kap majd helyet – reméljük, nem kell újabb 8 évet várni megjelenésére. (*Magyar Nemzet. Repertórium. 1940. január – 1941. július. Összeáll. Kendéné Palágyi Erzsébet. Bp. 1988, Petőfi Irodalmi Múzeum. 452 l. | A Petőfi Irodalmi Múzeum Bibliográfiai Füzetei. Napilapok repertóriumai. | 82 Ft.) (P.Gy.)*

Lapozgató

Az Új Horizont néven Veszprémben kiadásra kerülő, magát *Irodalmi, Művészeti és Tudományos Folyóirat*ként azonosító kiadvány 1990. évi második száma az olvasnivalók bőséges választékát kínálja. Szépirodalmi blokkja *Siklós Olga A legnagyobb magyar* című monodrámájának – melyet a szerző *Széchenyi István* műveiből vett részletekből állított össze – második részével indítja. Ezt vers, regényrészlet, novella követi *Kemény Géza*, *Sarusi Mihály* és *Márkus Zoltán* tollából, majd a könyvtáros olvasó számára különösen szívet melegítő, élvezetes interjú következik „*Szabadon szolgál a szellem*” (*Egy megszüntetett collegiumról beszél Keresztury tanár úr*) címmel, illetve alcímmel. Természetesen az *Eötvös József Kollégiumra* emlékezik benne szeretetünkkel és tiszteletünkkel övezett egykori „kollégánk”, s ez alkalommal sem feledkezett meg leszögezni, hogy a hírneves intézményben töltött éveinek (és munkálkodásának) közepette szerzett élmények sorában az élen állók egyikeként a nem kevésbé híres könyvtára emlékezik, mivel hogy az volt „a collegium tüdeje,

szíve, agya, mindene...”. Vajha sok mai (pénzügyi) döntéshozónk őrizne lelkében ilyen mélyen rögzült élményeket minél több hazai könyvtárunkról...

Istenem, mennyi helység, és mind a másé! – sóhajt fel az olvasó, amikor fellapozza *Sebők László* összeállítását, ezt a rendkívül hasznos, de mélyélesen elszomorító kötetet. Eddig is tudtuk, hogy a csodaszép versailles-i palotában hazánk 12 és félezer településéből 9 ezret más országokhoz (Ausztriához, Csehszlovákiához, Jugoszláviához, Lengyelországhoz, Romániához és a Szovjetunióhoz) csatoltak, de más szemtől szembe találkozni velük, név szerint megismerni őket.

Az új „anyaországunként” külön-külön, előbb a jelenlegi nevek, majd a magyar nevek betűrendjében sorolja fel a kiadvány a helységneveket. Összesített mutatót, sajnos, nem tartalmaz. Minden könyvtárnak be kellene szereznie. (*Magyar neve? Határokon túli helységnevszótár. 1990. Arany Lapok. 267 l. 168 Ft.)*

A Vas Megyei Könyvtárak Értesítőjé-nek csak nemrég érkezett be hozzánk 1990/3. száma. Rég vártuk már, hiszen azon kevés hálózati híradó közé tartozik, amelyet a *Könyvtáros* szívesen „cikiz”, hiszen túl jó ahhoz, hogysem megsértődhetne, ugyanakkor modellszerűen mutatja fel azokat a sajátosságokat, amelyekért szívesen rójuk meg, mert úgy érezzük, ő nemigen veheti magára, ám annál inkább más, kevésbé patinás hálózati híradók. Cikizési kedvünket azonban elvette ezúttal a T. M. aláírású beköszöntő írás. (A lap felelős szerkesztője *Takács Miklós*. Lehet, hogy ő lenne T. M.? Teljesen tanácstalanok vagyunk.) Nos, ez a bevezető megérdemli, hogy hosszan idézzünk belőle. Íme: *20 év után* (ez a cím). „Az Értesítő 60. számát veheti kézbe az Olvasó. 1971 és 1990 decembere között hatvan alkalommal jelent meg a Vas Megyei Könyvtárak Értesítője, vagy ahogy az első számokat elneveztük »A Vas megyei Könyvtárközi Bizottság Értesítője«. Sok ez a hatvan szám, vagy kevés? Mint annyi más teljesítményt az életben, ezt is nehéz abszolút mértékkel mérni, a viszonylagos megítélés pedig könnyen lehet elfogult. Ha arra gondolunk, hogy ezt a húsz éve élő, évente három alkalommal rendszeresen és folyamatosan megjelenő periodikumot nem hivatalos lapkiadók, nem »profi« szerkesztők adják közre, talán némi elfogultság is megbocsátható. Tény, hogy az országos szaklapokon kívül kevés hálózati híradó állíthat ki hasonlóan sokatmondó bizonyítványt múltjáról. Az első szám szerkesztőbizottságából már csak ketten vannak, akik hírmondónak megmaradtak. A köztes években számos neves kollégánk vállalt részt a tervezésben, a szerkesztésben, új megoldásokat kezdeményezett, vagy tapasztalatait és gondolatait e lap hasábjain tette először közvé. ... A legfontosabb kérdés azonban az, hogy az eredeti tartalmi célkitűzésekhez a két évti-

zed alatt hű maradt-e, hű tudott-e maradni a Vas megyei könyvtárak híradója? A legelső szám legelső mondataiban azt a felismerést fogalmaztuk meg, hogy »eddig sem, de a jövőben különösen nem vállalkozhat egyetlen könyvtár, de egyetlen hálózat sem egyedül a megye lakosságának korszerű könyvtári ellátására. Hatékony, akcióképes és gyors könyvtári szolgálat kizárólag az erők összefogásával, a különböző könyvtári hálózatokba tartozó könyvtárak szervezett együttműködésével érhető el. Az együttműködésnek elemi feltétele, hogy többet tudjunk egymásról, jobban ismerjük egymás gondolatait és eredményeit«. Jóval több, mint szerencse, hogy ebben az együttműködésben, továbbá a közreadás elemi költségeinek testvéries és felhőtlen elviselésében olyan partnereink voltak, mint az iskolai könyvtárak megyei központja és az SZMT könyvtár. Írásban és szóban is vállaltuk azt, hogy az Értesítő »a megye teljes könyvtárügyét érintő feladatokról és problémákról, hagyományokról és tervekről, bevált módszerekről és igényes kezdeményezésekről – könyvtárosok és fenntartók számára egyaránt érdekesen – rendszeres tájékoztatást adjon és a tapasztalatok, a vélemények valamennyiünket gazdagító fórumává váljon«. Ennek az emlékező néhány mondatnak nem feladata a megvalósulás értékelése. Bízunk abban, hogy az utókor elfogulatlan és megértő lesz, ha ítélkezik, s nemcsak értője lesz jónak és rossznak, hanem megérzője is a lelkesedésnek, amely az Értesítőt húsz éven át életben tartotta.” Így T. M. Nos, ilyen bevezető után mit tehet az Értesítőt szemlélő? A legkézenfekvőbb nyilván az lenne, ha alátámasztaná, meggyarapítaná a felelős szerkesztő felsorolta érdemeit, ha amúgy istenigazából maga is megdicsérné, ünnepelné a húszéves hálózati híradót. Nem lenne nehéz dolga. Éleg lenne fellapoznia – húsz évre visszamenőleg –

az Értésítőről írt Könyvtáros-szemléket, ünnepi ajándékkul egész kellemes dicsérő csokrot rakhatna össze az ott található szuperlatívuszokból. Próbálkozzunk meg azonban ezúttal valami egészen mással. Persze nagyon örülünk mi is a húszéves jubileumnak, emlékezni vélünk kiváló Értésítő-számokra, de hát az sem érdektelen, hogy húsz év tapasztalataival mire képes most, éppen az ünnepi számban az Értésítő? Nézzük meg szisztematikusan. Ha a mostani szám jó, megérte a húsz év, ha nem, mire a jóleső visszaemlékezés.

Az 1990/3-as szám élén (persze a jubileumi beköszöntő után) *V. Molnár Zoltán* írása áll: *Próbálkozások tegnap és ma. Helyismereti gyűjtemény a Sárovari Sylvester Könyvtárban.* A cikk, ha valaki csak éppen átlapozza, nagyon jól beleillene a szokásos sorba. Minden B típusú könyvtárnak van helyismereti gyűjteménye, mindegyik helyismereti gyűjteménynek vannak próbálkozásai. Ezúttal azonban nem a szokvány szöveget olvashatjuk. Nem arról esik szó, hogy ezt és ezt tettük, ilyen és ilyen eredményeink vannak, de persze még fontos lenne, hogy... Nem. A szerző szembesíti saját gyűjteményét a legkorszerűbb (teoretikus) szakirodalom követelménytámasztásaival, és egyszerre teremti le a szakirodalmat (számos ponton olyasmit követel ami 'hülyeség' – maga a szó persze nem szerepel az írásban), meg a saját gyűjteményt (erre sem, arra sem képes). Nos, az ilyenféle írások azok, amik igazán instrukтивak. Aki elolvassa, világosan láthatja, hogy iszonyú különbség van a konkrét helyismereti gyűjtemény, és annak problémái, valamint a szakirodalom – elméletileg helyes – Sollenjei között. Ez a feszültség azonban termékeny, gyümölcsöző valami. Általa jöhet létre a valóban „próbálkozó”, „próba-találat” módszerű, igazán korszerű helyismereti gyűjtemény. Szóval ez a cikk egyértelműen jó, szinte kár, hogy itt jelent meg. Országos szaklapban is feltűnést keltene. *Zsámpáné Szalay Mária* cikke viszont rossz (*Fénylyukkártya helyett számítógép*). Rossz, mert úgy adja elő tézisét, hogy szinte mentegetőzik érte. Rossz, mert nem mondja ki azt, amit a cím után mindannyian vártunk. Nem hasonlítja össze a fénylyukkártya valaha oly sokat emlegetett előnyeit, hozadékát a számítógépével, hanem egyszerűen közli, hogy nekik (a Savariensia gyűjteményről van szó) ezentúl számítógép áll majd rendelkezésükre. A tény örömdetes, a leírás korántsem. *Erről* a témáról sokat, igen sokat kellett volna írni. Hatálytalanítani a régebbi

szakirodalom számos megállapítását, fölvezetni az egész problémaszövevényt stb. Így, ennyi sorban (alig másfél flekken) nem lehet szólni a fénylyukkártya kontra számítógép kérdésről. *Kissné Ráczkevi Irén*, a következő cikk szerzője is úgy véli, hogy röviden el lehet intézni olyasmit, mint a számítógépek alkalmazása a városi könyvtárakban (*Számítógépek a városi könyvtárakban* – ez a cikk címe). Nem, kedves *Kissné Ráczkevi Irén*. Ez ilyen olcsón nem megy. Kedves, ahogy a konkrét – sárovari és körmendi – tapasztalatokat bemutatja, de azért ez kevés, nagyon kevés. Minden sora újabb és súlyos kérdéseket vet fel, maga pedig nem járt utána e messzire vezető utaknak. Kár, nagy kár. Mindent tudni látszik, csak éppen rövidre zárja mondandóit. Miért? Talán nem szerénységével tündököl, de *Kondorné Karvalics Gabriella* bizony nem restellte pontokba szedni azokat a problémákat amelyeket benne keltett „egy iskolai tanuló könyvtárunkról” mondott összegzése (*Önvizsgálat és önértékelés*). Amennyivel kevésbé súlyos a felvetett probléma, annál gondosabb, részletesebb a kidolgozás. Így kellene ezt csinálni a városi számítógépesítéssel is. Szisztematikus vizsgálatot ígértünk, de talán már abba is hagyhatjuk. Mert talán nem szükség megdicséernünk *Papp Gyulát*, aki mintaszerűen szépen foglalta össze mindazt, amit a Bajánsényei ÁMK-ról tudni érdemes, vagy *Kissné Bai Évát*, aki ragyogó összefoglalót írt a regionális folyóirat-katalogusokról folytatott véleménycseréről, hogy sok-sok röpinformációt sugárzó társukról ne is szóljunk. A kép már most is világosnak látszik: az Értésítő telis-teli van ragyogó ötletekkel, remek, szakmájukat mélyen, alaposan és konkrétan ismerő szerzőkkel, kitűnőek a gyorsinfói, ám mintha félne az általa, általuk felvetett problémáknak kimerítően, alaposan nyomába eredni. Lehet, húsz éven át erre nemigen volt szükség. Elég volt egy-egy konkrét eset fölvetése, egy-egy tapasztalati eredmény bemutatása. Szép volt, kedves volt a szerénység. Mi csak azt mondhatjuk el, mi mit csinálunk, nálunk „hogy vetődik fel a kérdés”. Mi azt hisszük, hogy a következő húsz évre ez nem eleendő. Szívesen, örömmel olvasnánk az Értésítőt akkor is, ha úgy maradna, ahogyan most van. Jobb lenne azonban, ha a szerzők nem lennének olyigen szerények, ha a szerkesztő nem érné be egy fénylyukkártyás cikkkel annyival, amit – ezúttal – *Zsámpáné Szalay Mária* írt. Többet, hosszabban, „nagyképűbbet”. Biztos, hogy menni fog.

BALLA MARGIT műveiből
(Cikkünket lásd a 174. oldalon)

